

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของการประถมศึกษา

ข้อเขียนเกี่ยวกับการประถมศึกษา มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลายทัศนะ คือ

กระทรวงศึกษาธิการ (2527: 147) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง ระบบ การศึกษาซึ่งจัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม เป็นการศึกษาระดับเดียวกับที่เกื้อกูลสิทธิ โอกาส และความเสมอภาคให้ได้รับความรู้อย่างเท่าเทียมกัน มีความรู้และทักษะในการ ประกอบอาชีพ รู้จักปรับตัวให้อยู่ในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างมีสุข

ตามพจนานุกรมการศึกษา ของ กู๊ด (Good, 1945: 197) ได้ให้ความหมาย การประถมศึกษาเป็น 2 นัย คือ (1) ระยะเวลาของการศึกษาในระบบ เริ่มตั้งแต่วัยเด็ก ประมาณ 5 - 7 ขวบ และสิ้นสุดลงประมาณวัยรุ่น และบางที่ก็รวมเอาโรงเรียนชั้นเด็กเล็ก และอนุบาลเข้าไว้ด้วย (2) การจัดโครงการทางการศึกษาที่เกี่ยวกับการศึกษาขั้นต้น เนื้อหา ข้อเท็จจริง และเจตคติ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับสมาชิกทุกคนในสังคม

วันทนา เลิศสินไทย, 2522: 17 ให้ความหมายของการประถมศึกษา ว่า หมายถึง การศึกษาเบื้องต้นเป็นการศึกษาบังคับที่จัดขึ้น ในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และ ท้องถิ่นทุกอำเภอ ตำบล เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นโดยรัฐ

ความหมายของการประถมศึกษาที่กล่าวในข้างต้น สรุปได้ว่า การประถมศึกษา หมายถึง การให้การศึกษาเบื้องต้นแก่เด็ก คือ ให้อ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น รวมถึงการ ฝึกอบรม ชัดเกล้าให้เด็กพัฒนาในด้านต่าง ๆ ครบทุกด้าน เป็นการศึกษาที่เป็นภาคบังคับให้ เด็กทุกคนต้องอยู่ในโรงเรียนจนกว่าจะพ้นเกณฑ์บังคับ และรัฐต้องจัดให้เปล่าแก่พลเมืองทั่วไป

ประวัติความเป็นมาของการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนสตรีไทย

ชาวไทยมีความสนใจและเห็นความสำคัญของการให้การศึกษามาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังมีหลักฐานปรากฏ ในสุภาวดีพระร่วงว่า "เมื่อน้อยให้เรียนวิชา ให้หาสินทรัพย์เมื่อเติบโตใหญ่" (ไตรภูมิพระร่วง อ้างถึงใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ, 2528: ความนำ) จนกระทั่ง พ่อขุนรามคำแหงได้ประดิษฐ์อักษรไทย เพื่อใช้ในการเรียนวิชาและวิวัฒนาการเรื่อยมาจนเป็นตัวหนังสือที่ใช้ในปัจจุบัน จากหลักฐานที่ปรากฏในศิลาจารึก ได้กล่าวถึงพระประสงค์ให้คนไทยทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้หนังสือ นั้นย่อมหมายถึง ทั้งเยาวชนสตรีและกุลบุตร (นพมาศ, 2519: 125) นอกจากนี้ยังได้ปรากฏหลักฐาน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนสตรีในศิลาจารึก ภาคที่ 1 หลักที่ 1 ว่า "...สำหรับเด็กหญิง บางทีก็มีการส่งไปฝึกหัดความรู้อันควรแก่สตรี ตามวังเจ้านาย หรือขุนนางที่นับถือ" (ศิลาจารึกหลักที่ 1 อ้างถึงในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ, 2528: ความนำ) ส่วนเนื้อหาวิชาที่กุลบุตรศึกษาเล่าเรียนนั้นนอกจากฝึกอบรมให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมจรรยาแล้วยังมีการเรียนการสอน และศึกษาวิชาการต่อสู้ของ ลูกผู้ชาย อีกทั้งส่งเสริมงานอาชีพเพื่อการค้าขาย

การศึกษามัธยมอยุธยา บ้านเมืองเริ่มเปลี่ยนแปลงไป มีการติดต่อกับต่างประเทศ มากขึ้น ทั้งด้านค้าขาย การเมือง การปกครอง สภาพเศรษฐกิจ และสังคม วิธีการดำเนินชีวิตของประชาชนเริ่มซับซ้อนขึ้น มีกฎหมาย ระเบียบและธรรมเนียมประเพณี ในการปฏิบัติมากขึ้น ลักษณะการศึกษามัธยมนี้จึงได้เปลี่ยนรูปแบบให้สอดคล้องกับสภาพความซับซ้อนของสังคมมากขึ้น แหล่งวิชาการศึกษาได้แก่ วัง วัด และบ้าน การเรียนการสอนจึงเป็นลักษณะของการศึกษานอกโรงเรียนทั้งสิ้น วังเป็นศูนย์รวมของวิทยาการทุกสาขาเป็นผู้นำทางปัญญาที่ยอมรับนับถือกันในสังคมสมัยกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นศูนย์กลางของแหล่งวิทยาการนี้จะ เป็นผู้กำหนดแนวทางและนโยบายในเรื่องการศึกษาให้ผสมผสานเป็นเนื้อเดียวไปกับการปกครอง เนื้อหาวิชาที่จัดสอนกันในวังนั้นก็มีความแตกต่างกันไปหลายสาขา เช่น ช่างสิบหมู่ ศิลปการละคร ดนตรีไทย ศิลปการต่อสู้ ภาษา และวรรณคดี โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ดาราศาสตร์ โหราศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ ตำรับพิชัยสงคราม และพิธีการของทางราชการ เป็นต้น วัดเป็นสถาบันทางสังคมอย่างหนึ่งที่คนไทยส่วนใหญ่ของประเทศยอมรับนับถือโดยทั่วไป สมัยกรุงศรีอยุธยายังสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้นเท่าไร วัดก็ยิ่งมีความสำคัญมีบทบาทมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านการศึกษา การจัดการศึกษาของวัดนั้นสมภารเจ้าวัด หรือพระในวัดที่มีวิชาความรู้ในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง เป็นผู้สอน และเปิดโอกาสให้สำหรับผู้ชายเท่านั้น การจัดการ

ศึกษาในวัดจึงมีลักษณะเป็นการศึกษาระบบเปิดที่ค่อนข้างอยู่ในขอบเขตจำกัดอยู่บ้าง (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2527: 1-5)

การศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยา นับว่ายังคงเป็นแบบโบราณอย่างเดิมในด้านการศึกษาของเด็กหญิง มีการสอนให้ทำครัว ทำน้ำพริก ทำขนม มวนบุหรี่ และจับพลู

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก- รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การศึกษายังคงมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด เช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา ถ้านับย้อนหลังตั้งแต่ พ.ศ. 2414 ลงไป การศึกษาของคนไทยส่วนมากเป็นการศึกษาที่ยังไม่จัดเป็นระบบ

ประชาชนต้องการเรียนวิชาการอะไรต้องไปเรียนที่วัด ซึ่งมีพระสงฆ์เป็นผู้ให้ทั้งความรู้ ความประพฤติ และการปฏิบัติตน

นอกจากนี้ยังมีวิชาช่างฝีมือนั้นสอนกันอยู่ในครอบครัวไม่มีใครเผยแพร่ให้คนนอกสกุลรู้ บางทีพวกที่มีอาชีพอย่างเดียวกันมาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน อย่างในสมัยรัตนโกสินทร์มีพวกสืบสกุลการช่างต่าง ๆ อยู่รวมกันเป็นแหล่ง ๆ เช่น ที่ตำบลบ้านบาตร บ้านพาน บ้านดอกไม้ (เพลิง) บ้านบุ บ้านช่างหล่อ และถนนตีทอง เป็นต้น สำหรับเด็กหญิง ผู้ปกครองไม่นิยมให้เรียนหนังสือ ให้อยู่บ้าน หรือมีละนั้นก็ส่งไปเป็นเด็กรับใช้ในวัง เจ้านาย หรือบ้านข้าราชการ ผู้มีศรัทธาบรรดาศักดิ์ รับการอบรมมารยาทสมบัติของผู้ดี และเรียนวิชาของลูกผู้หญิง เพื่อเป็นแม่บ้านที่ดี จึงมีผู้หญิงน้อยคนที่อ่านหนังสือออก

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชนุเคราะห์ในเรื่องการศึกษา- เล่าเรียนมาก ทรงพยายามที่จะเปลี่ยนแนวความคิดของคนในสมัยนั้น ที่ไม่ชอบให้ผู้หญิงเรียนหนังสือ เพราะถือว่าไม่ใช่หน้าที่ของผู้หญิง ควรจะหัดการบ้านการเรือน การทำครัวและการปรนนิบัติสามีแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่การที่จะเปลี่ยนทัศนคติของคนนั้นเป็นของยาก จึงริเริ่มให้การศึกษาแก่บรรดาเจ้านายฝ่ายในเสียก่อน การริเริ่มให้การศึกษาแก่สตรีของพระองค์ ทรงเริ่มมาก่อนที่คณะสอนศาสนาอเมริกันจะเปิดโรงเรียนสตรีที่กินนอนที่วังหลังถึง 23 ปี (การศึกษานอกโรงเรียน, กรม 2527: 9-11: 20-21)

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึง รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

ประเทศไทยได้ปฏิวัติการปกครอง ปฏิวัติกฎหมายและการศาล ปฏิวัติเศรษฐกิจ การคลัง ภาษีอากร ปฏิวัติการทหาร การศึกษา ตลอดจนกระทั่งปฏิวัติสังคม ก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ แบบอารยประเทศอย่างแท้จริง รากฐานความเจริญแผนใหม่ของชาติบ้านเมืองทุกวันนี้เกือบทุกด้านทุกสาขาเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แทบทั้งสิ้น

ในด้านการศึกษาซึ่งรัฐได้แรกเข้ามามีบทบาทในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปรับปรุงขยายออกไปให้กว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าเดิมเป็นอันมาก เช่น เริ่มการศึกษาภาคบังคับครั้งแรก อันเป็นโอกาสให้เยาวชนสตรีทั่วไปได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนอย่างทั่วถึง (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2527: 28) โดยจัดให้เยาวชนสตรีได้เรียนวิชาหนังสือควบคู่ไปกับการศึกษาวิชาชีวะ คือให้เรียนการฝีมือและการบ้านเรือนต่าง ๆ เพื่อให้ช่วยตนเอง และใช้ประโยชน์ในการครองเรือนด้วย แต่ยังมีเยาวชนสตรีบางส่วนที่ผู้ปกครองให้เรียนอยู่ที่บ้าน พระบรมมหาราชวัง หรือสำนักต่าง ๆ จนกระทั่งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การเรียนที่พระบรมมหาราชวัง เริ่มซบเซา เพราะผู้ปกครองเริ่มส่งบุตรหลานเยาวชนสตรีเข้าศึกษาในโรงเรียน และเพิ่มจำนวนขึ้น เมื่อมีการประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษา 2464

ต่อมาการศึกษาพัฒนาขึ้นอีก คือ หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ก็ได้มีการจัดทำแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ขึ้น แผนการศึกษาชาติฉบับนั้นนับว่าทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงการศึกษามากมายประการ โดยเฉพาะการศึกษาที่จัดให้เยาวชนสตรี ด้วยการวางหลัก 6 ประการ และหนึ่งในหลัก 6 ประการ ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาว่า จะต้องจัดให้ราษฎรอย่างเต็มที่เยาวชนสตรีจึงได้รับการศึกษามากขึ้นกว่าเดิม ในช่วงนี้เยาวชนสตรีและกุลบุตรเริ่มเรียนปนกันนับว่าเป็นการเริ่มต้นเปลี่ยนทัศนคติที่มีอยู่เดิมว่าไม่ควรให้เยาวชนสตรีเรียนร่วมกับกุลบุตร จนกระทั่งในปี 2503 ได้มีการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตรฉบับใหม่ โดยเน้นทางด้านวิชาการมากกว่าวิชาชีวะ ซึ่งทั้งชายและหญิงเรียนเหมือนกันและเท่ากัน จนกระทั่งปัจจุบัน

ลักษณะการจัดการศึกษาให้แก่เยาวยสตรีไทย

ลักษณะการจัดการศึกษาให้แก่เยาวยสตรีไทยก่อนจะมีการจัดตั้งโรงเรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การศึกษาที่จัดขึ้นภายในวังกับการศึกษาที่จัดขึ้นภายในครอบครัว การศึกษาที่วัง เป็นการศึกษาคณะพิเศษเยาวยสตรีชั้นสูง โดยจัดให้เรียน เขียน อ่านภาษาไทย ฝึกหัด กิริยามารยาท ฝึกหัดการเขียนทั้งเย็บปักถักร้อย การทำอาหารคาวหวาน รวมทั้งศึกษาราช-ประเพณีและพิธีการ ระเบียบวินัยของกุลสตรีชั้นสูงอันเป็นประโยชน์ต่อการบริหารราชการ ฝายใน ส่วนลักษณะการศึกษาภายในครอบครัว ส่วนมากเป็นการฝึกหัดวิชาการบ้านการเรือน อบรมกิริยามารยาท บางครั้งเมื่อผู้ใหญ่ในบ้านออกไปทำงาน เด็กอาจเรียนรู้เรื่องบางอย่าง ด้วยตนเองจากประสบการณ์ธรรมชาติ อาทิ การเลี้ยงน้อง เป็นต้น กระนั้นก็ตามมีบาง ครอบครัวที่เด็กมีโอกาสเรียนรู้วิชาการอ่านเขียนภาษาไทยจากผู้ใหญ่ในบ้าน หรือจากการฟังเทศน์ การฟังหรือการอ่านหนังสือวรรณคดีเท่าที่มีในสมัยนั้น แต่ผู้ปกครองก็ยังไม่นิยมให้บุตรหลานเยาวยสตรีของตน เรียนรู้การอ่านเขียนมากนัก สุมณ อมรวิวัฒน์ (2534: 1) ได้กล่าวถึงลักษณะการจัดการศึกษาในอดีต ว่า

...ตามวิถีวัฒนธรรมไทย แต่เดิมมาการศึกษาของเยาวยสตรี มีลักษณะเป็นการอบรมเลี้ยงดูภายในครอบครัว ยาย ย่า และแม่ เป็นต้นแบบทางด้านความรู้ ความสามารถรวมทั้งกิริยามารยาท โดยมีความมุ่งหวังคือ ต้องการให้เยาวยสตรีเติบโตเป็นคนชยัน และสามารถในกิจการบ้านเรือน งานอาชีพที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ เยาวยสตรีที่เป็นลูกผู้ดี หรือ ผู้มีฐานะดี ได้มีโอกาสเรียนวิชาช่าง งานฝีมือ กับครูสตรีในราชสำนักความรู้ส่วนมากจะเน้นหนักในด้านการฝึกหัด เช่น ฝึกหัดเขียน ฝึกหัดอ่าน และฝึกกิริยามารยาทอย่างกวาดขัน ส่วนเยาวยสตรีสามัญ ได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีจากการทำบุญและพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา ได้ฝึกงานที่เป็นหน้าที่ของเยาวยสตรี เช่น ปักสะดึง กลึงไหม งานดอกไม้ใบตอง งานครัว ตลอดจนงานอาชีพที่เป็นงานหนัก เช่น การทำไร่ ทำนา...

พวงเพชร สุรัตน์กุล (2525: 10) และ รัชนิกร เศรษฐโชติ (2523: 26) กล่าวว่า "...ในด้านการศึกษาศรีเจ้านาย บุตรีขุนนางชั้นสูงเท่านั้นมีโอกาสเรียนหนังสือ งานฝีมือ และกิริยามารยาท ส่วนสตรีชาวบ้านได้รับการอบรมเฉพาะการบ้านการเรือนเท่านั้น" นอกจากนี้ รัชนิกร เศรษฐโชติ ยังกล่าวว่า "เยาวยสตรีเมื่อเติบโตเป็นสาว มีหน้าที่เพียงรอคอย การแต่งงาน วิชาหนังสือจึงไม่จำเป็นเท่ากับการฝึกหัดการบ้านการเรือน ซึ่งสอดคล้องกับ

งานวิจัยของ ยูนาภรณ์ แจ่มเจณกิจ (2530: 10) ที่กล่าวว่า "การอ่านเขียนไม่มีความจำเป็นต่อสภาพวิถีชีวิตประจำวันที่ต้องให้ความสำคัญในการใช้แรงงานของสตรี..."

นอกจากนี้ในเอกสารของกระทรวงศึกษาธิการ (ร.ศ. 126: 1) ได้กล่าวถึงการศึกษา ระหว่างเยาवสตรีและกุลบุตรว่า "...การสอนวิชาแก่ครูสตรีต่างกับกุลบุตรเป็นอันมาก..." ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานในหนังสือ "ความทรงจำ" ของสมเด็จพระยาตำราจางราชานุภาพที่ ทรงกล่าวถึงการจัดการศึกษาของเยาवสตรี และกุลบุตรขึ้นสูงว่า

...การศึกษาของพระองค์ชาย และพระองค์หญิง พอพระชันษาได้ 3 ขวบ ก็ตั้งต้นเรียนหนังสือไทยไปจนกว่าพระชันษาราว 7 ขวบ การเล่าเรียนของ พระองค์หญิงและพระองค์ชายเริ่มแยกกัน...วิชาที่เรียนตอนนั้นผิดกัน พระองค์ชายเรียนภาษามคธ พระองค์หญิงเริ่มฝึกหัดการเรือน แต่คงเรียนภาษาไทย ด้วยการอ่านหนังสือต่าง ๆ เหมือนกัน...

การศึกษาทั้งที่บ้าน และราชสำนัก จัดได้ว่าเป็นการให้การศึกษาแบบโบราณ ที่ดำเนินมา ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนกระทั่งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กล่าวถึง ลักษณะการให้การศึกษาแบบ "โบราณ" หรือการให้การศึกษาในหมู่ญาติ โดยเรียนรู้สิ่งที่ พบเห็นในชีวิตประจำวันว่าเป็นลักษณะ "การศึกษาแบบธรรมดาวิสัย" (Informal Education) (ลินจี้ หะวานนท์, 2526: 95, ชินตา รัชษ์พลเมือง, 2534 : 23)

ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งสถานศึกษาที่เรียกว่า "โรงเรียน" เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2414 (ระลึก ธาณี, 2517: 1) นับเป็นโรงเรียนหลวงของไทยโรงเรียนแรกที่ได้จัดตั้งขึ้น ตามแบบโรงเรียนในระบบ และต่างจากการให้การศึกษาแบบโบราณ คือ มีสถานที่จัดไว้โดยเฉพาะ มีฆราวาสเป็นครู และมาทำการสอนเป็นเวลา กำหนดวิชาที่สอนมี ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ และวิชาอื่น ๆ ที่ไม่เคยมีสอนในสถานศึกษาแบบโบราณ (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2507: 29) จากผลสำเร็จในการจัดตั้งโรงเรียนดังกล่าว รัฐบาลจึงมีความเห็นว่า ควรมีการจัดตั้งโรงเรียนให้แพร่ขยายไปอีก เพื่อให้เยาवสตรีและกุลบุตรทั่วไป ได้รับการศึกษา ดังนั้นในปี 2435 จึงตั้งโรงเรียนมูลศึกษาขึ้นในวัดทั่วกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด เพื่อให้การศึกษาเป็นไปในลักษณะเดียวกัน จึงจัดทำหลักสูตรเพื่อใช้ในโรงเรียนมูลศึกษาดังกล่าว ด้วย เนื่องจากในสมัยนี้ต้องอาศัยที่ตั้งโรงเรียนในวัดจึงไม่มีใครมีผู้ปกครองส่งบุตรหลานเยาवสตรี เข้าเรียน ด้วยเห็นว่าไม่เหมาะที่จะเรียนกับพระ และต้องเรียนร่วมกับกุลบุตร เยาवสตรี

สามัญจึงได้รับการศึกษาแต่เพียงในครอบครัว ในขณะที่เยาวยสตรีชั้นสูงได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน จนกระทั่งมีการจัดทำโครงการศึกษามัธยมแรกในปี พ.ศ. 2441 นับเป็นจุดเริ่มต้นที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการจัดการศึกษาให้แก่เยาวยสตรีทั่วไป อีกทั้งมีการจัดตั้งโรงเรียนต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียนบูรพาท โรงเรียน ก ข มโนตามวัด และโรงเรียนไทยเบื้องต้น จากโครงการศึกษามัธยมแรก และการจัดตั้งโรงเรียนต่าง ๆ ขึ้นนี้เองทำให้เยาวยสตรีสามัญ เริ่มเข้ารับการศึกษาในระบบโรงเรียนแทนการศึกษาแบบโบราณที่บ้าน แม้จะมีเพียงจำนวนน้อย แต่ก็ถือว่าโครงการฉบับนี้ได้เปิดโอกาสให้เยาวยสตรีสามัญเข้ารับการศึกษาในโรงเรียน

เมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเยาวยสตรีมากขึ้น ความนิยมในการเข้ารับการศึกษาของเยาวยสตรีก็เพิ่มมากขึ้น ลักษณะการจัดการศึกษายังคงเน้นให้เยาวยสตรีเรียนทางด้านงานบ้าน การครัว และงานฝีมือ โดยการวางหลักสูตรของกระทรวงธรรมการที่กล่าวไว้ว่า "การศึกษาในโรงเรียนนั้นไม่เฉพาะแต่เรียนหนังสืออย่างเดียว นักเรียนต้องเรียนการรักษารักษาบ้านเรือนและทำกับข้าวของกิน ซักฟอก เย็บปักถักร้อย และเป็นแม่เลี้ยงเป็นคนใช้ด้วย ตามชั้นและชนิดของตน" (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ศ. 5/15, โรงเรียนสุนันทาลัย (6 ตุลาคม 114 - 14 มีนาคม 116: 42) ดังนั้นจะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงหลักสูตรในแต่ละครั้ง แม้จะมีการเพิ่มเนื้อหาในบางวิชาให้มากขึ้นแต่ก็ยังไม่ลืมที่จะกำหนดให้เยาวยสตรีได้เรียนวิชาที่เหมาะสมกับเพศ ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนในหลักสูตร พ.ศ. 2454 ที่มีการกำหนดหลักสูตรเฉพาะเพศขึ้น ทั้งเพศหญิงและเพศชาย โดยกำหนดให้เรียนวิชาต่างกัน ลักษณะการจัดการศึกษาในช่วงนี้ จึงเป็นการจัดการศึกษาในโรงเรียนมีหลักสูตรใช้ การจัดการศึกษาเป็นไปตามจุดมุ่งหมายในโครงการศึกษาชาติ การจัดการศึกษาสำหรับเยาวยสตรีนอกจากจะต้องเรียนวิชางานบ้าน งานฝีมือ และวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเยาวยสตรีแล้วยังต้องเรียนในด้านวิชาสามัญ แต่เรียนน้อยกว่าหลักสูตรในโรงเรียนหลวงจัดการศึกษาตามหลักสูตรที่กระทรวงธรรมการได้กำหนดให้ การจัดการศึกษาในระยะนี้เริ่มเป็นระบบมากขึ้นจากการจัดทำหลักสูตร ในปี พ.ศ. 2435 และการจัดตั้งโรงเรียนมูลศึกษานี้เองทำให้เยาวยสตรีสามัญมีโอกาสเข้าสู่ระบบโรงเรียน แม้จะเป็นเพียงจำนวนน้อย อาจกล่าวได้ว่าการเล่าเรียนอย่างมีแบบแผนเริ่มต้นในสมัยนี้เอง การจัดการศึกษาในระยะนี้ (รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) เป็นการศึกษาในอุดมคติ กล่าวคือ เป็นการ

ผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ในโรงเรียน กับการเรียนรู้ภายในครอบครัวและวงศาคณาญาติ จัดได้ว่าเป็นการเรียนรู้ในชีวิตจริง และการแสวงหาความรู้ใหม่ (สุมน อมรวิวัฒน์, 2534: 1)

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จากการวางรากฐานของ สมเด็จพระราชาธิบดีทำให้ในสมัยพระองค์ เริ่มมีระเบียบแบบแผนมากยิ่งขึ้น การจัดการศึกษา ให้แก่เยาวชนสตรี แพร่ขยายทั้งในส่วนกลาง และหัวเมือง ด้วยทรงเล็งเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้สะดวกในการปกครอง และเป็นการยกระดับในส่วนการศึกษา เยาวสตรีให้สูงขึ้น เนื่องจากนโยบายที่ผ่านมาเน้นการศึกษาเพียงกุลบุตร ดังหลักฐานที่ กล่าวไว้ในหนังสือราชอาณาจักรสยามของ เซอร์จอห์นบาวริง ว่า "...การศึกษาของสตรี ถูกทอดทิ้งในประเทศสยาม มีอยู่น้อยคนที่อ่านออกเขียนได้" (กระทรวงศึกษาธิการ, 2507: 123) และหลักฐาน "พระมติในการจัดการศึกษาของกุลบุตร" ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงร่างถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้ กล่าวถึงการจัดการศึกษาในส่วนกุลบุตรเท่านั้น หรือจากพระหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนหนึ่ง ความว่า

...เป็นการจำเป็นหรือไม่ที่รัฐบาลจำเป็นต้องเป็นธุระ...จ่ายเงินหักโหม ไปสอนให้ผู้หญิงมีความรู้แลวิชา...เราเห็นว่ารัฐบาลควรช่วยอุดหนุนการ เล่าเรียนของผู้หญิง แต่ไม่ควรหักโหม...การเล่าเรียนของเด็กชายยังเป็นข้อสำคัญมากกว่า...

การจัดการศึกษาระยะนี้ เน้นการส่งเสริมทางด้านอาชีพ วิชาที่จัดให้เรียนเน้นขึ้น โดยเน้น ความสำคัญของวิชาจรรยา (ลัดดา สุวรรณกุล, 2517: 98) และเริ่มเรียนวิชาอนุภาษา อย่างไม่รู้ก็ตามความพยายามที่จะขยายการศึกษาไปสู่เยาวชนสตรีในช่วงนี้ เป็นไปอย่างเชื่องช้า โดยเฉพาะการศึกษาด้านวิชาชีพ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2464 จึงประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษา ให้เป็นการศึกษาภาคบังคับกำหนดให้เด็กชายหญิงทุกคนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา

ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 จากผลการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าว คณะบุคคลที่เรียกตนเองว่า "คณะราษฎร" ได้วางหลัก 6 ประการ หนึ่งในหลัก 6 ประการ ได้กล่าวถึงการศึกษาว่า "รัฐจะต้องให้การศึกษารวมที่แก่ราษฎร" ดังนั้นจึงมีการ

เร่งรัดการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนให้แพร่หลาย ทั้งนี้เพื่ออาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือสอนให้พลเมืองเข้าใจถึงระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันจะนำความมั่นคงมาสู่รัฐธรรมนูญ เมื่อเป็นเช่นนี้สถานศึกษาทั้งปวงจึงตกอยู่ใต้ความควบคุมของรัฐ มีการประกาศใช้แผนการศึกษาฉบับ พ.ศ. 2475 กำหนดให้ทั้งเยาวชนสตรีและกุลบุตรเข้ารับการศึกษ

ในปี พ.ศ. 2503 ได้มีการจัดทำหลักสูตรฉบับใหม่ โดยได้รวบรวมแนวทางการศึกษาที่ดีของหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ คานาดา สวีเดน ญี่ปุ่น และอินเดีย เป็นต้น ตลอดจนแนวความคิดของข้าราชการไทยกับเจ้าหน้าที่และครูอาจารย์ในจังหวัดฉะเชิงเทราโดยพยายามหลอมแนวเหล่านี้ แล้วดัดแปลงเป็นหลักการต่าง ๆ ของการศึกษาไทย

ลักษณะการจัดการศึกษาในปัจจุบัน จัดให้แก่ประชาชนทุกคนทั่วทั้งประเทศให้สามารถนำสิ่งที่ได้จากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะมีชีวิตอย่างมีความสุขความเจริญ และจัดขึ้นเพื่อ สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้นในชาติ ดังนั้นหลักสูตรจึงมีลักษณะยึดหยุ่นในตัวเอง

เนื่องจากหลักสูตรฉบับนี้มีพื้นฐานมาจาก "ปรัชญาพัฒนาการ" ของ จอห์น ดิวอี้ (อ้างถึงใน สมพร สุกคันธ์, 2525: 48-49) ดังนั้นการเรียนการสอนจึงเป็นไปตามดังกล่าวคือ การเน้นให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ โดยการกระทำด้วยตนเอง การเน้นการเรียนการสอนที่จัดตามความสนใจของผู้เรียน เน้นการทำงานกลุ่มตามระบอบประชาธิปไตย และเน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหาวิชา

ในปี พ.ศ. 2533 ได้มีการจัดทำหลักสูตรฉบับใหม่ โดยปรับปรุงจากหลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2521 หลักสูตรฉบับนี้ (หลักสูตร พ.ศ. 2521 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์แก่สังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดี โดยมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติในด้านการเรียนรู้ มีความรู้ในการรักษาสุขภาพอนามัย การแก้ปัญหาต่าง ๆ การทำงานและรักการทำงาน รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจและสามารถปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นคนมีเหตุผล

และไม่เห็นแก่ตัว การจัดการศึกษาในระยะนี้ มีการประสมประสานหลักศาสนา โดยเฉพาะ ศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติและแนวทางทางวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณีไทยสอดแทรกเข้าไปในกระบวนการศึกษา เพื่อสร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรม เน้นการศึกษาเพื่ออาชีพ โดยเฉพาะอาชีพสุจริตอิสระ เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองโดยเฉพาะ ให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีความเข้าใจที่ดีต่อการทำงาน รักการทำงานเพื่อพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของตนเอง มีการสอดแทรกการศึกษา เพื่อพัฒนาสังคมและการเมืองเพื่อให้มีพัฒนา เทียบเท่ากับเศรษฐกิจ (บรรจง ชูสกุลชาติ, 2533: 19-20)

จุดมุ่งหมายในแผนการศึกษาชาติ

แผนการศึกษาชาติก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น มิได้ระบุจุดมุ่งหมายของ การจัดการศึกษาไว้อย่างชัดเจนและแน่นอน อย่างไรก็ตามพอจะอนุมานได้ว่า ก่อน พ.ศ. 2456 (คือ โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 และโครงการศึกษา พ.ศ. 2445) มุ่งหมาย ฝึกหัดคนเข้ารับราชการ (เอกสารประกอบการสอนวิชาหลักและพื้นฐานการศึกษาไทย, มปป.: 13) การกำหนดจุดมุ่งหมายในแผนการศึกษา เริ่มกำหนดอย่างชัดเจนหลังการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง คือในแผนการศึกษาฉบับ พ.ศ. 2475 และตั้งแต่ พ.ศ. 2441 จนถึงปัจจุบัน เรามีโครงการศึกษา หรือแผนการศึกษาทั้งหมด 13 ฉบับ ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึง โครงการศึกษาหรือแผนการศึกษาเฉพาะในส่วนที่กล่าวเอื้อต่อการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนสตรี ในระดับประถมศึกษาเท่านั้น

แผนการศึกษาชาติ

โครงการศึกษา พ.ศ. 2411

โครงการศึกษาดังกล่าว แบ่งการศึกษาเป็น 2 ภาค คือ การศึกษาในกรุงเทพฯ และการศึกษาในหัวเมือง และยังกล่าวถึงการศึกษาของเด็กหญิงในหมวดที่ 10 ดังนี้

หมวดที่ 10 ว่าด้วยการศึกษาสำหรับเด็กหญิง การศึกษาส่วนเด็กหญิง เมื่อถึงเวลาอนุวัตตามเด็กชาย

75. การเล่าเรียนศึกษาส่วนเพศหญิงนั้น เมื่อถึงเวลาที่จะต้องจัดอนุวัตตามเด็กชาย คือมีโรงเรียนบูรพบทและโรงเรียนเบื้องต้น เบื้องกลาง ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเพิ่มหลักเรียนในการเย็บปักถักร้อย และการรักษาเหยาเรือนตามสมัยที่ต้องการซึ่งจะจัดขึ้นได้
76. ในสิ่งสำคัญของการเล่าเรียนส่วนสตรี ก็ต้องการครูอาจารย์ผู้ที่จะสอนเป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นโรงเรียนที่ได้ตั้งขึ้นคือ สุนันทาลัยนั้น ควรจะให้เป็นส่วนฝึกหัดที่จะเป็นอาจารย์เตรียมไว้ด้วย เมื่อถึงเวลาที่จะตั้งโรงเรียนสตรีให้แพร่หลายจะได้หาครูได้โดยทันที...จะจัดหญิงปีละ 6 คน ฝึกหัดเป็นครูอาจารย์...กำหนด 3 ปี ออกเป็นครูได้...เด็กหญิงที่ได้ฝึกเป็นอาจารย์ปีละ 6 คน ก็จะเพียงพอกับโรงเรียนที่เกิดขึ้นปีละ 1 โรง 2 โรง เมื่อถึงเวลาต้องจัดไม่ควรลืมเรื่องฝึกหัดครูหญิงไว้ด้วย เพราะการฝึกหัดต้องใช้เวลา...

การแบ่งลำดับชั้น แบ่งเป็น 4 ลำดับ คือ การเล่าเรียนเบื้องต้น (มูลศึกษา) การเล่าเรียนเบื้องต้น (ประถมศึกษา) การเล่าเรียนเบื้องต้น (มัธยมศึกษา) และ การเล่าเรียนเบื้องต้น (อุดมศึกษา) โดยกำหนดการเล่าเรียนเบื้องต้นใช้เวลา 3 ปี

โครงการศึกษา พ.ศ. 2445

โครงการศึกษา พ.ศ. 2445 จัดแบ่งการศึกษาเป็น 2 ประเภท คือ สามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา

1. สามัญศึกษา คือการศึกษาในวิชาความรู้และศึกษาในสิ่งที่เป็นสิ่งสำคัญที่ทุกคนควรรู้ สำหรับเป็นแนวทางในการหาเลี้ยงชีพ และดำรงตนเป็นพลเมืองดี และเป็นพื้นฐาน

ของการเรียนรู้ แนวทางอื่น ๆ ได้แก่ การรู้เลข ภาษา มีศีลธรรมและวัฒนธรรม แผนการศึกษาฝ่ายสามัญแบ่งเป็น 3 ตอน คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

ประถมศึกษา เป็นการจัดรวมความรู้สามัญแก่ผู้ที่ไม่รู้ให้มีความรู้พอที่จะเป็นพลเมืองดี เมื่อจบประถมศึกษาแล้วรับประกาศนียบัตรประโยค 1 เลือกดำเนินชีวิตได้ 3 ทาง คือ ออกไปประกอบอาชีพ เรียนต่อสายสามัญในชั้นมัธยม และเรียนต่อด้านวิสามัญศึกษา โดยเข้าโรงเรียนประถมศึกษาพิเศษ เรียนวิชาเฉพาะ กำหนดเวลาเรียน 3 ปี เป็นชั้นมูลศึกษา 1 ปี และประถมศึกษา 2 ปี อายุผู้เรียนคือ 10-12 ปี

2. วิสามัญศึกษา คือการเรียนทางด้านวิชาชีพ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ วิสามัญศึกษาขั้นต้น เรียกว่าประถมศึกษาพิเศษ วิสามัญศึกษาชั้นกลาง เรียกว่ามัธยมศึกษาพิเศษ วิสามัญศึกษาชั้นสูง เรียกว่า อุดมศึกษาพิเศษ

ประถมศึกษาพิเศษ ได้แก่ วิชาชีพพิเศษสำหรับประกอบอาชีพที่ไม่ต้องใช้ความรู้ทางสามัญศึกษามาก เช่น การช่าง การเพาะปลูก การพิมพ์ เป็นต้น รับนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษามาเรียน กำหนดเวลาเรียน 3 ปี อายุผู้เรียนคือ 13 - 15 ปี

โครงการศึกษา พ.ศ. 2452 (แก้ไขในปี พ.ศ. 2445)

โครงการศึกษานี้แก้ไขจากโครงการศึกษา พ.ศ. 2445 ส่วนที่ปรับปรุงแก้ไขในระดับประถมศึกษาคือ การกำหนดอายุเล่าเรียน และจำนวนชั้นของการศึกษา ดังนี้

ชั้นมูลศึกษา กำหนดให้เรียน 3 ปี อายุพอเหมาะคือ 7 - 9 ปี

ชั้นประถมศึกษา กำหนดให้เรียน 3 ปี อายุพอเหมาะคือ 10 - 12 ปี

โครงการศึกษา พ.ศ. 2456

โครงการศึกษา พ.ศ. 2456 นี้ รัฐแยกการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือสามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา ระบบการศึกษาแบ่งออกเป็น ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา

การศึกษาระดับประถมศึกษา กำหนดเพิ่มจากที่มีอยู่เดิม 3 ปี เป็น 5 ปี แต่ไม่มีชั้นมูลศึกษา ชั้นประถมปีที่ 1 - 2 - 3 เรียนวิชาสามัญ ชั้นประถมปีที่ 4 - 5 เรียนวิชา

วิสามัญญ์ จัดไว้สำหรับผู้ที่ไม่สามารถจะเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาได้ หลักสูตรประถมปลาย 2 ปีนี้จัดไว้สำหรับเรียนวิชาชีพเท่านั้น ไม่บังคับให้เรียน การเลือกเรียนวิสามัญญ์เลือกเรียนได้ตามความสมัครใจ ส่วนการศึกษาของหญิง เมื่อเรียนจบชั้นประถมปีที่ 3 แล้ว ถือว่าจบชั้นประโยคประถมศึกษา หากต้องการเรียนต่อ เรียนชั้นมัธยมปีที่ 1 ได้เลย

โครงการศึกษานับนี้ จัดการศึกษาวิชาชีพ หรือวิชาวิสามัญญ์ศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาตอนปลาย คือชั้นประถมปีที่ 4 - 5 เท่านั้น แล้วข้ามไปมีในชั้นอุดมศึกษาเลย ความมุ่งหมายของการศึกษาชั้นพื้นฐาน เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (อ้างถึงใน วิทย์ วิชาแพทย์, 2526: 67) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามโครงการนี้ว่า "การเรียนวิสามัญญ์ตอนต้น 3 ปี คือเรียนให้รู้จักรับผิดชอบ รู้จักอ่าน รู้จักเขียน นู๋ให้เข้าใจได้ชัดเจน รู้จักคิดคำนวณ มีความรู้เกี่ยววิชารักษาทรัพย์และท่ามาหากิน..." ส่วนความมุ่งหมายในวิชาวิสามัญญ์ "เพื่อให้ให้นักเรียนทุกคน เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว มีวิชาหาเลี้ยงตัว ในทางใดทางหนึ่งเหมาะแก่ท้องถิ่นที่ตนอยู่..." (หลักสูตรหลวงกระทรวงธรรมการ หลักสูตรวิสามัญญ์ศึกษา คธ., 2454: 20)

โครงการศึกษา พ.ศ. 2458 (แก้ไขปี พ.ศ. 2456)

ภายหลังจากการประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ได้เพียง 2 ปี ก็ได้มีการแก้ไขข้อบกพร่องของโครงการศึกษานับนี้ โดยเพิ่มวิชาวิสามัญญ์ศึกษาในชั้นมัธยมซึ่งแต่เดิมไม่มี ส่วนข้อความอื่นคล้ายกับโครงการศึกษานับเดิม แต่เปิดโอกาสให้เด็กหญิงเมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถ้าประสงค์จะเรียนต่อวิสามัญญ์ชั้นต่ำ ก็เข้าเรียนได้เลย เด็กชายหากไม่ประสงค์จะเรียนต่อวิสามัญญ์ศึกษาต้องเรียนชั้นประถมปีที่ 4 และ 5 ซึ่งเป็นประถมวิสามัญญ์ก่อน ทั้งยังกำหนดให้เด็กหญิงและเด็กชายสามารถต่อชั้นมัธยมศึกษาได้เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 แล้ว จะเห็นว่าลักษณะการจัดทำโครงการศึกษานับนี้ (พ.ศ. 2458) เป็นความพยายามของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่จะขยายการศึกษาให้กว้างออกไปจนเป็นการศึกษาระดับชาติ โดยมีพระประสงค์ที่จะพระราชทานความรู้แก่ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ ทั้งชายหญิงทั่วหน้า (กระทรวงศึกษาธิการ, 2504: 64 อ้างถึงใน ลัดดา สุวรรณกุล, 2518: 109) โดยเฉพาะการศึกษาของเยาวชนสตรี ดังจะเห็นได้จาก พระราชดำริ ที่ว่า

การศึกษาของสตรีนั้น เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสิ่งหนึ่ง เพราะสตรีเป็นผู้ผูกพันบุตรธิดา มาแต่กำเนิด เป็นผู้ให้อบรมทางฝ่ายบ้าน ถ้าสตรีมีโอกาสศึกษาแล้ว ย่อมเป็นกำลังช่วยในการศึกษาฝ่ายโรงเรียนบ้าง... (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, น. 39.5/31, 2460)

โครงการศึกษา พ.ศ. 2464

จากความพยายามที่จะขยายการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวตรงกับ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ในการที่จะขยายการศึกษาให้กว้างขวาง ดังนั้นท่านจึงเสนอที่จะออกพระราชบัญญัติประถมศึกษา ต่อที่ประชุมอุปราชา และสมุหเทศาภิบาล ในปี พ.ศ. 2462 มีข้อความบางตอนว่า

...คนทุกคนได้เรียนตามควรแก่อัธยาศัย การศึกษาของชาติจึงได้ชื่อว่า ได้เขยิบความรู้แห่งชาติ ให้สูงขึ้นพร้อมกันหมด นี้เองคือกำลังของชาติ การจัดการศึกษาสำหรับหมู่คณะถึงจะจัดได้สูงเพียงใดก็ไม่ใช่กำลังที่แท้จริงของชาติ บรรานึง กวีผู้ขึ้นชื่อกล่าวว่า "อย่าเพียรสร้างแต่ยักษ์และเทวดาเลย จงพยายามยกคนทั้งชาติให้สูงพร้อมกันเถิด..." การมีโรงเรียนตัวอย่างของรัฐเพียงประปราย ก็เปรียบเสมือนลวดลายแห่งผืนผ้า ส่วนที่จะทำลวดลายให้เต็มผืนผ้า ต้องสำเร็จได้ด้วยการศึกษาประชาชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2507: 275)

นอกจากนี้ท่านยังได้กราบบังคมทูล รวมทั้งพยายามชี้แจงให้มีการยอมรับการศึกษาของเยาวสตรีในโรงเรียนเดียวกับกุลบุตร โดยได้พยายามยกเหตุผลเชิงจิตวิทยาของนักการศึกษาชาวตะวันตก ที่อธิบายถึงผลดีของโรงเรียนประเภทนี้ว่า เนื่องจากวัยของเด็กในชั้นประถมคือราว 7 - 14 ปี ทั้งหญิงและชายยังไม่มีพฤติกรรมและความคิดที่ส่ออันตรายในเรื่องปัญหาระหว่างเพศ แต่เด็กที่ได้เรียนรวมกันแล้ว ยังสามารถเลียนแบบอย่างนี้เสียที่ตีจากเพศตรงข้าม และที่สำคัญยังเป็นการประหยัดไม่ต้องแยกโรงเรียนชายหญิง นอกจากนี้หลักสูตรวิชาสามัญระดับประถมศึกษา ชาย - หญิง สามารถเรียนรวมกันได้เพียงแต่แยกกันในวิชาวิสามัญ... (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ. 10/35, 2461)

จากพระราชประสงค์ของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ที่จะยกระดับฐานะของประชากรหมู่มาก ให้สูงขึ้นโดยทั่วหน้า และความพยายามอย่างแรงกล้าที่จะออกพระราชบัญญัติของ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 จึงถูกจัดทำขึ้น เพื่อบังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีบริบูรณ์ เข้าเรียนจนถึงอายุ 14 ปี โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน

สาระในพระราชบัญญัติประถมศึกษา มีดังนี้

พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 กำหนดให้ "เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีบริบูรณ์ ต้องเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาจนอายุได้ 14 ปีบริบูรณ์" และ "เมื่อเด็กคนใดอายุได้ 14 ปีบริบูรณ์ ยังอ่านและเขียนภาษาไทยไม่ได้พอสมควรต้องเขียนเชตโรที่บังคับให้เรียนอยู่ในโรงเรียนออกไปอีกจนกว่าเด็กคนนั้นจะอ่านและเขียนภาษาไทยได้พอสมควร ยกเว้นแต่เด็กที่บกพร่องในส่วนกำลังความคิด" นอกจากนี้ ในมาตรา 10 ยังได้กำหนดว่า "เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการจะให้ยกเว้นเด็กคนใดคนหนึ่งจากการเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมก็ได้ ถ้าบิดามารดา หรือผู้ปกครองต้องส่งเด็กให้ศึกษาธิการอำเภอปีละครั้งหนึ่ง เพื่อสอบไล่ดูว่าการศึกษาที่ได้รับนั้นเป็นอย่างไร" (จารุวรรณ ไวยเจตน์, 2517: 128-130)

การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับนี้ กำหนดให้เก็บเงินศึกษาผลจากชายฉกรรจ์ทุกคนที่มีอายุ 18 ปี ถึง 60 ปี ปีละ 1 - 3 บาท ยกเว้นผู้ที่หาเลี้ยงชีพไม่ได้ ภิกษุ สามเณร บาทหลวง พลทหาร พลตำรวจ และผู้ที่ยากจน บำรุงกิจการโรงเรียนมากกว่าเงินศึกษาผลที่ต้องเสีย การเก็บเงินศึกษาผลนี้ ได้ยกเลิกในปี พ.ศ. 2473 ซึ่งในขณะนั้นใช้ทุนทรัพย์ของประชาชน และเงินงบประมาณแผ่นดินแทน

เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับในระดับประถมศึกษาขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงโครงการศึกษาชาติใหม่ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติดังกล่าว จึงประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ความมุ่งหมายที่กำหนดให้มีในโครงการฉบับนี้ มิได้กำหนดไว้เด่นชัด แต่พอสรุปได้ คือ

1. ต้องการให้พลเมืองทุกคนเรียนในสาขาวิชาชั้นต่าง ๆ เพราะวิชาต่าง ๆ ที่จะใช้ในการเลี้ยงชีพ ยังมีอีกมากมายหลายสาขา มิใช่จะจำกัดให้เรียนเฉพาะวิชาสามัญแล้วจบการศึกษาออกไปเป็นเสมียนเท่านั้น
2. จัดการศึกษาตามฐานะของผู้เรียน โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ภาค คือ

2.1 ภาคการศึกษาสำหรับทวยราษฎร์ ได้แก่ ความรู้ทั้งสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา ซึ่งสมควรให้ราษฎรมีความรู้เป็นพื้นฐาน และใช้ในชีวิตประจำวัน

2.2 ภาคการศึกษาพิเศษ เป็นความรู้ซึ่งไม่จำเป็นที่ทุกคนจะต้องรู้เสมอแก่ทุกคน เป็นวิชาความรู้ที่ไม่บังคับ สุดแต่ผู้เรียนจะเลือกเรียนตามควรแก่อัธยาศัย และความพอใจของตน

การศึกษาภาคบังคับ

กำหนดการศึกษาภาคบังคับสำหรับทวยราษฎร์คือ ความรู้ทั้งสามัญและวิสามัญศึกษา ซึ่งสมควรที่ราษฎรทุกคนจะต้องมีเอาไว้เป็นพื้นฐาน จึงต้องเรียนประถม 3 ปี (อายุ 8 - 10 ปี) และต่อประถมวิสามัญ 2 ปี รวม 5 ปี

ความมุ่งหมาย

1. ความมุ่งหมายแห่งการศึกษาของชาติคือ ให้พลเมืองทุกคน ไม่เลือกเพศ ชาติ ศาสนา ได้รับการศึกษาพอเหมาะแก่อัธยาศัยของตน คือ พอสมควรแก่ภูมิปัญญา และทุนทรัพย์ เพื่อทุกคนได้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองในทางอาชีพ ซึ่งคนเกิดมาสำหรับกระทำ

2. เพื่ออาชีพของตน กุลบุตรกุลธิดาควรได้รับการศึกษาทั้งสามัญและวิสามัญศึกษา ทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งกำหนดไว้เป็นขั้น ๆ ตามภูมิปัญญาและทุนทรัพย์

3. เพื่อความสมบูรณ์แห่งพลสกนกรสยาม ท่านให้จัดการศึกษาทั้ง 3 ส่วน ล้วนพอเหมาะกัน คือ จริยศึกษา อบรมให้มีศีลธรรมอันดีงาม พุทธิศึกษา ให้ปัญญาความรู้ พลศึกษา ฝึกหัดให้เป็นผู้มีร่างกายบริบูรณ์

4. รัฐย่อมทรงไว้ซึ่งสิทธิในการศึกษาแก่พลเมือง รัฐจึงทรงไว้ซึ่งอำนาจควบคุม กุลบุตร กุลธิดา ในโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนประชาบาล และโรงเรียนราษฎร์

5. ภายในบังคับแห่งข้อความที่ 4 และพระราชบัญญัติอื่น ๆ บุคคลใด ๆ หรือ ประชาบาลอาจได้อัญญาตจากรัฐบาล เพื่อจัดตั้งโรงเรียนให้การศึกษาแก่ กุลบุตร กุลธิดา

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475

ในปี พ.ศ. 2475 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ จากผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คณะบุคคลที่เรียกตัวเองว่า "คณะราษฎร" ได้วางหลัก 6 ประการ ได้กล่าวถึงการศึกษาว่า "จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร" ดังนั้นจึงมีการเร่งการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนให้แพร่หลายและทั่วถึง ทั้งนี้เพื่ออาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือสอนพลเมืองให้เข้าใจถึงวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตย อันจะนำความมั่นคงมาสู่รัฐธรรมนูญ เมื่อเป็นเช่นนี้การแถลงนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาใหม่จึงเกิดขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ จึงมีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ซึ่งมีสาระดังนี้

การศึกษาภาคบังคับ

10. การศึกษาภาคบังคับ ได้แก่ การศึกษาที่รัฐบังคับเด็กทุกคน ไม่เลือกเพศ ชาติ หรือศาสนา เรียนจนสำเร็จดังที่ท่านบังคับไว้ด้วยพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464
11. การศึกษาบังคับยอมให้เปล่า คือ ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน

การศึกษาของหญิง

16. ท่านว่าหญิงต้องได้รับความเสมอภาคเท่ากับชาย แต่หญิงมีภาระพิเศษโดยธรรมชาติ ท่านให้วางหลักสูตรการศึกษาของหญิง ให้มีวิชาที่ผิดเพี้ยนกับของชายบ้างเป็นบางส่วน แต่จะไม่ผิดโดยปริมาณ หรือโดยส่วนสูงต่ำนั้นเลย

ตามแผนการศึกษาฉบับนี้ ประโยคประถมบริบูรณ์หญิงและชายมี 6 ชั้นเท่ากัน รวมทั้งชั้นเตรียมประถมเดิมด้วย เป็นประถมสามัญ 4 ชั้น และประถมวิสามัญ 2 ชั้น เมื่อเรียนจบชั้นประถมปีที่ 4 แล้ว ควรเรียนต่อในชั้นประถมปีที่ 5 และ 6 เพื่อจะได้มีวิชาอาชีพติดตัวไป นักเรียนที่สอบไล่ได้ชั้นประถมปีที่ 6 จึงจะนับว่าได้ประโยคประถมบริบูรณ์ นับจากการบังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 กำหนดอายุไว้ 7 - 10 ปี และอายุ 11 - 14 ปี สำหรับชั้นประถมวิสามัญ 5 - 6

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479

เนื่องจากแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 มีโครงการระยะเวลาให้การศึกษาสายสามัญนานเกินควร นักเรียนต้องเสียเวลาเรียนสายสามัญศึกษาถึง 12 ปี แล้วยังต้องต่อในสายวิสามัญด้วย ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2479 จึงมีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติฉบับใหม่ขึ้นแทน

ก่อนจะมีการประกาศใช้แผนการศึกษา พ.ศ. 2479 หนึ่งปี ได้มีการประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับ คือฉบับ พ.ศ. 2478 เนื่องจากพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ยังไม่สามารถจัดการศึกษาได้ทั่วถึง ดังนั้น เพื่อการจัดการศึกษาภาคบังคับให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงได้จัดทำพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2478 ขึ้นใหม่ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

...เด็กทุกคนที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 8 ถึงย่างเข้าปีที่ 15 ต้องเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา ยกเว้นผู้ที่เรียนจบหลักสูตรประถมศึกษาตามที่กระทรวงกำหนดก่อนอายุ 15 ปี (เปลี่ยนจากเดิมอายุ 7 ปีบริบูรณ์ จนถึง 14 ปี, ผู้วิจัย) ในบางท้องที่อาจอนุญาตให้เข้าเรียนเมื่อเด็กมีอายุย่างเข้าปีที่ 9 หรือปีที่ 10 ก็ได้ การมาโรงเรียนใน 1 เดือน จะขาดเกิน 7 วันไม่ได้ ยกเลิกบังคับเด็กให้เรียนต่อแม้จะพ้นเกณฑ์บังคับ ถึงแม้ว่าจะยังอ่านเขียนไม่ได้ก็ตาม และการยกเว้นเด็กเข้าเรียนในรายที่มีความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจ และในรายที่ระยะทางจากบ้านถึงโรงเรียนเกิน 2,000 เมตร

การเปลี่ยนแปลงวิธีการเกณฑ์เด็กเข้าเรียนนับว่าเป็นจุดสำคัญยิ่ง ที่ทำให้ผู้ปกครองหันมาสนใจเรื่องการศึกษาของเยาวชนสตรีมากขึ้น โดยถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ มิฉะนั้นจะมีความผิด อีกประการหนึ่ง การกำหนดเวลาเรียนของเด็ก นับว่าเป็นการป้องกันการหลีกเลี่ยงของผู้ปกครองได้มาก โดยถือเอาข้อบกพร่องของพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 มาเป็นประโยชน์ของตน โดยให้เด็กขาดเรียนมาช่วยงานบ้าน และเด็กเหล่านั้นเป็นเยาวชนสตรีส่วนใหญ่ วิธีการดังกล่าวทำให้การเกณฑ์เด็กมาเรียนรัดกุมยิ่งขึ้น

สาระของแผนการศึกษาฉบับนี้ มีดังนี้

ความมุ่งหมายทั่วไป

1. รัฐมีความมุ่งหวังที่จะให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษา เพื่อจะได้ทำหน้าที่พลเมือง ตามระบอบรัฐธรรมนูญได้โดยเต็มที่ และเพื่อทุกคนจะได้เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ และตนเองตามหน้าที่
2. เพื่อให้ได้ประโยชน์ตามหน้าที่ กุลบุตรกุลธิดาพึงได้รับการศึกษาทั้ง 2 สถาน คือ สามัญศึกษา กับ อาชีวศึกษา
3. เพื่อความบริบูรณ์แห่งการศึกษาทั้งสองสถานนั้น ให้จัดการศึกษาทั้งสามส่วน คือ (1) พุทธิศึกษา ให้มีปัญญาความรู้ (2) จริยศึกษา ให้มีศีลธรรมอันดี (3) พลศึกษา ให้มีร่างกายสมบูรณ์

การศึกษาภาคบังคับ

7. ชั้นประถมศึกษาเป็นการศึกษาที่รัฐบังคับให้เด็กทุกคนเข้าเรียน ตามกฎหมายว่าด้วยการประถมศึกษา

ตามแผนการศึกษาฉบับนี้ กำหนดหลักสูตรชั้นประถมไว้ 4 ปี คือลดจากเดิม 2 ปี เป็นชั้นประถมปีที่ 1 - 4 นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถือว่าพ้นเกณฑ์บังคับ การกำหนดอายุเด็ก กำหนดให้เข้าเรียนเมื่ออายุย่างเข้าปีที่ 8 ให้เข้าเรียนตามกฎหมายที่ว่าด้วยการประถมศึกษา แต่การกำหนดอายุดังกล่าวไม่ได้กำหนดไว้ตายตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับในแต่ละท้องถิ่น แต่ทุกคนต้องเรียนจบชั้นประถมปีที่ 4 เท่ากันทุกคน โดยไม่ยอมให้เลือกอย่างแต่ก่อน

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494

สาระของแผนฉบับนี้ มีดังนี้

ความมุ่งหมาย

1. รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองได้รับการศึกษาพอเหมาะแก่อัถภาพ เพื่อทุกคนได้เป็นพลเมืองดี มีร่างกายแข็งแรงและอนามัยสมบูรณ์ มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและมีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตย
2. เพื่อการเป็นพลเมืองดี กลุ่มบุตรกุลธิดา พึงได้รับการศึกษาอยู่ในโรงเรียน จนอายุย่างเข้าปีที่ 15 เป็นอย่างน้อย
3. กลุ่มบุตรกุลธิดา พึงชวนชวหายหาความรู้ และความชัดเจนอันเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของตนเองสืบไปภายภาคหน้า
4. ในการจัดการศึกษา ท่านให้จัดทั้ง 4 ส่วน ล้วนพอเหมาะกันคือ
 - 4.1 จริยศึกษา ให้มีวัฒนธรรมอันดีงาม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว
 - 4.2 พลศึกษา ให้มีร่างกายแข็งแรงและอนามัยสมบูรณ์ กับทั้งมีน้ำใจเป็นนักกีฬา
 - 4.3 พุทธิศึกษา ให้มีปัญญาความรู้ความสามารถใช้คุณนิญเกี่ยวกับการทำงานโดยทั่วไป
 - 4.4 หัตถศึกษา ให้มีความเคยชินและความขยันหมั่นเพียร ในการใช้มือปฏิบัติงาน เพื่อเป็นรากฐานของการประกอบสัมมาอาชีพ

ระเบียบการศึกษา

7. ประถมศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิชาที่เป็นความรู้เบื้องต้น แบ่งการสอนออกเป็นชั้นประถมปีที่ 1 - 4

การศึกษาภาคบังคับ

12. การศึกษาภาคบังคับ ได้แก่ การศึกษาที่มีกฎหมายบังคับให้กลุ่มบุตรกุลธิดาทุกคนเรียนอยู่ในโรงเรียน จนกว่าจะพ้นเกณฑ์บังคับ

13. การศึกษาภาคบังคับ ในสถานศึกษาของรัฐจะต้องจัดให้โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน รัฐพึงช่วยเหลือให้ได้มีอุปกรณ์การศึกษาอบรมตามควร

ตามแผนการศึกษาชาติฉบับนี้ กำหนดการเรียนภาคบังคับไว้ 4 ปี แต่รัฐมีความต้องการให้นักเรียนที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แต่มีอายุยังไม่ครบ 14 ปีบริบูรณ์ หรือก่อนอายุย่างเข้าปีที่ 15 อยู่ในโรงเรียนต่อไปอีก เพื่อศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาอีก 3 ปี รวมเป็น 7 ปี แต่เนื่องจากรัฐไม่มีงบประมาณเพียงพอจึงไม่มีการบังคับ

การแบ่งชั้นเรียน ตามแผนการศึกษาชาติฉบับนี้ แบ่งเป็นชั้นประถมศึกษา 4 ชั้น กำหนดอายุที่เรียนคือ อายุ 8 - 11 ปี

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503

สาระของแผนการศึกษาชาติฉบับนี้ มีดังนี้

ความมุ่งหมาย

1. รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่อัตภาพ เพื่อเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม และวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ความสามารถ ที่จะประกอบอาชีพ และทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ
2. กุลบุตรกุลธิดาพึงได้รับการศึกษาอยู่ในโรงเรียนจนอายุ 15 ปีบริบูรณ์ เป็นอย่างน้อย
3. กุลบุตรกุลธิดา พึงชวนชวายหาความรู้ และประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์แก่การงานของตนสืบไปภายภาคหน้า
4. ในการจัดการศึกษานั้น ให้จัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของสังคมและบุคคล โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และแผนการปกครองประเทศ เช่น จัดให้มี

4.1 จริยศึกษา ให้มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีหิริโอตตัปปะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตัว

4.2 พลศึกษา ให้มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งกายและทางจิต ทั้งมีน้ำใจเป็นนักกีฬา

4.3 พุทธิศึกษา ให้มีความรู้วิชาการ เพื่อการดำรงชีวิตโดยทั่วไป

4.4 หัตถศึกษา ให้มีกิจนิสัยและขยันหมั่นเพียรในการใช้มือปฏิบัติการทำงาน เพื่อเป็นรากฐานของการประกอบสัมมาอาชีพ

5. ประถมศึกษา ได้แก่ การศึกษาที่มุ่งหมายจะสร้างเสริมพัฒนาการของเด็ก ด้วยการอบรมสั่งสอนขั้นมูลฐาน อันเป็นทางนำไปสู่การเรียนรู้และการปฏิบัติ แบ่งออกเป็น 2 ประโยค คือ ประโยคประถมศึกษาตอนต้น 4 ชั้น และประโยคประถมศึกษาตอนปลาย 3 ชั้น

ระบบโรงเรียน

11. ประถมศึกษา เป็นการศึกษาเบื้องต้นที่กลุ่มบุตรกุลธิดาโดยทั่วไปพึงได้รับ อาจจัดสอนประโยคประถมศึกษาตอนต้น และประโยคประถมศึกษาตอนปลายรวมในโรงเรียนเดียวกันหรือแยกกันก็ได้

การศึกษาภาคบังคับ

16. การศึกษาภาคบังคับ ได้แก่ การศึกษาที่มีกฎหมายบังคับให้กลุ่มบุตรกุลธิดาทุกคนเรียนอยู่ในโรงเรียนจนกว่าจะพ้นเกณฑ์บังคับ

รัฐพึงขยายการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้นเป็นระยะ ตามกำลังทางเศรษฐกิจ เพื่อให้มาตรฐานความรู้เบื้องต้นของพลเมืองสูงขึ้น

17. การศึกษาบังคับให้สถานศึกษาของรัฐ จะต้องจัดให้โดยไม่เก็บค่าเรียน รัฐพึงช่วยเหลือให้ได้มีอุปกรณ์การศึกษาอบรมตามควร

18. รัฐพึงจัดการศึกษาสงเคราะห์ ให้แก่กลุ่มบุตรกุลธิดา ที่ได้รับการยกเว้นจากการศึกษาภาคบังคับ

ตามแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของชาติไปจากเดิมมาก ระดับประถมศึกษาเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็น 7 ชั้น แบ่งเป็นประโยคประถมศึกษาตอนต้น 4 ชั้น และตอนปลาย 3 ชั้น กำหนดอายุ คือ 6 - 12 ปี

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520

สาระของแผนการศึกษาชาติฉบับนี้มีดังนี้

หมวดที่ 1 ความมุ่งหมาย

ตามนัยแห่งแผนการศึกษาชาติฉบับนี้ การศึกษาเป็นขบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อมุ่งสร้างเสริมคุณภาพของพลเมืองให้สามารถดำรงชีวิต และทำประโยชน์แก่สังคม โดยเน้นการศึกษา เพื่อสร้างเสริมความอยู่รอดปลอดภัยความมั่นคง และความผาสุกร่วมกันในสังคมไทยเป็นประการสำคัญ

หมวดที่ 2 แนวนโยบายการศึกษาของรัฐ

12. สถานศึกษาพึงให้ความเสมอภาคแก่บุคคลเข้ารับการศึกษาตามความสามารถของบุคคลนั้น

13. รัฐพึงให้สาระและกระบวนการเรียนรู้ครบถ้วนกลมกลืนกันระหว่างความเจริญงอกงามทางคุณธรรม จริยธรรม และปัญญา กับความเจริญทางวัตถุ และระหว่างความเจริญงอกงามทางร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตที่สมบูรณ์ตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

15. รัฐพึงจัดและสนับสนุนผู้ยากไร้ ผู้มีความผิดปกติทางร่างกาย จิตใจหรือสังคม และผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ให้ได้รับการศึกษาโดยทั่วถึงกัน

27. รัฐพึงดำเนินการในทุกระดับ เพื่อให้สถาบันครอบครัวมีบทบาทและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี มีคุณภาพและคุณสมบัติเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย และเอกลักษณ์ของสังคมไทย

หมวดที่ 3 ระบบการศึกษา

29. การศึกษาแบ่งเป็น 4 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ให้จัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้มีประโยชน์ครบถ้วนทุกระดับ เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษา สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความมั่นใจในความรู้และความสามารถของตนเอง

31. การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียน มีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้สามารถคงสภาพอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ มีความสามารถประกอบอาชีพตามควรแก่วัยและความสามารถได้ และสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

การจัดสถานศึกษาระดับประถมศึกษา พังจัดเป็นตอนเดียวตลอด ใช้เวลาเรียนประมาณ 6 ปี

40. การศึกษาภาคบังคับ ได้แก่ การศึกษาที่มีกฎหมายบังคับให้ทุกคนเรียนอยู่ในโรงเรียนจนกว่าจะพ้นเกณฑ์บังคับ

การกำหนดอายุเข้าเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ ท้องถิ่นแต่ละแห่งจะกำหนดขึ้นให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของท้องถิ่น และความพร้อมของเด็กแต่ละท้องถิ่น แต่ต้องไม่บังคับเข้าเรียนก่อนอายุครบ 6 ปีบริบูรณ์ และไม่ช้ากว่า 8 ปีบริบูรณ์

รัฐพึงเร่งจัดการศึกษาภาคบังคับตามแผนนี้ให้ทั่วถึงทุกท้องถิ่น

หมวดที่ 6 ศิลปะ วัฒนธรรม จริยธรรม พละนามัย สภานาถล่อม และกิจกรรมเยาวชน

50. รัฐพึงจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างและก่อให้เกิดความสำนึกในคุณค่าของ ศิลปะ วัฒนธรรม จริยธรรม ศาสนา ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม รวมทั้งสถานที่ และวัตถุอันมีค่าทางประวัติศาสตร์

แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้จัดการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นตอนเดียวใช้เวลา 6 ปี คือ ชั้นประถมปีที่ 1 - 6 เมื่อเรียนจบชั้นประถมปีที่ 6 นับว่าพ้นเกณฑ์บังคับ กำหนดอายุ คือ 6 ปีบริบูรณ์ และไม่ช้ากว่า 8 ปีบริบูรณ์ เข้าเรียนในชั้นประถมปีที่ 1

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535

สาระของแผนการศึกษาชาติฉบับนี้ มีดังนี้

หมวดที่ 1 ความมุ่งหมาย

ความมุ่งหมายของการศึกษาของแผนการศึกษาฉบับนี้ เน้นการพัฒนาบุคคลให้มีคุณลักษณะ 4 ด้าน ที่มีความสมดุล และกลมกลืนกันคือ ด้านปัญญา จิตใจ สังคม และร่างกาย กล่าวคือ

1. คุณลักษณะด้านปัญญา มีเหตุผล รู้ผิดชอบชั่วดี มีความคิดริเริ่ม รู้คุณค่าภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของสังคมไทย รู้จักเลือกรับวิทยาการ และวัฒนธรรมจากสังคมอื่น
2. คุณลักษณะด้านจิตใจ พึงรู้จักฝึกฝนจิตใจของตนให้มีคุณธรรมเห็นยวร้ายตนเองได้ มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว มีสมาธิอดทนหนักแน่น และรู้จักพอ
3. คุณลักษณะด้านร่างกาย พึงมีร่างกายเจริญเติบโต รู้จักดูแลสุขภาพของตน และครอบครัว เพื่อว่าจะได้มีสมรรถภาพของร่างกายที่เหมาะสมกับงานและอาชีพ
4. คุณลักษณะด้านสังคม พึงมีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีงาม มีทักษะในการติดต่อสื่อสารได้ สามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่ดีของไทย ตระหนักและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของตน ของผู้อื่น สังคมและมนุษยชาติ พัฒนาสร้างสรรค์สังคมให้เกิดสันติสุข รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของตนเองและของผู้อื่น ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

หมวดที่ 2 ระบบการศึกษา

1. ระบบการศึกษาตามแผนการศึกษาชาติฉบับนี้ เปิดโอกาสให้บุคคลเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองได้เหมาะสมกับวัย... การศึกษาในวัยเด็กและเยาวชน เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ และความสามารถประกอบการงานและอาชีพตามควรแก่วัย...
2. ระบบการศึกษาเปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้ตลอดชีวิต โดยอาศัยรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการศึกษาที่จัดตามแนวโรงเรียน และการศึกษาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต

การศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่จัดโดยสถานศึกษา อาศัยระบบ
ชั้นเรียนเป็นหลัก มีหลักสูตรกำหนดไว้ตามประเภทการศึกษา เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ตามจุด
มุ่งหมายของหลักสูตร

การศึกษาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต เป็นการศึกษาด้วยตนเองจาก
แหล่งความรู้และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตทั้งที่มีอยู่เอง และที่มนุษย์ตั้งใจ
สร้างขึ้นเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้หรือเป็นบริการของการเรียนรู้

3. การศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน แบ่งระดับการศึกษาเป็น 4 ระดับ คือ
ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา

3.2 การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งวางรากฐานเพื่อให้
ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้และความสามารถ
ขั้นพื้นฐาน และให้สามารถคงการอ่านออก เขียนได้ และคำนวณได้

4.2 การศึกษาวิชาชีพ เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และ
ทักษะวิชาชีพ ให้สามารถดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม

หมวดที่ 3 แนวนโยบายการศึกษา

1. จัดระบบเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้อย่าง
กว้างขวางและต่อเนื่องตลอดชีวิต

4. จัดการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึง มีคุณภาพ และสะดวกแก่ผู้เรียน สถานศึกษา
ของรัฐ และของท้องถิ่นจะต้องจัดการศึกษาภาคบังคับเป็นบริการแบบให้เปล่า

8. ปรับปรุงเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับและทุกประเภท
การศึกษาให้สนองต่อหลักการ และสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาที่ตั้งไว้

13. ส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของครอบครัว ชุมชน สถาบันอื่น ๆ และ
สื่อมวลชน ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการของการศึกษา การอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากร-
ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

15. สนับสนุนและขยายบริการ การศึกษาให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและ
สังคม และผู้ที่มีความบกพร่องทางกาย สติปัญญา จิตใจ และอารมณ์ ให้กว้างขวางและทั่วถึง
โดยรวดเร็ว

เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน

7. จัดฝึกอบรมวิชาชีพ โดยเน้นการฝึกหัด เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและเป็นกำลังทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพของประเทศ

10. ส่งเสริมการเรียนการสอนทั้งในรูปแบบการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย โดยคำนึงถึงสภาพความเหมาะสม และความพร้อมของผู้เรียน

11. ส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูเด็ก และการส่งเสริมการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างวัย

หลักสูตร

ตั้งแต่ พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2535 มีหลักสูตรสำหรับชั้นประถมศึกษาที่ประกาศใช้แล้ว 13 ฉบับ ได้แก่

1. กฎบัตรสำหรับการศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลสามัญ (พ.ศ. 2435)
2. หลักสูตร พ.ศ. 2438
3. หลักสูตรประถมศึกษาสำหรับสอบไล่ประกาศนียบัตรประโยค 1 ร.ศ. 124 (พ.ศ. 2448)
4. หลักสูตรประถมศึกษาสำหรับเรียนชั่วเวลา 2 ปี หรือ 3 ปี (พ.ศ. 2452)
5. หลักสูตรสามัญศึกษา ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454)
6. หลักสูตรหลวงกระทรวงธรรมการ หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2456
7. ประมวลศึกษาภาค 2 หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2464
8. ประมวลศึกษาภาค 2 หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2480
9. หลักสูตรประถมศึกษา หลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2491
10. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2498
11. หลักสูตรประถมศึกษาตอนต้น ประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503
12. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521
13. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)

หลักสูตรประถมศึกษาที่กล่าวถึงวิชา งานบ้าน งานฝีมือ คือหลักสูตรฉบับที่ 4, 5 กล่าวถึงวิชาการฝีมือ หลักสูตรฉบับที่ 6 กล่าวถึงวิชาวิสามัญ หลักสูตรฉบับที่ 7 กล่าวถึงวิชาวิสามัญ หลักสูตรฉบับที่ 8 กล่าวถึงวิชาการฝีมือ หลักสูตรฉบับที่ 9 กล่าวถึง วิชาการฝีมือ หลักสูตรฉบับที่ 10 หลักสูตรฉบับนี้แม้จะไม่มีกล่าวถึงวิชาการฝีมือ แต่ได้รวมวิชาที่อยู่ในหมวดวิชาสังคม ซึ่งมีวิชาการฝีมือรวมอยู่ด้วย ส่วนหมวดกิจกรรมพิเศษ มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับงานบ้านอยู่ด้วย หลักสูตรฉบับที่ 11 กล่าวถึงวิชาหัตถศึกษา หลักสูตรฉบับที่ 12 กล่าวถึงวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ และหลักสูตรฉบับสุดท้าย คือหลักสูตรฉบับที่ 13 กล่าวถึงเนื้อหาวิชาที่มีในหลักสูตรฉบับที่ 12

หลักสูตรฉบับที่ 4 หลักสูตรสำหรับเรียนใช้เวลา 2 หรือ 3 ปี (อายุตั้งแต่ปีที่ 7 ถึงปีที่ 9 พ.ศ. 2452)

เมื่อปี พ.ศ. 2450 ได้มีการแบ่งสามัญศึกษาออกเป็น 2 กิ่ง คือ สามัญศึกษา กิ่งหนึ่ง และพิเศษกิ่งหนึ่ง มีการตัดและเติมวิชาให้สมควรแก่ความต้องการของสมัย และในปีนี้เอง มีการจัดทำหลักสูตรสำหรับเยาวชนสตรี โดยในชั้นประถมกำหนดให้เรียน 3 ปี วิชาที่กำหนดให้เรียนมี 8 วิชา คือ จรรยา ภาษาไทย คำนวณวิธี ภูมิศาสตร์ และพงษาวดาร ศุขวิทยา ศิลป การเรือน และกายบริหาร ต่อมาในปี พ.ศ. 2452 จึงมีการจัดทำหลักสูตรฉบับใหม่ขึ้นใช้สำหรับกุลบุตรและเยาวชนสตรี หลักสูตรฉบับนี้เป็นผลเนื่องมาจากความคิดเห็นของพระยา วิสุทธีสุริยศักดิ์ เมื่อปี พ.ศ. 2448 ที่เห็นว่าควรจัดการศึกษาออกเป็น 2 แผนก คือ การสามัญศึกษา และการศึกษาพิเศษ (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ศ.2, 22 พฤศจิกายน ร.ศ. 124: 56-58) โดยให้เหตุผลว่าถึงเวลาที่จะต้องขยายการศึกษาให้กว้างขวางเพื่อเป็นการศึกษาสำหรับชาติ เพราะการศึกษาเป็นการต้องเดินตามสมัย ถ้างานวิ่งเร็ว การศึกษาไม่วิ่งให้ทันก็ต้องเรียกว่าล้าหลังหรือตกไป

อย่างไรก็ตามแม้หลักสูตรจะเกิดจากสาเหตุข้างต้น แต่ถ้าศึกษารายละเอียดลักษณะวิชาจะเห็นว่า สิ่งที่เป็นรากฐานสำคัญหรือมีอิทธิพลต่อหลักสูตรฉบับนี้อย่างมากคือ หลักสูตรที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดทดลองสอนโดยเฉพาะที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร เพราะมีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก คือหลักสูตรดังกล่าวแบ่งออกเป็น 5 หมวดวิชา

คือวิชาหนังสือ วิชาเลข วิชาสำหรับรักษาตัว วิชาหาเลี้ยงชีพ และวิชาหาทรัพย์ อีกทั้งยังมี การกำหนดจุดมุ่งหมายวิชาแต่ละวิชาที่มีในหลักสูตรไว้คล้ายคลึงกับหลักสูตรมูลศึกษา

หลักสูตรสามัญศึกษาสำหรับสตรี ร.ศ. 126

หลักสูตรฉบับนี้ กระทรวงธรรมการ ได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาของ เยาวสตรี โดยหลักสูตรดังกล่าวแบ่งเป็น 2 ทาง คือ ทางสั้นทางหนึ่ง และทางยาวทางหนึ่ง ทางสั้นสำหรับนักเรียนที่บิดามารดา ผู้ปกครองไม่ประสงค์จะให้เรียนอยู่นาน ซึ่งจะสำเร็จใน ชั้นประถมภายในอายุ 14 ปี ใช้เวลา 4 ปี คือ เรียนปีเตรียม ปีที่ 1 ปีที่ 2 และปีที่ 3 ส่วนทางยาวนั้นสำหรับนักเรียนซึ่งบิดามารดา ผู้ปกครองมีความประสงค์จะให้เรียนในระยะนาน ใช้เวลา 4 ปี คือ เรียนปีเตรียม ปีที่ 1 ปีที่ 2 และปีที่ 3 เช่นเดียวกับหลักสูตร ประถมศึกษา โดยให้ศึกษาตลอดไปจนถึงมัธยม และสำเร็จการศึกษาเมื่ออายุ 18 ปี ซึ่งจะ เรียนทางใดนั้นขึ้นกับความประสงค์ของผู้ปกครอง

ความมุ่งหมาย

หลักสูตร "ประถม" หรือ "หลักสูตรประถมทางสั้น" มีความมุ่งหมายเพื่อเตรียม ผู้เรียนให้ได้รับความรู้ความชำนาญในวิชาความรู้ที่จำเป็นสำหรับประพฤติดำเนินการประกอบ การบ้านการเรือน และสำหรับการเลี้ยงชีพ ให้เพียงพอแก่ผู้ที่จะเป็นผู้ปกครองบ้านเรือน เลี้ยงตัวเองต่อไปในภายหน้า

ทางด้านเนื้อหาที่เกี่ยวกับงานฝีมือ ถูกจัดอยู่ในวิชาศิลปะ โดยแบ่งเป็น

- ก. การวาดระบาย ข. การเย็บ ส่วนด้านงานบ้าน ถูกจัดอยู่ในวิชาการเรือน โดยแบ่ง เป็น ก. การจัดแต่ง และรักษา ข. การพยาบาล ค. การทำกับข้าวของกิน ง. การบรรเลง และ จ. กายบริหาร

หลักสูตรฉบับนี้ไม่ได้กำหนดความมุ่งหมายรายวิชาเอาไว้

เนื้อหา

- การเย็บ - หัดเย็บถักชุนปักเบื้องต้น (สำหรับปีเตรียม)
- หัดฝึเย็บให้เรียบขึ้น และถักชุนให้ประณีตขึ้น หัดเล็มผ้าด้วยมือ
ชลิบริมผ้า (สำหรับปีที่ 1)

- กวาดฝีมือนำให้ดีขึ้นทุกชนิด และหัดกระตัดเลื้อต่าง ๆ หัดร่างลาย สำหรับปัก (สำหรับปีที่ 2)
- ตัดเลื้อและเย็บเลื้อให้พอใช้ได้ หัดแต่งเลื้อให้รู้จักงาม การปัก ให้ฝีมือนำพอใช้ได้ และคิดลายได้เองพอสมควร (สำหรับปีที่ 3)

การเรือน

ก. การจัดแต่งและรักษา เพื่อให้รู้จักจัด แต่ง และรักษาในพัสดุต่าง ๆ เบื้องต้น ได้แก่ เครื่องใช้ เครื่องเรือน เครื่องเลี้ยง เครื่องครัว บ้าน

จัด หมายความว่า ธรรมดาบ้านจะต้องสกปรกและเลอะเทอะ จึงควรหมั่นทำความสะอาด โดยฝึกหัดให้เด็กรู้สึกรำคาญเมื่อเห็นสิ่งสกปรก จะได้เคยชินไปแต่เล็ก เป็นต้นว่า สิ่งของที่มีอยู่ใช้แล้วต้องเก็บที่ และจัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ให้เกียจคร้าน

แต่ง หมายความว่า ฝึกหัดให้รู้จักงานต่าง ๆ ให้ทำเป็น และรู้จักจัดรู้จักงาม เป็นต้นว่า เครื่องแต่งเรือน ก็แต่งจัดให้เข้าท่วงเข้าที่ เครื่องเลี้ยง และเครื่องปฏิสังขาร สำหรับงาน และการต้อนรับแขก จัดหมาก จัดผลไม้ ปอกผลไม้ จัดดอกไม้ก็ให้จัดเป็น ทำเป็น โดยเฉพาะวิชาซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับ "ผู้หญิง" เช่น เย็บใบตอง ร้อยดอกไม้ไม่ต้องหัดทำให้เป็นด้วย

รักษา หมายความว่า ทรัพย์สมบัติ พัสดุทั้งหลาย มีแล้วต้องรู้จักรักษา คือ ให้นอมใช้ ใช้ให้ถูกกาลเทศะ ไม่สุรุ่ยสุร่ายของที่ซำรุด ควรซ่อมแซม สิ่งใดที่เลอะเทอะ หมั่นล้าง ซัดและซักฟอกริดจับยับ

หมายเหตุ เนื้อวิชาเหล่านี้ เรียนเหมือนกันหมดทั้ง 4 ชั้น โดยก่อนเรียนนักเรียน จะต้องเรียนพื้นฐานในงานต่าง ๆ ซึ่งเรียกเป็น "ปีตรีเตรียม" ก่อนที่จะเรียนในปีที่ 1 ปีที่ 2 และปีที่ 3 ตามลำดับ

ข. การพยาบาล เพื่อให้รู้หลักของการฝึกหัดผู้มุ่มชู้รักษาพยาบาล การเลี้ยงเด็ก ปฏิบัติผู้ใหญ่ รักษาพยาบาลคนไข้

ค. การทำกับข้าวของกิน เพื่อให้ทำอะไรก็ได้สำหรับบ้านโดยปรกติ กับสอนสิ่งสำคัญ 2 ข้อ คือ ให้รู้จักผ่อนผันไม่ให้เปลืองและสาหัสเสียเทเสีย กับให้รู้จักกินไม่ให้เกิดโรค

อัตราเวลาเรียน

วิชาศิลปะ ปีเตรียม และปีที่ 1 เรียนสัปดาห์ละ 3, 4, 5 ชั่วโมง ตามลำดับ ส่วนปีที่ 2 และปีที่ 3 เรียน 5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

วิชาการเรียน กำหนดให้เรียนเช่นเดียวกับวิชาศิลปะ

กระบวนการเรียนการสอน

ในส่วนของวิชาศิลปะ (การซึม) ไม่ได้ระบุไว้

ก. การจัดแต่งและรักษา สอนโดยให้นักเรียนเล็กเซอร์ ให้รู้โดยเขยรี

(การฟัง) สอนด้วยแปรกตีส (ปฏิบัติ) ควบคุมไปกับจรรยา โดยความร่วมมือของครูและทางบ้าน ในด้านการตรวจตรา อาการ กริยา หากพบสิ่งที่ไม่ดีก็ว่ากล่าวโดยทันที ไม่ปล่อยปละละเลย

ข. การพยาบาล สอนให้มีความอดทน เป็นคนตรงต่อเวลา และไม่ประมาท เลินเล่อ ไม่ประพฤตินอกคำสั่งผู้สอน โดยสอนควบคุมไปกับหลักธรรม ยึดหลักกตัญญู เช่น บิดามารดา เป็นผู้มีความ ถ้าเจ็บป่วย บุตรธิดาต้องดูแลพยาบาล

ค. การทำกับเข้าของกิน สอนโดยแปรกตีส คือ ให้ทำกับเข้าของกินคราวละอย่างสองอย่าง ไม่ทิ้งขว้าง และอธิบายทางอิคอนอมมี คือ ให้รู้จักกินไม่ให้เกิดโรค อธิบายทางธรรม และศุขวิทยา

สื่อการเรียนการสอน

ไม่ได้ระบุไว้

การวัดและประเมินผล

วิชาอื่น ๆ ไม่ได้กล่าวไว้ แต่ในส่วนของวิชาการเรียน เฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวกับการทำกับเข้าของกิน กล่าวไว้ว่า ให้มีการสอบซ่อม โดยให้นักเรียนคิด จากการตั้งปัญหา เช่น ถ้าจะต้องเลี้ยงคนเท่านั้น จะหาของเลี้ยงอย่างไร ให้ดีและไม่เปลือง หรือเวลานี้เป็นฤดูหิวาตโรค ควรดเว้นอาหารเช่นไรบ้าง

หลักสูตรประถมต่อ

ความมุ่งหมาย

หลักสูตร "ประถมต่อ" หรือหลักสูตรประถมทางยาว มีความมุ่งหมาย "เพื่อตระเตรียมกุลสตรีให้มีความรู้วิชาสามัญพอที่จะขึ้นเรียนชั้นมัธยมของหลักสูตรนี้ต่อไป เพราะฉะนั้นผู้ใดซึ่งจะเข้าเรียนตามหลักสูตรพะแนงนี้ ต้องเป็นผู้ที่มั่นใจแล้วว่า สามารถจะเรียนได้ตลอดชั้นมัธยมทั้งสิ้น" (กระทรวงธรรมการ, 2450: 1)

เนื้อหาที่เกี่ยวกับงานฝีมือ ถูกจัดอยู่ในวิชาศิลปะ (การเย็บ) ส่วนด้านงานบ้าน ถูกจัดอยู่ในวิชาการเรือนเช่นเดิม โดยแบ่งเป็น การจัดและการรักษา ส่วนด้านความมุ่งหมาย รายวิชา หลักสูตรฉบับนี้ไม่ได้ระบุไว้

เนื้อหา

- การจัด ให้รู้จักจัดเก็บของของตน เป็นต้นว่า เสื้อผ้าเครื่องแต่งตัว เครื่องใช้ เครื่องเรือน ให้เก็บให้เป็นที และจัดให้เป็นระเบียบ ทำแล้วไม่ทิ้งข้างหรือซุกไว้ โดยไม่เอาใจใส่ ต้องเก็บให้ถูกที่ จัดให้เรียบ วางเป็นระเบียบดูดี
- การรักษา ให้รู้จักการรักษาสัตว์สิ่งของของตนให้สมควรแก่ราคาและคุณสมบัติแห่งวัตถุนั้น ๆ ในการเก็บ เป็นต้นว่า เงินทองจะต้องเก็บในที่ที่มีกุญแจ ผ้าจะเก็บได้ต่อเมื่อตากแห้งแล้ว ที่เก็บจะต้องสะอาด เครื่องใช้ เช่น มีด ตะไกร จะต้องหมั่นเช็ดถู เมื่อใช้แล้ว ในการใช้ เป็นต้นว่า เสื้อผ้าที่ใหม่เก่า ต้องใช้และระวังดูแลรักษา หมั่นซ่อมแซมเสมอ

หมายเหตุ

เนื้อหาวิชาเหล่านี้ เรียนเหมือนกันทั้ง 4 ชั้น แต่เนื้อหาจะ "ขยับขึ้นตามควร" (กระทรวงธรรมการ, 2450: 8)

อัตราเวลาเรียน

วิชาศิลปะ ปิตรีเตรียม และปีที่ 1 เรียนสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมงครึ่ง และ 3 ชั่วโมงครึ่ง ตามลำดับ ส่วนปีที่ 2 และปีที่ 3 เรียนสัปดาห์ละ 4 ชั่วโมง ส่วนวิชาการเมือง เรียนสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมงเท่ากันทุกชั้น

กระบวนการเรียนการสอน สื่อการเรียน และการวัดและประเมินผล

เช่นเดียวกับหลักสูตร "ประถมจบ"

หลักสูตรมอศึกษา พ.ศ. 2452

ความมุ่งหมาย

หลักสูตรฉบับนี้กำหนดความมุ่งหมายวิชาการฝีมือ วิชาเพาะปลูก และวิชาค้าขาย

ไว้ดังนี้

การฝีมือ ให้มีนิสัยช่างสังเกต รักการทำงาน และมีความละเอียดรอบคอบ

เพาะปลูก เพื่อให้เป็นพลเมืองดี และรู้จักประกอบอาชีพ

ค้าขาย จุดมุ่งหมายเช่นเดียวกับวิชาเพาะปลูก

เนื้อหา

การฝีมือ (หลักสูตรทดลองสอน เรียกว่า วิชาหาเลี้ยงชีพ) ให้รู้จักประกอบอาหาร เย็บเสื้อผ้า และปลูกบ้านสำหรับตนเอง และรู้จักภูมิประเทศที่ตนอยู่

การเพาะปลูก ให้รู้วิธีเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์

การค้าขาย ให้รู้จักค้าขาย

หมายเหตุ

วิชาบังคับทั้ง 3 วิชา ให้เลือกสอนวิชาใดวิชาหนึ่ง โดยแนะนำผู้ที่จะเรียนต่อชั้น ประถมควรเรียน วิชาการฝีมือ นอกจากนั้นยังอนุโลมให้ในภูมิประเทศที่เป็นชายทะเล อาจสอนวิชาเพาะสัตว์น้ำแทนวิชาเพาะปลูกได้

อัตราเวลาเรียน

สำหรับวิชาการฝีมือ กำหนดให้เรียนทุกชั้น ชั้นละ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

วิชาเพาะปลูก กำหนดให้เรียนเฉพาะชั้นปีที่ 2 และปีที่ 3 ซึ่งเหมือนกับวิชาค้าขาย ที่กำหนดให้เรียนเพียงชั้นปีที่ 2 และปีที่ 3 โดยกำหนดให้เรียนในชั้นปีที่ 2 วิชาละ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ส่วนชั้นปีที่ 3 กำหนดให้เรียนวิชาละ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนมีการนำหลักจิตวิทยามาใช้ในการสอน คือ การเรียนปนเล่น ดังจะเห็นได้จากการสอนวิชาหนังสือ มีการนำวิชากายบริหาร กำหนดสอดแทรกระหว่างการสอนในแต่ละวิชา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเปลี่ยนอิริยาบถและสนุกสนานกับการเปลี่ยนอิริยาบถตามคำสั่ง ด้วยวิธีการง่าย ๆ เช่น ยืน นั่ง ชูแขนซ้าย-ขวา เปิดหนังสือ หยิบปากกา ฯลฯ ด้วยการทำไว ๆ พร้อมกันเหล่านี้เป็นสิ่งที่เด็กเล็กต้องการมากกว่าเด็กโต (กระทรวง-ธรรมการ, รศ. 2452)

สื่อการเรียนการสอน

ไม่ได้กำหนดไว้

การวัดและประเมินผล

โดยการเทียบคะแนนส่วนร้อยละทั้งชั้นสำหรับวิชาไม่บังคับ ส่วนวิชาบังคับสอบให้คะแนนเรียงตัว

หลักสูตรฉบับที่ 5 หลักสูตรสามัญศึกษา ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454)

หลักสูตรฉบับนี้มีหลักสูตรสำหรับชั้นประถมศึกษารวม 3 ฉบับ คือ หลักสูตรมูลศึกษา (ชายและหญิง) สำหรับแบ่งเรียน 3 ปี หลักสูตรประถมศึกษาหญิง 3 ปี และหลักสูตรประถมศึกษาชาย 5 ปี จึงขอกล่าวแต่เพียงหลักสูตรหญิงและชายในระดับประถมศึกษานั้น

หลักสูตรประถมศึกษาชาย

หลักสูตรฉบับนี้จัดวิชางานฝีมือเป็นวิชาบังคับเลือก ซึ่งมี 3 วิชา คือ การฝีมือ เพาะปลูก และค้าขาย แต่ให้เลือกสอนเพียงวิชาเดียว

ความมุ่งหมาย

การฝีมือ "เพื่อหัดให้เกิดฝีมือ เมื่อจะจับสิ่งใดให้ถนัด ให้มือเที่ยงตาเที่ยง เกิดความฉับฉิวเคราะห้ ถี่ถ่วน รู้ระเบียบ รู้ประโยชน์ รู้ออม และเกิดนิสัยซึ่งชอบการทำงาน" (กระทรวงธรรมการ, หลักสูตรสามัญศึกษา ร.ศ. 130, 2454: 11)

วิชาเพาะปลูก "หัดให้สังเกตวิธีการของการเพาะปลูกที่ใช้กันอยู่แล้ว ให้รู้เหตุผลว่าต้องใช้วิธีเช่นนั้น แล้วสังเกตเทียบเคียงกับวิธีอื่น ๆ ต่อไป เพื่อให้เกิดความรู้และความคิดที่จะแสวงหาความจริงในทางเพาะปลูกยิ่งขึ้นเป็นลำดับ" (กระทรวงธรรมการ, 2454: 9)

วิชาการค้า "ผู้ที่จะได้ทำการค้าขายต่อไป ให้มีความรู้เบื้องต้นของการงานนั้น หัดให้มีความคล่องแคล่วไหวพริบ รู้จักรักษาชื่อเสียง รักษาความเชื่อถือของคนทั้งหลาย เห็นความจำเป็นในการที่จะต้องค้าขายให้เจริญด้วยความสุจริต" (กระทรวงศึกษาธิการ, 2454: 13)

เนื้อหาวิชา

มีกำหนดไว้ใน "รายการที่ต้องสอน" ดังนี้

การฝีมือ การพับกระดาษเป็นรูปต่าง ๆ การจักสานด้วยไม้ไผ่ หญ้า ฟาง เชือก หวาย กระดาษ ฯลฯ เป็นรูปเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น กระเป๋า เป็นต้น หัดปั้น เช่น ปั้นตุ๊กตา การประดิษฐ์สิ่งของด้วยกระดาษ ไม้ หรือโลหะ เช่น ทำหีบ ทำกล่อง ตามความเหมาะสม

การเพาะปลูก ให้สังเกตการเพาะปลูกที่ทำกันอยู่ในท้องถิ่น ความรู้เรื่องดิน การรดน้ำ การไถ การหว่านเมล็ดพืช เครื่องมือเกษตร บัญ การเลี้ยงไหม ครั่ง การผสมพันธุ์ และการเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก

การค้าขาย สินค้าต่าง ๆ การซื้อขายและการส่งสินค้าประโยชน์ของแบ่งกั และวิธีการทำบัญชีการค้าอย่างง่าย ๆ

อัตราเวลาเรียน

สำหรับวิชาการฝีมือกำหนดให้เรียนทุกชั้น ชั้นละ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ วิชาเพาะปลูก กำหนดให้เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง และเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง วิชาค้าขายกำหนดให้เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และปีที่ 3 โดยใช้เวลาเรียนเหมือนกัน

กระบวนการเรียนการสอน

การฝีมือ สอนจากง่ายไปหายาก และเน้นประโยชน์ใช้สอย

การเพาะปลูก สอนให้รู้จักใช้เหตุผล รู้จักแสวงหาวิธีแก้ไขการเพาะปลูกในท้องถิ่นให้ดีขึ้น ทุกประเภท โดยอาศัยเทียบเคียงกับวิชาเพาะปลูกในที่อื่น ๆ

การค้าขาย ให้นุโลมตามลักษณะการค้าขายในท้องถิ่น ฝึกหัดให้เห็นความจำเป็นของการใช้หลักธรรมะของพ่อค้า (กระทรวงธรรมการ, 2454: 9 - 11)

สื่อการเรียนการสอน

ไม่ได้กำหนดไว้

การวัดและประเมินผล

โดยการเทียบคะแนนส่วนร้อยทั้งชั้น

หลักสูตรประถมศึกษาหญิง ร.ศ. 130

วิชางานฝีมือถูกจัดให้เป็นวิชาบังคับและบังคับเลือก ส่วนวิชาที่บังคับนั้นจัดให้เรียนการฝีมือเท่านั้น ส่วนวิชาบังคับเลือก มีวิชาการเรือน การพยาบาลและการปฏิบัติ การทำกับข้าวของกิน การต้อนรับและการบรรเลง โดยให้เลือกเพียงวิชาใดวิชาหนึ่ง สำคัญมีดังนี้

ความมุ่งหมาย

การฝีมือ มีความมุ่งหมายเช่นเดียวกับหลักสูตรประถมชาย

การเรือน เพื่อให้มีความสามารถในหน้าที่ของแม่บ้านการเรือน

การพยาบาลและการปฏิบัติ ให้รู้หลักของการรักษาพยาบาล การเลี้ยงดูเด็กและการปรนนิบัติผู้ใหญ่

การทำกับข้าวของกิน ให้รู้จักทำกับข้าวของกินสำหรับเวลาต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความประหยัด

การต้อนรับและการบรรเลง การต้อนรับนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกหัดให้มีมารยาท รู้จักกล่าวถ้อยคำได้อย่างเหมาะสมและรู้จักการเอาอกเอาใจแขกตามสมควร ส่วนการ

บรรเลง มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ร้องเพลงหรือเล่นดนตรีเป็น เพื่อให้ความเพลิดเพลินในยามว่าง และผ่อนคลายอารมณ์ตึงเครียด (กระทรวงธรรมการ, 2454: 34 - 35)

เนื้อหา

มีกำหนดไว้ในรายการที่ต้องสอน ดังนี้

การฝีมือ มีเนื้อหาเช่นเดียวกับหลักสูตรชาย แต่เลือกงานที่เหมาะสมกับผู้หญิง เช่น การเย็บปักถักร้อย เป็นต้น

การเรือน เน้นหลัก 3 ประการ คือ การจัดให้เรียบร้อย แต่งให้งดงาม และ รักษาให้คงทนถาวร การจัดบ้าน (ให้ความหมาย การจัด และการเย็บ) การตกแต่งบ้าน (ความหมายและวิธีการ) การรักษา (ความหมาย วิธีการ)

การพยาบาลและการปฏิบัติ รู้หลักพยาบาล การเลี้ยงดูเด็ก การปรนนิบัติผู้ใหญ่ สอนโดยเจือด้วยธรรม

การทำกับข้าวของกิน ให้รู้จักทำกับข้าวของกินสำหรับเวลาต่าง ๆ และทำอาหารประจำวัน

การต้อนรับการบรรเลง มารยาทของการต้อนรับ การใช้ถ้อยคำ การเอาใจแขก การขับร้อง และเล่นดนตรี (กระทรวงธรรมการ, 2454: 35)

อัตราเวลาเรียน

กำหนดไว้พอเป็นแนวทาง ครูอาจผ่อนผันได้ตามความเหมาะสม ในวิชาการฝีมือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง 45 นาที ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง 30 นาที สำหรับวิชาการเรือนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 เรียนสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เรียนสัปดาห์ละ 4 ชั่วโมง (กระทรวงธรรมการ, 2454: 35)

กระบวนการเรียนการสอน

กำหนดไว้พอเป็นแนวทาง ดังนี้

การเรือน สอนโดยเน้นหลัก 3 ประการ คือ จัดให้เรียบร้อย แต่งให้งดงาม และรักษาให้ถาวร

การพยาบาลและการปฏิบัติ สอนโดยเน้นให้เกิดคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความเมตตา ความอดทน เน้นการปฏิบัติในชีวิตจริงต่อบิดามารดา สามี และผู้มีคุณ โดยใช้หลักสุขวิทยา การทำกับข้าวของกิน เน้นเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน โดยยึดหลักความพอดี การต้อนรับและการบรรเลง สรุปได้ว่าสอนโดยเน้นให้นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ตามสมควรและสอนให้ปฏิบัติได้เพื่อความบันเทิงใจ (กระทรวงธรรมการ, 2454: 33 - 34)

สื่อการเรียนการสอน

ไม่ได้ระบุไว้

การวัดและประเมินผล

เสนอแนะว่าวิชาการฝีมือ การทำกับข้าวของกิน และการบรรเลงควรสอบโดยการให้คะแนนเทียบส่วนร้อยละทั้งชั้น

หมายเหตุ

1. วิชาเพาะปลูกและค้าขาย ให้เลือกสอนแต่อย่างเดียว ผู้ที่จะเรียนประถมต่อไป ควรสอนการฝีมือ และสำหรับที่ชายทะเล จะสอนวิชาเพาะสัตว์น้ำแทนวิชาเพาะปลูกก็ได้
2. การเลือกวิชาสอน เมื่อมีเวลาเหลือก็ให้ยกไปเพื่อเติมให้แก่วิชาอื่น ๆ

หลักสูตรฉบับที่ 6 หลักสูตรหลวงและกระทรวงธรรมการ หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ.2456

หลักสูตรฉบับนี้ประกอบด้วยหลักสูตรประถมศึกษา 2 ฉบับ คือ หลักสูตรประถมศึกษาชาย สำหรับแบ่งเรียน 4 หรือ 5 ปี กับหลักสูตรประถมศึกษาหญิง สำหรับแบ่งเรียน 3 ปี สรุปได้ดังนี้

หลักสูตรประถมศึกษาชาย ร.ศ. 131 สำหรับแบ่งเรียน 4 หรือ 5 ปี

หลักสูตรฉบับนี้จัดวิชาในบ้าน เป็นวิชาบังคับ เรียกว่าวิชาหาเลี้ยงชีพ แบ่งออกเป็น หัตถกรรม กลีกรกรรม และฉนิษฐกรรม โดยให้เลือกเรียนแต่เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยให้

เริ่มเรียนวิชาประเภทนี้ได้ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นต้นไป สรุปลักษณะสำคัญของหลักสูตรฉบับนี้ ดังนี้

ความมุ่งหมาย

ความมุ่งหมายของวิชาเลี้ยงชีพในหลักสูตรฉบับนี้สรุปได้ว่า เพื่อให้ผู้จบการศึกษาจากโรงเรียนได้มีวิชาหาเลี้ยงชีพในทางใดทางหนึ่งที่เหมาะแก่คุณวุฒิและท้องถิ่นที่ตนอยู่ ถ้าเป็นทำเลที่มีหัตถกรรม ให้มีความรู้ทางหัตถกรรม ถ้าเป็นทำเลที่เหมาะสมแก่กสิกรรมก็ปลูกความรักในส่วนนี้ให้กับนักเรียนทุกคน และเมื่อออกจากโรงเรียนแล้วให้มีความรู้พอจะประกอบอาชีพ ถ้าเป็นทำเลที่ราษฎรมีอาชีพทางพาณิชย์กรรมก็ให้มีความรู้ทางนั้น โดยให้เลือกประเภทใดประเภทหนึ่งเพียงอย่างเดียว (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6 ศ.10/13 "ทูลเกล้าถวายความเห็นที่จะจัดการศึกษา ร.ศ. 131, 2455: 86- 87)

ส่วนความมุ่งหมายเฉพาะ กล่าวแทรกในรายการที่ต้องสอน ดังนี้

หัตถกรรม ให้มีความรู้พอหาเลี้ยงชีพได้

กสิกรรม ให้มีความรู้ในทางเพาะปลูกเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

พาณิชย์กรรม ให้มีความรู้ในการค้าขาย การทำบัญชีอย่างง่าย ๆ

เนื้อหาวิชา

หัตถกรรม ความรู้ทางหัตถกรรมในขั้นที่จะประกอบอาชีพได้

กสิกรรม ความรู้ในทางเพาะปลูกตามภูมิประเทศ (วิชานี้สำหรับเรียนนอกเมือง)

พาณิชย์กรรม ความรู้ในทางค้าขายและการทำบัญชีอย่างง่าย ๆ

อัตราเวลาเรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เรียนสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 5 เรียนสัปดาห์ละ 18 ชั่วโมง (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6 ศ.10/13, 2455: 87)

กระบวนการเรียนการสอน สื่อการสอน การวัดและประเมินผล

ไม่ได้กำหนดไว้

หมายเหตุ การเรียนการสอน หากมีเวลาเหลือก็ยกเพิ่มเติมวิชาอื่นได้

หลักสูตรประถมศึกษาหญิง ร.ศ. 131 สำหรับแบ่งเรียน 3 ปี

หลักสูตรฉบับนี้กำหนดวิชางานบ้านไว้เป็นวิชาบังคับเช่นเดียวกับวิชาอื่น ๆ เรียกว่า วิสามัญ ซึ่งกำหนดให้เรียนวิชาที่เหมาะสมกับสตรี เช่น การเย็บปักถักร้อย และอื่น ๆ และให้ เริ่มเรียนได้ตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1 โดยไม่ได้ให้รายละเอียดในส่วนต่าง ๆ ของหลักสูตรไว้ นอกจากการกำหนดอัตราเวลาเรียนไว้ว่า ชั้นประถมปีที่ 1 และ 2 เรียนสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง 45 นาที ส่วนชั้นประถมปีที่ 3 เรียนสัปดาห์ละ 4 ชั่วโมง 30 นาที (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร. 6 ศ. 10/13, 2455: 87)

หลักสูตรฉบับที่ 7 ประมวลศึกษาภาค 2 หลักสูตรสามัญศึกษา พ.ศ. 2464

หลักสูตรฉบับนี้ประกอบไปด้วยหลักสูตรประถมศึกษาชาย และหลักสูตรประถมศึกษา หญิง เช่นเดียวกับหลักสูตร พ.ศ. 2456 ลักษณะเด่นของหลักสูตรฉบับนี้ได้กำหนดวิชางานบ้าน รวมทั้งเนื้อหาวิชาไว้อย่างละเอียด สำหรับที่จะเลือกสอนได้อย่างกว้างขวางตามความ เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

หลักสูตรประถมศึกษาชาย สำหรับแบ่งเรียน 4 หรือ 5 ปี

จัดวิชาวิสามัญ และวิชาหาเลี้ยงชีพ ไปด้วยกัน เป็นวิชาบังคับซึ่งมีหัตถกรรม กสิกรรม และณิชยกรรม โดยให้เลือกเรียนอย่างใดอย่างหนึ่งสรุปได้ดังนี้

ความมุ่งหมาย

มีทั้งความมุ่งหมายรวมและความมุ่งหมายเฉพาะ ในส่วนของความมุ่งหมายรวมนั้น พอสรุปได้ว่า เพื่อให้นักเรียนที่จบการศึกษามีวิชาหาเลี้ยงชีพตามควรแก่อัตรา และสภาพ ท้องถิ่น ส่วนความมุ่งหมายเฉพาะมีดังนี้

หัตถกรรม ให้มีความรู้ในทางหัตถกรรมตามสภาพท้องถิ่น

กสิกรรม ปลูกความรักและให้ความรู้ทางด้านนี้แก่นักเรียน เพื่อว่าเมื่อจบการศึกษา แล้วประกอบอาชีพได้

นพิษกรรม ให้มีความรู้และเจตคติที่ดีต่ออาชีพนี้ สำหรับนักเรียนในท้องถิ่น
(กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.ศ.2/11, 2464: 24-25)

เนื้อหา

กสิกรรม 1. การทำนา 2. การทำสวน 3. การเลี้ยงเป็ดไก่
4. การเลี้ยงไหม

หัตถกรรม 1. ช่างไม้ 2. ช่างกลึง 3. ช่างจักสาน 4. การทอผ้า
5. การทอเสื่อ 6. การทำเชือก 7. การทำกับข้าวของกิน 8. ช่างเย็บ
9. การชักฟลอก 10. ช่างเหล็ก

นพิษกรรม 1. ประโยชน์การซื้อขาย 2. การขายสิ่งของจากหัตถกรรมหรือ
กสิกรรม เมื่อเหลือกินเหลือใช้ 3. การขายเหมาและขายปลีก 4. การขายเชื่อและ
ขาดสด 5. การเลือกสินค้าจำหน่ายให้เหมาะสมแก่ความต้องการของตลาด 6. การรู้จัก
ราคาสินค้าและเหตุที่ราคาสินค้าไม่คงที่ 7. แหล่งที่มาของสินค้า 8. การตั้งราคาสินค้า
9. วิธีจ่ายเงินค่าสินค้าแก่กันและกัน 10. วิธีบรรจุห่อสินค้าและการส่งสินค้า 11. ใจภัย
ตลาดเกี่ยวกับการค้าขาย 12. การทำบัญชีสินค้า บัญชีรับจ่าย และใบเสร็จรับเงิน
13. ภาษาต่างประเทศ ภาษาใดภาษาหนึ่ง สำหรับการพูดจาโต้ตอบ (กองจดหมายเหตุ
แห่งชาติ, ร. 6 ศ. 2/12, 2465: 83 - 98)

อัตราเวลาเรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เรียนสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 5 สัปดาห์ละ
15 ชั่วโมง (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6 ศ.2/11, 2464: 28)

กระบวนการเรียนการสอน

หัตถกรรม สอนให้มีความรู้พอหาเลี้ยงชีพได้

กสิกรรม สอนให้มีความรู้ในทางเพาะปลูกเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

นพิษกรรม สอนให้มีความรู้ในทางค้าขายและการทำบัญชีอย่างง่าย ๆ

(กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6 ศ.2/11: 24-25) นอกจากนี้หลักสูตรยังให้ข้อเสนอแนะ
ในการสอนว่า ต้องเลือกสอนให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและความต้องการของท้องถิ่น

งานและเครื่องมือที่ใช้ต้องเหมาะสมกับวัยและกำลังของเด็ก ส่วนงานที่เกินความสามารถของเด็กก็ควรสอนแต่พอรู้วิธี (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร. 6 ศ.2/12: 83)

สื่อการเรียนการสอน

ไม่มีสื่อที่เป็นหนังสือสำหรับวิชานี้โดยตรง แต่ในประมวลศึกษาภาคที่ 1 ได้เสนอแนะให้ครูเลือกใช้หนังสืออื่นที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตเป็นหนังสือแบบสอนอ่านสำหรับนักเรียน เช่น แบบสอนอ่านเรื่องการเพาะปลูก เป็นต้น

การประเมินผล

หลักสูตรมิได้กำหนดไว้ แต่ในประมวลศึกษาพิเศษภาค 2 ซึ่งว่าด้วยระเบียบการสอบความรู้ นักเรียนแผนกประถมศึกษา ที่ออกเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2465 ได้กล่าวถึงการวัดผลและประเมินผลสำหรับวิชานี้ว่า

1. ในการสอบนั้นหากมีการเชิญผู้มีความชำนาญในวิชาที่สอบมาเป็นกรรมการร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่จะเป็นการดี จำนวนกรรมการมี 3 คน ทุกคนต่างให้คะแนนแล้วเอาคะแนนรวมกันทั้งหมด หาดด้วยจำนวนกรรมการ ก็จะเป็นคะแนนจริง

2. การสอบแบ่งเป็น 2 แผนก สำหรับชั้นประถมปีที่ 4 และ 5 คะแนนเต็ม 270 คะแนน แบ่งเป็นแผนกภวิทยา 100 คะแนน แผนกศิลป์ 170 คะแนน สำหรับชั้นประถมปีที่ 3 ก็ให้ตรวจให้คะแนนเช่นเดียวกับชั้นประถมปีที่ 4 และ 5 ก่อนแล้วจึงเทียบคะแนน เพื่อหาคะแนนเต็ม 40 คะแนน

2.1 แผนกภวิทยา ตอบโดยการตอบปากเปล่า หรือเขียนตอบ เพื่อให้ทราบว่ามีความรู้ในวิชานั้น ๆ กว้างขวางเพียงไร เช่น ในวิชาหัตถกรรม ก็ถามถึงวิธีทำ และเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นต้น

2.2 แผนกศิลป์ สอบโดยดูผลการปฏิบัติงาน โดยมีข้อพิจารณา ดังนี้
หัตถกรรม พิจารณาวัสดุ ฝีมือ และเวลาที่ทำ โดยให้คะแนนด้านวัสดุ และฝีมืออย่างละ 70 คะแนน และด้านเวลา 30 คะแนน

กลีกรรม พิจารณาจากวิธีทำ ความพยายามและผล ให้คะแนนจากวิธีทำและความพยายามอย่างละ 70 คะแนน ส่วนผลงานให้ 30 คะแนน

วิชาชีพกรรม สอนเฉพาะเรื่องของการค้าขายส่วนตัว ถ้าเห็นว่ามี
ความรู้ในการค้าขายพอมือที่ทำงานจะทำให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้ ก็ให้คะแนนเต็ม ถ้าบกพร่องก็
ลดลงไปตามส่วน

หลักสูตรประถมศึกษาหญิง สำหรับแบ่งเรียน 3 ปี

หลักสูตรฉบับนี้จัดให้ทำงานบ้านเป็นวิชาบังคับ เรียกว่า วิชาวิสามัญ แบ่งเนื้อหา
วิชาเป็น 6 ประเภท คือ 1. วิชาเบ็ดเตล็ด 2. ช่างเย็บ 3. ช่างปัก 4. ช่างดอกไม้สด
5. การถัก 6. แม่ครัว โดยกำหนดให้สอนวิชาเบ็ดเตล็ด ซึ่งเป็นวิชาความรู้สำหรับสตรี
ทั่ว ๆ ไป เช่น งานบ้าน งานครัว งานตัดเย็บ กับอีกวิชาอื่นอีก 1 หัวข้อ โดยมีอัตราเวลา
เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง 45 นาที ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สัปดาห์ละ
4 ชั่วโมง 40 นาที ส่วนสาระสำคัญอื่น ๆ ของหลักสูตรเช่นเดียวกับหลักสูตรประถมชาย
นอกจากการกำหนดอัตราคะแนน คะแนนเต็มของการสอบปลายปี ซึ่งกำหนดให้คะแนนเต็ม
70 คะแนน สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 เต็ม 90 คะแนน สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
(กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6 ศ.2/11, ศ.2/12, 2464: 28, 83-98) เบ็ดเตล็ด
20 คะแนน วิชาเฉพาะ 70 คะแนน ในวิชาเบ็ดเตล็ดซึ่งตามหลักสูตรมี 7 ข้อนั้น (การเก็บ
รักษาเสื้อผ้า การทำความสะอาดบ้าน การซักผ้า การทำอาหาร การเย็บ การถักลูกไม้
และการจัดดอกไม้) ให้คะแนนข้อละ 3 คะแนน แต่เมื่อรวมแล้วไม่เกิน 20 คะแนน ส่วน
วิชาเฉพาะให้คะแนนจากวัสดุ ฝีมือ เวลาและอายุของผู้สอบ (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ,
สบ.2.32/18-38: 53-54) เช่นเดียวกับหลักสูตรประถมศึกษาชาย นอกจากอัตรา
คะแนนเต็มของการสอบปลายปี ซึ่งกำหนดให้เต็ม 70 คะแนน สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ
2 และเต็ม 90 คะแนน สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 (กระทรวงธรรมการ, 2464: 4)

หลักสูตรฉบับที่ 8 ประมวลศึกษาภาค 2 หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2480

ใน พ.ศ. 2480 กระทรวงธรรมการในสมัยที่หลวงสินธุสงครามชัย เป็นรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวง ได้ประกาศใช้หลักสูตรฉบับใหม่ คือ ประมวลศึกษาภาค 2 หลักสูตรชั้น
ประถมศึกษา พ.ศ. 2480 เพื่อความเหมาะสมแก่กาลสมัย และให้ดำเนินการไปตามแผน
การศึกษาชาติ (กระทรวงธรรมการ, 2480: 6) ที่มุ่งให้ประชาชนมีความรู้จรรยา

ประถมศึกษา จึงได้กำหนดอัตราเวลาเรียนสำหรับชั้นนี้ไว้ 4 ปี โดยตัดชั้นประถมปีที่ 4 และ 5 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ออกเสีย และหลักสูตรฉบับนี้ไม่ได้แยกประเภทหลักสูตรเป็นชาย-หญิง เหมือนหลักสูตรฉบับก่อน ๆ ส่วนวิชางานบ้านในหลักสูตรฉบับนี้ เรียกว่า วิชาการฝีมือ ซึ่งไม่ได้กำหนดสาระของหลักสูตรไว้อย่างละเอียดเหมือนหลักสูตรฉบับที่ผ่านมา คงกำหนดไว้เฉพาะเนื้อหา และอัตราเวลาเรียนเท่านั้น จึงดูเหมือนว่าหลักสูตรฉบับนี้ไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อเนื้อหาวิชางานบ้านมากนัก

ความมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนทุกคน เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว มีวิชาหาเลี้ยงชีพในทางใดทางหนึ่ง เหมาะแก่คุณาณรูป และท้องถิ่นที่ตนอยู่

หัตถกรรม ถ้าเป็นทำเลที่มีหัตถกรรม ก็ให้มีความรู้ในทางหัตถกรรม

กสิกรรม ถ้าเป็นทำเลที่เหมาะสมแก่การกสิกรรม ก็ปลูกความรักในส่วนนี้ให้เกิดขึ้นในนักเรียนทุกคน และให้มีความรู้พอทำได้เพื่อว่าเมื่อนักเรียนออกจากโรงเรียน และจะได้พอใจที่จะหาเลี้ยงทางนั้น

พาณิชย์กรรม ถ้าเป็นทำเลที่ราษฎรพอจะหาเลี้ยงชีพในทางพาณิชย์กรรม ก็ให้มีความรู้และความรักในทางนั้น ใน 3 ประเภทนี้ ให้เลือกเอาประเภทใดประเภทหนึ่งแต่อย่างเดียว

เนื้อหาวิชา

สำหรับชาย ให้มีความรู้พอหาเลี้ยงชีพได้ในวิชานี้

หัตถกรรม การสานกระดาด ใบลาน ไบตาลหรือสิ่งที่ใช้แทนกระดาดได้ หรือผ้าตามแบบ หัดทำเครื่องเล่นด้วยวัสดุง่าย ๆ การปั้น ตัดกระดาดหรือผ้า การทำเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ได้ เช่น เอากามมะพร้าวมาทำแปรงถูพื้น งานไม้เบื้องต้น

กสิกรรม ให้มีความรู้ในทางเพาะปลูก (วิชานี้สำหรับเรียนนอกเมือง) การทำสวน การปลูกและบำรุงรักษาต้นไม้ การใช้ปุ๋ยอย่างง่าย ๆ การชำและตอนต้นไม้ การบำรุงรักษา การซ่อม และการเลือกเครื่องมือเครื่องใช้ในการกสิกรรม

สำหรับหญิง เรียนการช่าง และเบ็ดเตล็ดกับการกสิกรรม

การช่างและเบ็ดเตล็ด การเย็บ ปัก ถัก ร้อย งานใบตอง การทำความสะอาด
บ้านเรือน

กลีกรรม เช่นเดียวกับหลักสูตรชาย

อัตราเวลาเรียน

ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 เรียนสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมงเท่ากัน (กระทรวงศึกษาธิการ,
2480: 1 - 7)

หมายเหตุ สิ่งที่จัดว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับหลักสูตรฉบับนี้ก็คือ ได้มีการจัดให้ภาคการศึกษา
ต่าง ๆ ทั่วประเทศจัดทำประมวลการสอนขึ้นใช้เอง โดยคำนึงถึงความเหมาะสม
กับสภาพท้องถิ่น ทำให้การใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2480 ในท้องถิ่นต่าง ๆ
มีสภาพแตกต่างกันไป ซึ่งทำให้การเรียนการสอนวิชางานฝีมือมีลักษณะแตกต่างกัน
ออกไปเช่นเดียวกับหลักสูตรฉบับอื่น ๆ ด้วย

กระบวนการเรียนการสอน

ในหลักสูตรประถมศึกษาฉบับนี้ ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนทั่วไปว่า การเรียน
การสอนของเด็กที่เพิ่มเข้าเรียน หากยังไม่มีความพร้อมให้แยกสอนต่างหาก มีการแข่งกลุ่มนักเรียน
ตามความสามารถ การสอนได้นำหลักจิตวิทยาเกี่ยวกับความสนใจของเด็กมาใช้ กล่าวคือ
เด็กมีช่วงความสนใจระยะสั้น ต้องหยุดพักระหว่างชั่วโมงให้มาก โดยการสอนครั้งหนึ่งไม่ควร
เกิน 45 นาที และได้เริ่มนำการสอนโดยการ "ทัศนศึกษา" (Field Trips) มาใช้ใน
ช่วงนี้

สื่อการเรียนการสอน

ไม่ได้กำหนดไว้

การวัดและประเมินผล

การสอบไล่ในวิชาบังคับ จะสอบให้คะแนนเรียงตัว ส่วนวิชาที่ไม่บังคับ จะสอบให้
คะแนนเทียบส่วนร้อยทั้งชั้น

หมายเหตุ โรงเรียนที่จัดอย่างสหศึกษา ต้องจัดให้นักเรียนได้ความรู้เต็มตามหลักสูตรตามเพศ วิชาอย่างเดียวกัน แต่เวลาเรียนที่กำหนดให้ไม่เท่ากัน อย่างไรก็ตามที่เป็นกลาง หรือจะแตกต่างกันไม่ได้ก็ให้เรียนรวมกัน ส่วนที่จะมาน้อยกว่ากันได้ หรือควรให้แตกต่างกันบ้าง เอาไว้สอนในเวลาที่เหลือ เช่น ภาษาไทย กำหนดให้นักเรียนชาย เรียนมากกว่านักเรียนสตรี วิชาที่จะให้นักเรียนชายเรียนมากกว่านักเรียนสตรีได้ ก็คือ คัดเขียนตามคำบอก และแต่ง ซึ่งไม่จำเป็นต้องจัดบทเรียนให้ติดต่อกันเป็นลำดับไป วิชาจรรยาสำหรับสตรีปีที่ 3 มากกว่าสำหรับชายอยู่ 30 นาที ก็เลือกหัวข้อที่เกี่ยวข้องแก่สตรี โดยเฉพาะมาสอนในเวลานั้น

หลักสูตรฉบับที่ 9 หลักสูตรประถมศึกษาหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2491

ใน พ.ศ. 2491 กระทรวงศึกษาธิการสมัยพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการ เห็นสมควรที่จะปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2480 ให้เหมาะสมกับกาลสมัยยิ่งขึ้น จึงได้จัดทำหลักสูตรประถมศึกษาขึ้นใหม่ เรียกว่า หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2491 และให้เริ่มใช้ได้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2492 เป็นต้นไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2491: คำนำ) หลักสูตรฉบับนี้กำหนดเนื้อหาสาระของวิชาในบ้านไว้มากกว่าหลักสูตร พ.ศ. 2480 โดยเรียกชื่อว่า การฝีมือและการงาน สรุปได้ดังนี้

ความมุ่งหมาย

1. ฝึกให้มีนิสัยรักการงาน มีความคิดริเริ่ม และสนใจการประดิษฐ์
2. รู้จักใช้เครื่องมือในการฝีมือและการงาน
3. ให้อุจกัใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

เนื้อหาวิชา

ชายหมวด ก. การฝีมือ ประกอบด้วย การจักสาน การทำเครื่องเล่น และ
เครื่องใช้

หมวด ข. การงาน ประกอบด้วย การทำสวน การเลี้ยงสัตว์ และ
งานช่างไม้เบื้องต้น

หญิงหมวด ก. การฝีมือ ประกอบด้วย การเย็บปักถักร้อย การจักสาน การทำเครื่องเล่น และเครื่องใช้

หมวด ข. การงาน ประกอบด้วย การเรือน การทำสวน และการเลี้ยงสัตว์ โดยในแต่ละหมวดเลือกเรียนได้เพียง 1 วิชาเท่านั้น ส่วนรายละเอียดเนื้อหาวิชาในหมวดต่าง ๆ มีดังนี้

การฝีมือ

1. การจักสาน เช่น การทำเครื่องใช้ง่าย ๆ เช่น พัด ชะลอม เสื่อ ฯลฯ โดยใช้วัสดุต่าง ๆ เช่น ใบมะพร้าว ใบลาน ใบเตย ใบตาล ใบไผ่ หวาย กก ฯลฯ
2. การทำเครื่องเล่นและเครื่องใช้ ง่าย ๆ เช่น การประดิษฐ์วัตถุต่าง ๆ เช่น กระดาษ ไม้ระกำ ดินเหนียว ไม้ไผ่ เปลือกหอย ฯลฯ การฉลุเป็นลวดลาย และให้สี
3. การเย็บปักถักร้อย การเย็บ ชุน ปะ และถัก การจัดและร้อยดอกไม้ การประดิษฐ์ใบตอง

การงาน

1. การทำสวน เช่น สวนดอกไม้ สวนครัวและการปลูกพืชไร่ การบำรุงรักษา การใช้ปุ๋ยและการเลือกใช้ การเก็บ การซ่อมเครื่องมือ
2. การเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ น่าน หมู แพะ ปลา ฯลฯ การให้อาหาร การรักษาความสะอาดที่อยู่ของสัตว์ การป้องกันโรคและอันตรายอื่น ๆ
3. การช่างไม้เบื้องต้น การใช้ค้อนและเลื่อย เพื่อประกอบเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ จากเศษไม้ เช่น สิ่งใส่ของ ไม้รองนั่ง เป็นต้น
4. การเรือน เช่น การจัด ตกแต่ง การทำนุบำรุงเครื่องใช้ในบ้านเรือน การซีกฟอก และการครัว เป็นต้น

อัตราเวลาเรียน

วิชากรฝีมือและการงาน ใช้เวลาเรียนร่วมกับวิชาชั้นร้อง โดยเรียนสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นอกจากนี้ยังกำหนดเวลาเรียนสำหรับครึ่งหนึ่งไม่ควรเกินครึ่งละ 45 นาที

กระบวนการเรียนการสอน

หลักสูตรฉบับนี้มีได้กำหนดกระบวนการเรียนการสอนเฉพาะวิชาไว้ แต่สรุปจากหมายเหตุได้ว่า การสอนไม่ควรทำเฉพาะภายในห้องเรียนเท่านั้น อาจเรียนในห้องประชุม กลางแจ้ง หรือได้ร่มไม้ เพื่อความเหมาะสมของบทเรียน และความเพลิดเพลินใจของผู้เรียน นอกจากนี้ก็ให้มีการศึกษาเอกสารที่เป็นครั้งคราว และฝึกหัดการวางตามสมควร นับว่า กระบวนการนี้เหมาะสมกับวิชานี้เป็นอย่างยิ่ง

สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

ไม่ได้กำหนดไว้

หลักสูตรฉบับที่ 10 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2498

ใน พ.ศ. 2498 กระทรวงศึกษาธิการเห็นสมควรปรับปรุงแก้ไข หลักสูตรชั้นประถมศึกษาให้เหมาะสมแก่กาลสมัยยิ่งขึ้น จึงได้ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษาฉบับ พ.ศ. 2498 โดยเริ่มใช้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ตั้งแต่ปีการศึกษา 2498 เป็นต้นไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2498: 6) หลักสูตรฉบับนี้มีหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับวิชางานบ้านหลายวิชา คือ หมวดวิชาสังคมศึกษา ซึ่งมีวิชาศิลปะและการฝีมือ หมวดกิจกรรมพิเศษ มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับงานบ้าน การทำสวนครัว การเลี้ยงปลา และการปลูกไม้ประดับ

วิชาศิลปะและการฝีมือ (หมวดวิชาสังคมศึกษา)

ความมุ่งหมาย

เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีความกระหายที่จะแสดงความสามารถที่ซ่อนเร้นออกมาเป็นภาพและวัตถุ ดังนั้นอำนาจแห่งการสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในตัวเด็กก็จะกลายเป็นมีนิสัยชอบประดิษฐ์ ชอบรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบอันจะคลี่คลายออกเป็นฉบับ และเป็นประโยชน์แก่สังคมต่อไป เฉพาะงานฝีมือ เด็กจะได้รับความเพลิดเพลินในการใช้วัตถุดิบเป็นสิ่งสำเร็จรูป อันจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง เด็กจะได้รับการฝึกให้รู้จักสร้างความสำเร็จ และความ เป็นระเบียบในธรรมชาติ ให้แก่สิ่งแวดล้อมของตนทั้งที่บ้าน ที่โรงเรียน และในชุมชน ฝึกให้พอใจในงานอาชีพและเลือกอาชีพให้เป็นประโยชน์แก่สังคม ให้มีความสนใจในการจัดบ้านเรือน ฝึกฝนคิดค้นเครื่องประกอบบ้าน และรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว (กระทรวงศึกษาธิการ, 2498: 61)

เนื้อหาวิชา

เฉพาะวิชาการฝีมือ มีเนื้อหาสรุปได้ ดังนี้

1. การใช้เครื่องมือช่างไม้ เพื่อประดิษฐ์ของเล่นอย่างง่าย ๆ
2. การเย็บ ปัก ถัก ร้อยอย่างหยาบ ๆ
3. การตัดกระดาษทำเครื่องนุ่งห่มสำหรับตุ๊กตา
4. การสานเลวดลายด้วยกระดาษสีต่าง ๆ
5. การปั้นรูปตามความต้องการและใช้เครื่องมือง่าย ๆ ได้
6. การตัดกระดาษอ่อนและแข็ง เพื่อประกอบการเล่น
7. การทำสมุดภาพที่อาจเปลี่ยนหรือแทรกหน้ากระดาษได้
8. การประดิษฐ์ตัวอักษรสำหรับทำหน้าปก หรือการนำบท
9. การทำบัตร ส.ค.ส. พร้อมเขียนภาพหรือพิมพ์จากการแกะสลัก
10. การทำตุ๊กตาหรือของเล่นจากเม็ดพืช ใบไม้ ดอกไม้
11. การทำหัวตุ๊กตาจากกระดาษปะบนรูปหุ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2498:

63 - 65)

ข้อสังเกตจากเนื้อหาวิชาการฝีมือ ในหลักสูตรฉบับนี้เป็นเรื่องของการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์มากกว่าการคิดประดิษฐ์สิ่งของ เพื่อประโยชน์ใช้สอยอย่างจริงจัง

อัตราเวลาเรียน

ไม่ได้กำหนดเวลาไว้ตายตัว แต่ให้สอนมากน้อยตามความเหมาะสมของท้องถิ่น และโรงเรียน โดยใช้เวลาในหมวดสังคมศึกษา ที่ได้กำหนดไว้ในชั้นปีที่ 1 สัปดาห์ละ 5 ชั่วโมง สำหรับหลักสูตรประเภท ก (หลักสูตรประเภท ข เรียนวิชาอื่น ๆ เหมือนหลักสูตรประเภท ก แต่ต่างกันว่า หลักสูตรประเภท ข กำหนดให้เรียนวิชาชีวะหรือวิชาภาษาต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อเตรียมตัวเด็กให้พร้อม สำหรับการที่จะไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ จึงไม่ได้กล่าวถึงในงานวิจัยฉบับนี้)

กระบวนการเรียนการสอน

สรุปจาก ข้อเสนอแนะวิธีสอน ได้ว่า ให้ครูผู้สอนเตรียมเครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้ให้พร้อมก่อนทำการสอน และเลือกใช้วัสดุฝึกหัดที่หาได้ง่าย นอกจากนั้นยังสรุปจากหมายเหตุได้ว่า การเรียนการสอนโดยทั่วไปนั้นอาจยืดหยุ่นได้ตามดุลยพินิจของผู้สอน โดยครูใหญ่อาจเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมได้ และในการเรียนวิชางานบ้านนั้น เมื่อเด็กทำงานเสร็จแล้วหัดให้เด็กตรวจสอบก่อนให้ครูดู ต้องเก็บและทำความสะอาดเครื่องมือเครื่องใช้ให้เรียบร้อย เป็นการฝึกหัดให้มีความรอบคอบในด้านตัวครูนั่น ต้องให้ความสนใจต่องานที่เด็กทำ รู้จักชมเชยเด็กเพื่อให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจ เป็นการกระตุ้นให้เด็กสนใจอยากทำงานต่าง ๆ ให้มากขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าเดิม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2498: 63-75)

สื่อการสอน และการวัดผล

ไม่ได้กำหนดไว้

หลักสูตรฉบับที่ 11 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503

ใน พ.ศ. 2503 ได้มีคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ 2 ฉบับ คือคำสั่งที่ วก. 404/2503 และ วก. 405/2503 เรื่องให้ใช้หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น และ ประโยคประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503 เพื่อให้เป็นไปตามแผนการศึกษาชาติ โดยในปีการศึกษา 2504 นั้น ให้ใช้หลักสูตรประโยคประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 เฉพาะ

ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 และให้ใช้หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503 เฉพาะในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503

วิชางานบ้านในหลักสูตรฉบับนี้เรียกว่า ศิลปปฏิบัติ ซึ่งอยู่ในหมวดศิลปศึกษา นอกจากนี้ หลักสูตรยังได้กำหนดไว้ว่าหากโรงเรียนใดจะสอนวิชาการงานประเภท หัตถศึกษา หรือวิชาภาษาอื่นก็อาจกระทำได้โดยให้เพิ่มอัตราเวลาเรียนขึ้นสัปดาห์ละ 5 ชั่วโมง โดยได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2518: 6) เนื้อหาสาระสำหรับ วิชาศิลปศึกษาสรุปได้ดังนี้

ความมุ่งหมาย

ความมุ่งหมายเฉพาะของวิชาศิลปศึกษามีได้กำหนดไว้ คงมีแต่ความมุ่งหมายของ หมวดวิชาศิลป ซึ่งรวมวิชาวาดเขียน ศิลปปฏิบัติ และขับร้องเข้าด้วยกัน โดยหลักสูตรกำหนดไว้ว่า การสอนวิชาศิลปะนั้น มีความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ความสามารถ และเจตคติ พอเหมาะกับวัยดังกล่าว ดังนี้

1. ให้เด็กได้แสดงความรู้สึกรักคิด ความสนใจและความถนัดตามธรรมชาติ โดยเสรี
2. ให้รู้จักใช้ศิลปะเพื่อส่งเสริมความเจริญทางด้านจิตใจและอารมณ์
3. ให้มีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรมในชีวิตประจำวันของบุคคลและชุมชน ให้มีความชื่นชมและรู้คุณค่าในศิลปะของชาติ
4. ให้รู้สึกชื่นชม และความงามของธรรมชาติในด้านต่าง ๆ คือ สี เสียง ฯลฯ ให้เป็นผู้มีความเจริญทางจิตนาการ
5. ให้รู้จักใช้ศิลปะเพื่อความเพลิดเพลิน ร่าเริง และผ่อนคลายอารมณ์ในเวลาว่าง
6. ให้รู้หลักเบื้องต้นในหลักศิลปะการออกแบบ เลือกสี สละสลวย ตกแต่ง และกลวิธีอื่น ๆ อันเป็นมูลฐานของการแสดงทางศิลปะและการตัดสินใจ
7. ให้รู้จักฟังเพลง ร้องเพลง ฟ้อนรำ ฟังและเล่นดนตรีนอสมถาวร
8. ให้รู้จักสำรวจและประเมินค่าของที่ทำขึ้นเอง หรือที่ผู้อื่นสร้างขึ้นและหาทางทำให้งานของตนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

9. ให้อ่านใช้ความรู้ทางศิลปะ เป็นเครื่องช่วยในการเรียนวิชาอื่น ๆ ตามหลักสูตร
10. ให้นักเรียนรู้และเข้าใจที่มาของศิลปะทั้งไทยและต่างประเทศ

เนื้อหาวิชา

เนื่องจากเนื้อหาวิชาในบ้าน ถูกจัดให้อยู่ในหมวดศิลปศึกษา ดังนั้นเนื้อหาวิชาดังกล่าวจึงถูกกล่าวโดยรวมกับวิชาศิลปะ วิชาร้อง และวาดภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกกล่าวแต่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานบ้านเท่านั้น

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

1. การตัด การฉีก พับ หรือปะกระดาษสีต่าง ๆ ให้เป็นรูปตามความนึกคิดหรือที่เห็นว่าสวยงาม
5. การให้เด็กรู้จักการใช้ ด้าย กรรไกร เข็ม แบ่งเปียก ตัดกระดาษ เย็บผ้า และปะกระดาษ ตามลำดับ
6. การประดิษฐ์ของเล่นหรือของใช้ด้วยวัสดุพื้นเมือง หรือเศษของเหลือใช้ต่าง ๆ เช่น ทำเรือด้วยกามมะพร้าว ทำตุ๊กตาด้วยเศษผ้า หรือ ฟางข้าว
7. การให้เด็กนำความรู้ทางด้านศิลปะไปใช้ในางานง่าย ๆ เช่น การรักษาและตกแต่งห้องเรียน การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

3. การส่งเสริมให้ประดิษฐ์เครื่องเล่น เครื่องใช้ ด้วยวัสดุพื้นเมือง เช่น โปมะพร้าว ใบเตย ใบลาน ไม้ไผ่ หวาย กก และการใช้เศษไม้จริงประกอบเป็นวัสดุง่าย ๆ
4. เนื้อหาเหมือน ข้อ 7 ในชั้นประถมปีที่ 1

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

3. อาจแยกสอนงานให้เหมาะกับเพศ ความต้องการและความถนัดของผู้เรียน เช่น การเย็บ ปัก ถัก ร้อย งานใบตอง การประกอบอาหาร การจัดสวน ถัก ทอ และงานช่างไม้เบื้องต้น เพื่อประดิษฐ์ของเล่น เครื่องใช้ที่มีประโยชน์มากขึ้น
7. เหมือนข้อ 7 ในชั้นประถมปีที่ 1

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

4. การส่งเสริมให้เด็กประดิษฐ์สิ่งของที่ใช้ประโยชน์ได้ และมีความมั่งคั่งทางศิลปะ โดยให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น อาจเป็นการทำเครื่องปั้นดินเผา การแกะสลัก การจักสาน การถัก หรือทอ การปักกร๊อบเบื้องต้น และการช่างไม้ เป็นต้น

7. เหมือนข้อ 7 ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

อัตราเวลาเรียน

การเรียนจัดให้เรียนสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง โดยเรียนในเนื้อหาทั้งหมด ไม่แยกเวลาเรียนเป็นรายวิชา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2518: 51-54)

กระบวนการเรียนการสอน

หลักสูตรฉบับนี้ไม่ได้กำหนดไว้เป็นรายวิชา คงเขียนไว้แต่กระบวนการเรียนการสอนของหมวดศิลปศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. สอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก กล่าวคือ ในตอนต้นครูหาวัสดุต่าง ๆ เพื่อให้เด็กใช้สำหรับแสดงความคิดออกมาอย่างกว้างขวาง พร้อมทั้งแนะนำให้เด็กอธิบายงานทางศิลปะที่ตนแสดงออกมาด้วย เมื่อเด็กโตพร้อมที่จะรับแบบแผนอันถูกต้องแล้ว ครูจึงสอนแบบแผนให้ภายหลัง

2. สอนให้เด็กรู้จักประเมินผลงานที่ประดิษฐ์ขึ้น โดยร่วมกันพิจารณาถึงความงาม ความหมาย และความมุ่งหมายของผลงานนั้นอย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้เด็กรู้สึกซาบซึ้งในรสของศิลปะ

3. เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีกิจนิสัยอันดี ครูควรส่งเสริมและปลูกฝังให้เด็กมีนิสัยในการประหยัด การเก็บ รักษาความสะอาด ตลอดจนความเป็นระเบียบและสวยงาม

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2518: 51-54)

ส่วนกระบวนการเรียนการสอนเฉพาะวิชาศิลปปฏิบัติ สรุปได้จากเนื้อหาวิชา ดังนี้

1. สอนให้เหมาะสมกับเพศ ความต้องการและความถนัดของเด็ก
2. ส่งเสริมให้รู้จักทำสิ่งของที่ใช้ประโยชน์ได้ และมีความมั่งคั่งในแง่ของศิลปะ
3. สอนให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

4. ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก
5. สอนให้เน้นความประหยัด ความสามารถของเด็ก และความเหมาะสมของท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2518: 45-46)

สื่อการสอน - วัสดุและประเมินผล

สาระสำคัญทั้งสองส่วนของหลักสูตรนี้ หลักสูตรมิได้กำหนดไว้ แต่ให้เจ้าหน้าที่ทางภาคการศึกษาของแต่ละภาคซึ่งดำเนินการจัดทำประมวลการสอน เลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

หลักสูตรประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503

วิชางานบ้านในหลักสูตรฉบับนี้ เรียกว่า หมวดหัตถศึกษา มีสาระสรุปได้ดังนี้

ความมุ่งหมาย

เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้ใช้มือ และเครื่องมือในการประดิษฐ์ ผลิตวัตถุตามกำลังวัยและความสามารถ เป็นการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในทางกาย อารมณ์ และสังคมพร้อมกันไป ทั้งให้เด็กได้นำผลิตภัณฑ์ ทักษะ และความสามารถของตนไปใช้ในชีวิตประจำวัน และประกอบการเรียนวิชาอื่น ๆ นอกจากนี้กิจกรรมทางหัตถศึกษา จะแสดงให้เห็นแนวความสนใจและความถนัดของเด็กในการเตรียมอาชีพได้อีกด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2518: 41)

เนื้อหา

เนื้อหาวิชาเรียนมิให้เลือกแตกต่างกัน 2 ประเภท ประเภทหนึ่งต้องเลือกเรียนติดต่อกัน 3 ปี อีกประเภทหนึ่งเป็นงานสำเร็จรูปในปีเดียว แขนงหนึ่งมีเวลาเรียนสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง ฉะนั้นโรงเรียนจึงต้องเลือก 3 หรือ 4 แขนง ในปีหนึ่ง ๆ ถ้าในปีแรกได้เลือกเรียนวิชาใดในประเภท ก. แล้ว จะต้องเรียนในแขนงนั้น ๆ ในปีต่อไป สำหรับแขนงวิชาต่าง ๆ ที่เลือกเรียนมีดังนี้

- ก. ประเภทที่ต้องเรียนติดต่อกัน 3 ปี ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึงประถมศึกษาปีที่ 7

1. การเกษตร	2. การเรือน	3. การเขียนแบบ
4. งานไม้	5. งานปูน	6. การประมง
- ข. ประเภทที่เรียนในปีเดียว ปีใดก็ได้
1. การทำนา	2. การปลูกพืชไร่	3. การทำสวน
4. การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ	5. การทำสวนผลไม้	6. การทำสวนยางพารา
7. การเลี้ยงสัตว์เล็ก	8. การเลี้ยงสัตว์ใหญ่	9. การเลี้ยงปลา
10. การเลี้ยงไหม	11. การเย็บ ปัก ถัก	12. งานเสื้อผ้า
13. งานประดิษฐ์เศษวัสดุเหลือใช้หรือวัสดุที่มีในท้องถิ่น		
14. การประดิษฐ์ดอกไม้ใบตอง		
15. การประดิษฐ์ของชำร่วยและเครื่องเล่น		
16. งานโลหะ	17. งานสาน	18. งานประดิษฐ์ไม้ไผ่
19. งานถักทอ	20. งานแกะสลักไม้	21. งานปั้น
22. งานเครื่องปั้นดินเผา	23. งานหนัง	24. งานไฟฟ้า

หากโรงเรียนใดจะเลือกสอนหัตถศึกษาแขนงอื่นนอกจากนี้ อาจเสนอหลักสูตร

เพื่อขออนุมัติจากกรมเจ้าสังกัดได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2518: 42)

อัตราเวลาเรียน

หมวดหัตถศึกษาเรียนสัปดาห์ละ 8 หรือ 6 ชั่วโมง คือถ้าเรียนภาษาอังกฤษ สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง ต้องเรียนหัตถศึกษา 8 ชั่วโมง หากเรียนภาษาอังกฤษ 5 ชั่วโมง ต้องเรียนหัตถศึกษา 6 ชั่วโมง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2518: 4)

กระบวนการเรียนการสอน

เน้นในด้านเสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก ซึ่งมีข้อควรคำนึงถึง สรุปได้ดังนี้

1. ให้รู้จักเลือกและปรับปรุงคุณภาพของวัสดุในท้องถิ่น ที่อาจนำมาประดิษฐ์ ดัดแปลงให้เป็นประโยชน์
2. ให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถ และทัศนคติที่ดีต่อการทำงานด้วยมือ
3. ให้มีนิสัยรักการทำงานด้วยความขยัน ประณีต และมีระเบียบ
4. ให้ฝึกกิจนิสัยอันดี รู้จักงานโครงการ จัดระเบียบงาน และวัดผลงานปรับปรุง

ให้ดียิ่งขึ้น

5. ให้รู้จักเครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ทั้งวิธีใช้ที่ถูกต้อง เก็บรักษา และซ่อมแซม
6. ให้รู้จักคิดริเริ่มสร้างสรรค์
7. ให้รู้จักรักษาสุขภาพ และความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน และในการใช้เครื่องมือ
8. ให้รู้จักประหยัดเวลา แรงงาน และวัสดุในการผลิต โดยคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้สอย และใช้สิ่งที่ผลิตให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า
9. ให้รู้จักใช้หลักสูตรศึกษา ให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ
10. ให้รู้จักใช้เวลาว่างหาความเพลิดเพลินในงานหัตถศึกษา และภูมิใจในสิ่งที่ตนสามารถผลิตขึ้นได้ตามความถนัด
11. ให้รู้คุณค่าของการผลิต และนิยมใช้ผลิตผลภายในประเทศ
12. ให้รู้คุณค่าของความงดงามและศิลปะ และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางหัตถศึกษา
13. ให้สามารถใช้ความรู้ทางหัตถศึกษาเพื่อเศรษฐกิจของครอบครัว
14. ให้รู้จักทำงานเป็นคณะ และร่วมมือรับผิดชอบ

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2518: 41)

สื่อการสอน

ไม่ได้กำหนดไว้ แต่ครูในท้องถิ่นต่าง ๆ อาจใช้ประมวลการสอน และคู่มือการสอนที่ทางภาคการศึกษาได้จัดทำขึ้นตามความเหมาะสม

การวัดและประเมินผล

หลักสูตรมิได้กำหนดไว้ คงให้เป็นไปตามประมวลการสอนที่ภาคการศึกษาจัดทำขึ้น

หลักสูตรฉบับที่ 12 หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521

หลักสูตรประถมศึกษาฉบับนี้ มีลักษณะการจัดเนื้อหาวิชาแตกต่างจากหลักสูตรประถมฉบับก่อน ๆ ตรงที่แบ่งเนื้อหาวิชาเป็นกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมี 4 กลุ่ม คือ กลุ่มทักษะซึ่งประกอบด้วยวิชาภาษาไทย และคณิตศาสตร์ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ ต่อมาในปี พ.ศ. 2525 ก็ได้เพิ่มกลุ่มประสบการณ์อีก 1 กลุ่ม เป็น 5 กลุ่มประสบการณ์ คือ กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และวิชาอาชีพที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต โดยให้เลือกสอนอย่างใดอย่างหนึ่ง เฉพาะในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ดังนั้นหลักสูตรงานบ้านในหลักสูตรประถมศึกษาจึงมีอยู่ใน 2 กลุ่มประสบการณ์ คือ กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ กับกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ซึ่งว่าด้วยอาชีพที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต ซึ่งให้สอนตามเนื้อหารายละเอียดงานเลือกกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 สำหรับสาระสำคัญของหลักสูตร มีดังนี้

ความมุ่งหมาย

1. ให้มีความรู้ความสามารถในการทำงานที่เป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต
2. ให้สามารถแสวงหาความรู้ ปรับตัวให้เข้ากับสภาพที่เปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวันได้
3. ให้มีความรับผิดชอบ ชยัน อุตุน ประหยัด ซื่อสัตย์ รู้จักนึ่งตนเอง มีวินัย รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม และมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ
4. ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงานได้สำเร็จ
5. ให้มีหลักในการทำงาน ทั้งงานอิสระ และที่ทำงานร่วมกับผู้อื่นอันเป็นผลให้เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม
6. ให้มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพโดยทั่วไป และมีความนิยมชมชอบสนับสนุนการใช้สินค้าไทย
7. ให้สามารถมองไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั่งงามของไทย

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2521: 197)

จุดประสงค์เฉพาะ เนื่องจากกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 งาน คือ งานบ้าน งานเกษตร งานประดิษฐ์ และงานช่าง และงานเลือก (ใช้เฉพาะระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6) ดังนั้นจึงมีการ กำหนดจุดประสงค์เฉพาะของงานต่าง ๆ ดังกล่าว เช่น

จุดประสงค์เฉพาะของงานบ้าน เพื่อปลูกฝังนิสัยให้รักการทำงาน ประหยัด อดทน รู้จักพึ่งตนเอง และขยันหมั่นเพียรในงานบ้าน เพื่อแบ่งเบาภาระการทำงานบ้านของผู้ปกครอง และเพื่อให้มีความรู้ความสามารถใช้เครื่องใช้ในการทำความสะอาดบ้าน และเครื่องใช้ในงานอื่น ๆ ตลอดจนการเก็บรักษาอย่างถูกต้อง ฯลฯ เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2521: 297)

จุดประสงค์การเรียนรู้

เป็นจุดประสงค์ที่ให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ หลังจากเรียนเนื้อหาวิชาในงานใดงานหนึ่งจบลง ทำให้ผู้สอนทราบว่าผู้เรียนได้อะไรจากที่เรียนในเนื้อหา และได้รับ มากน้อยเพียงใด ซึ่งก็เท่ากับเป็นการประเมินผลการเรียนการสอนไปในตัว และจะช่วยให้ ผู้สอนซ่อมเสริม (สำหรับนักเรียนที่ยังไม่สามารถแสดงพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์ การเรียนรู้) สอนได้อย่างถูกต้อง จุดประสงค์ชนิดนี้จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า จุดประสงค์ เชิงพฤติกรรม ตัวอย่างของจุดประสงค์การเรียนรู้ เช่น

จุดประสงค์การเรียนรู้ของวิชา งานบ้าน ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 เรื่อง การจัดบ้านและบริการในบ้าน มีดังนี้

1. ช่วยปัด กวาด เช็ด ถู ได้
2. ใช้และเก็บเครื่องใช้ในการทำความสะอาดได้
3. ช่วยงานบางอย่างของสมาชิกภายในบ้านได้
4. ต้อนรับและสนทนากับแขกที่มา เยี่ยมบ้านได้
5. ช่วยบริการในการรับประทานอาหารสำหรับครอบครัวได้
6. ช่วยล้างแก้วน้ำ และจานชามได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2521: 229 -

ส่วนจุดประสงค์การเรียนรู้ในแขนงอื่น ๆ ของระดับชั้นอื่น ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน กล่าวคือ มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาและกิจกรรม และสามารถแสดงออกในลักษณะของพฤติกรรมที่มองเห็นได้

เนื้อหาวิชา

ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 มีเนื้อหาให้เรียน 3 แขนง คือ งานบ้าน งานเกษตร งานประดิษฐ์และงานช่าง สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 นอกจากเรียนงานดังกล่าว ซึ่งเป็นพื้นฐานแล้ว ยังต้องเรียนงานเลือก ซึ่งจัดขึ้นเพื่อเพิ่มเติมงานพื้นฐานอาชีพสำหรับชั้น ประถมปีที่ 5 - 6 ให้เข้มข้นยิ่งขึ้น เพื่อปูพื้นฐานในด้านอาชีพแก่ผู้เรียน หรือเพื่อให้ผู้เรียน ได้ศึกษาหาความรู้ เพิ่มเติมสำหรับใช้ในการประกอบอาชีพในโอกาสต่อไป โดยงานเลือกนี้ หลักสูตรได้กำหนดไว้ 5 แขนง ได้แก่ งานบ้าน งานเกษตร งานช่าง งานประดิษฐ์ และ งานอาชีพอื่น ๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2523: คำนำ) ดังนั้นเนื้อหาวิชาการทำงานอาชีพ ในหลักสูตรฉบับนี้จึงประกอบด้วยงาน 2 งาน คืองานพื้นฐาน และงานเลือก งานพื้นฐานนั้น เรียนติดต่อกันตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 ส่วนงานเลือกเรียนเฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 เท่านั้น (ศึกษารายละเอียดในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521)

อัตราเวลาเรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 ร้อยละ 10 ของเวลาเรียนทั้งหมด

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 ร้อยละ 20 ของเวลาเรียนทั้งหมด

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ร้อยละ 30 ของเวลาเรียนทั้งหมด

เนื่องจากหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กำหนดช่วงเวลาเรียนเป็นคาบ คาบหนึ่งใช้เวลา 20 นาที ในการจัดสอนนั้นก็ให้โรงเรียนหรือท้องถิ่นกำหนดช่วงเวลาเรียนเองตามความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ลักษณะเนื้อหาของกิจกรรม และโดยที่เวลาเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 มีทั้งหมด 1,000 ชั่วโมง ต่อปี ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ดังนั้น เวลาเรียนของกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ จึงมีดังนี้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 มี 100 ชั่วโมง หรือ 300 คาบ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 มี 200 ชั่วโมง หรือ 600 คาบ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 มี 300 ชั่วโมง หรือ 900 คาบ

สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ซึ่งต้องเรียนงานเลือกด้วยนั้น หลักสูตรกำหนดให้เรียนเฉพาะงานนี้ร้อยละ 100 ของเวลาเรียนในกลุ่มประสบการณ์นี้ จึงเหลือเป็นเวลาเรียนสำหรับงานบังคับหรืองานพื้นฐาน เพียงร้อยละ 20 ของเวลาเรียนทั้งกลุ่ม ดังนั้นเวลาเรียนของกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 จึงแบ่งเป็นงานบังคับ 200 ชั่วโมง หรือ 600 คาบ และงานเลือก 100 ชั่วโมง หรือ 300 คาบ นอกจากนี้ยังกำหนดให้แบ่งเวลาเรียนงานบังคับหรืองานพื้นฐานในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ ป. 1 - 6 ให้เท่า ๆ กันทั้ง 3 งาน เช่น ในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 เวลาเรียนทั้งหมด 300 คาบ แบ่งเป็นงานบ้าน 100 คาบ งานเกษตร 100 คาบ งานประดิษฐ์และงานช่าง 100 คาบ เป็นต้น

กระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอนที่เสนอไว้ในแผนการสอนกลุ่มงานพื้นฐานอาชีพ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 และแผนการสอนกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 แขนงงานต่าง ๆ นั้น นับว่าสนองหลักการของหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ในข้อที่ว่าเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต มากที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2521: ๗) เพราะเป็นการเสนอแนะให้ครูผู้สอน นำเทคนิคและวิธีสอนหลาย ๆ แบบมาใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาของกิจกรรมตลอดจนวัยและความสามารถของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ และนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ การสอนนั้นควรสอนควบคู่กันทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนมีหลักในการทำงานและเรียนรู้งานด้วยการทำจริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2521: ๘) นอกจากนี้ยังเสนอแนะว่าควรจัดการเรียนการสอนให้มีการสัมพันธ์ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้ได้มากที่สุด ให้การเรียนการสอนนั้นสอดคล้องกับชีวิตจริง ผู้เรียนจะได้เห็นประโยชน์และเห็นคุณค่าของงานที่ตนทำ เป็นการปลูกฝังทัศนคติ เจตคติที่ดีต่อการเรียนกลุ่มนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2518: 11) ส่วนการสอนงานเลือกแขนงต่าง ๆ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 นั้น เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงเป็นรายบุคคลให้มากที่สุด โดย

คำนึงถึงความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ความพร้อมของครูผู้สอน โรงเรียน ผู้ปกครอง ความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ทรัพยากร แหล่งวิทยาการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่เลือกกับงานพื้นฐาน เพื่อให้การเรียนการสอนงานที่เลือกเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนมากที่สุด ส่วนการที่จะเลือกสอนงานต่าง ๆ นั้น โรงเรียนก็ควรสำรวจข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น แล้วตั้งคณะกรรมการขึ้นพิจารณา จะเหมาะสมและรัดกุมกว่าครูผู้สอนตัดสินใจเลือกเอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2528: 19-20)

สำหรับวิธีสอนแบบต่าง ๆ ที่หลักสูตรและแผนการสอนระดับต่าง ๆ เสนอแนะให้ใช้ตามความเหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาและกิจกรรม วัย และความสามารถของผู้เรียนนั้น ได้แก่ การแบ่งกลุ่ม การศึกษาค้นคว้า การอภิปราย การสาธิต การศึกษานอกสถานที่ และการใช้ใบงานประกอบการปฏิบัติจริง เป็นต้น

สื่อการสอน

สื่อการสอนในกลุ่มกรงานและพื้นฐานอาชีพอาจแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ

1. สื่อที่ใช้เป็นเครื่องมือประกอบการเรียนการสอน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดสำหรับการเรียนที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ตามลักษณะของประเภทและแขนงงานที่เรียนตลอดจนกิจกรรมที่เรียนในเวลาคาบหนึ่ง ๆ ซึ่งมีกำหนดและเสนอแนะไว้อย่างละเอียดในแผนการสอนของระดับชั้นต่าง ๆ และใบงานประกอบการสอนแผนการสอนนั้น ๆ

2. สื่อที่ช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้แก่ ใบงาน และใบความรู้ที่มีในแผนการสอนทุกระดับชั้น สื่อประเภทนี้มีจุดประสงค์การใช้ ดังนี้

ใบความรู้ มีไว้เพื่อช่วยครูผู้สอนให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่จะสอน พอสังเขป ให้เกิดแนวทาง และความมั่นใจในการสอน ใบความรู้จะมีอยู่ในภาคผนวกของแผนการสอนทุกเล่ม และระดับชั้น

ใบงาน มีไว้เพื่อช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียน โดยใบงานจะแสดงขั้นตอนของการทำงานแต่ละตอนไว้ และมีประกอบอยู่ในแผนการสอนในบางแขนงงาน ซึ่งจะอำนวยความสะดวกให้ครูผู้สอนที่ไม่สันทัดในการสอนงานต่าง ๆ ได้สอนด้วยความมั่นใจยิ่งขึ้น

การวัดและประเมินผล

การสอนกลุ่มการทำงานพื้นฐาน และอาชีพ เน้นที่ภาคปฏิบัติหรือกระบวนการทำงาน จึงต้องใช้วิธีวัดและประเมินผลหลาย ๆ วิธีประกอบกัน เช่น

1. ตรวจสอบการปฏิบัติงาน โดยการสังเกตในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ลักษณะนิสัยในการทำงาน ได้แก่ ความสะอาด ความประณีต สะอาด รอบคอบ ชยัน ประหยัด อดทน ความรับผิดชอบ และความร่วมมือกับกลุ่ม

1.2 ความสามารถในการทำงาน ได้แก่ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การเลือกวัสดุอุปกรณ์และการออกแบบ ความคล่องแคล่วและความปลอดภัยในการทำงาน ความประหยัดวัสดุและเวลา การทำงานที่ถูกต้องตามขั้นตอนเสร็จทันตามเวลา ตลอดจนการนำทักษะและความรู้เดิมมาใช้ เป็นต้น

1.3 เจตคติต่อการทำงาน ได้แก่ ความสนใจ ตั้งใจ ความเอาใจใส่ในงานที่ทำ และการให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจ เป็นต้น

2. ตรวจสอบผลงาน ซึ่งอาจใช้เกณฑ์ที่พิจารณาแตกต่างกันตามลักษณะของงานแขนงต่าง ๆ โดยอาจยึดหลักการต่อไปนี้ เช่น

2.1 ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การออกแบบ

2.2 ขนาด ความเหมาะสม ประโยชน์ใช้สอย

2.3 ความประณีต สวยงาม ความสะอาด ความประหยัด

2.4 ความแข็งแรงทนทาน

2.5 การจำหน่าย

2.6 การบันทึกผลและการปฏิบัติงาน

3. วัดความรู้ โดยการซักถาม สัมภาษณ์ เขียนรายงาน และการใช้แบบทดสอบอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างประกอบกันตามความเหมาะสมกับวัยและระดับชั้น

นับว่ากระบวนการวัดและประเมินผลของหลักสูตรการงานอาชีพ ในหลักสูตรประถม พุทธศักราช 2521 เป็นไปอย่างละเอียดลออกว่าหลักสูตรการงานในหลักสูตรประถมศึกษา ฉบับใด ๆ ที่เคยมีมาในอดีต

หลักสูตรวิชาอาชีพที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต

เป็นหลักสูตรการงานอาชีพที่จัดอยู่ในกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ซึ่งจัดไว้สำหรับนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ในโรงเรียนที่ไม่ได้เลือกสอนวิชาภาษาอังกฤษ โดยหลักสูตรกำหนดให้สอนตามเนื้อหารายละเอียดงานเลือก กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ตามสภาพและความเหมาะสมของท้องถิ่น ใช้เวลาเรียน 200 ชั่วโมง หรือ 600 คาบต่อปีการศึกษา ดังนั้นหากโรงเรียนใดเลือกสอนวิชาอาชีพที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตแทนวิชาภาษาอังกฤษ ก็จะทำให้เวลาเรียนวิชาการงานอาชีพในระดับประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ทั้งสองกลุ่มประสบการณ์มีจำนวนถึง 500 ชั่วโมง (กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ มี 300 ชั่วโมง แบ่งเป็นงานพื้นฐานต่อเนื่อง 200 ชั่วโมง กับงานเลือก 100 ชั่วโมง รวมกับกลุ่มประสบการณ์พิเศษอีก 200 ชั่วโมง) จากเวลาเรียนทั้งหมด 1,200 ชั่วโมง ต่อปีการศึกษา ซึ่งนับว่าสูงมาก และหากผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพจากโรงเรียนแล้ว น่าจะทำให้ผู้จบการศึกษาระดับประถมศึกษาที่ไม่ได้เข้าเรียนต่อ ได้นำประสบการณ์เกี่ยวกับการงานพื้นฐานอาชีพเหล่านี้ ไปเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพได้จริง สมดังเจตนารมณ์ของหลักสูตร

นอกจากวิชาการงานอาชีพในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 จะมีอยู่ใน 2 กลุ่มประสบการณ์ดังกล่าว (คือกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ กับกลุ่มประสบการณ์พิเศษ) แล้วเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับการงานอาชีพ ยังมีประกอบอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ในบ้าน เรื่องการประกอบอาชีพ เรื่องสหกรณ์และการรวมกลุ่ม เรื่องอุตสาหกรรมในครัวเรือน เรื่องผลิตผลจากสัตว์ และธรรมชาติ เรื่องการใช้และสงวนทรัพยากร ตลอดจนเรื่องของพลังงานต่าง ๆ เป็นต้น ล้วนแต่เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการงานอาชีพทั้งสิ้น ทั้งเกี่ยวข้องโดยตรงและทางอ้อม และโดยที่หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 เน้นในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวิชามาก ดังนั้นจึงได้กำหนดให้มีการบูรณาการกันระหว่างกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ กับกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ในการเรียนในบางเนื้อหา แทนที่จะแยกเรียนอิสระทั้งหมด การบูรณาการระหว่าง 2 กลุ่มประสบการณ์นี้มีมากในระดับชั้นต้น ๆ เช่น ป. 1 - 2 ส่วนชั้น ป. 5 - 6 นั้น มิได้กำหนดคาบเวลาในการบูรณาการ คงให้ผู้สอนเลือกบูรณาการได้ตามความเหมาะสม นอกจากนี้ผู้สอนอาจบูรณาการเนื้อหาวิชาการงานอาชีพกับกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยในเรื่องของจริยและคุณธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ก็จะทำให้เกิดผลดีหลายประการ นอกจากจะช่วยลดเวลาในการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอนแล้ว ยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าการเรียนในแต่ละกลุ่มประสบการณ์นั้นล้วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน ไม่สามารถแยกจากกันได้ เช่นเดียวกับในชีวิตจริงที่เรามักจะพบกับเรื่องราวในแง่มุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และต่อเนื่องกัน ไม่ตัดขาดจากกันเป็นส่วน ๆ ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวิชาที่เรียน ซึ่งจะช่วยผู้เรียนได้เรียนอย่างมีจุดหมาย และเห็นประโยชน์ของการเรียน ทำให้การเรียนในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เมื่อได้สรุปสาระสำคัญของหลักสูตรการงานของอาชีพในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 เป็นหลักสูตรที่ให้ความสำคัญต่อวิชากรงานหรืองานบ้านมากกว่าหลักสูตรประถมศึกษาที่ผ่านมา

หลักสูตรฉบับที่ 13 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)

หลักสูตรฉบับนี้ มีลักษณะการจัดเนื้อหาวิชาเหมือนกับหลักสูตรฉบับที่แล้ว กล่าวคือยังคงแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 กลุ่มประสบการณ์ ในกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพได้ปรับปรุงให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยกำหนดให้ทุกชั้นมีงานเลือก เพื่อให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความสนใจ ความถนัด และสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น งานเลือกที่กำหนดให้คืองานประดิษฐ์และงานช่าง งานอื่น และงานเตรียมไปสู่อาชีพ ส่วนงานบังคับนั้นให้เรียนชั้นละ 2 งาน คือ งานบ้าน และงานเกษตร ด้วยเหตุผลที่ว่า ทุกคนต้องช่วยตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องการจัดการบ้านเรือนของตนเอง และช่วยสังคมตามสภาพ ทั้งนี้เพราะโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้านการเกษตรยังมีความสำคัญอยู่ แม้จะมีแนวโน้มไปสู่โครงสร้างของการเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ แต่ก็มีลักษณะ เป็นอุตสาหกรรมที่มีเกษตรเป็นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533: 41)

หลักสูตรฉบับนี้ (พ.ศ. 2521 ฉบับปรับปรุง 2533) นอกจากจะมีการปรับปรุงในด้านเนื้อหาและการจัดการเรียนการสอนแล้ว ยังเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนด้วย ดังนั้นหลักสูตรฉบับนี้จึงมีแนวดำเนินการใช้หลักสูตร เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533: คำนำ)

แนวดำเนินการใช้หลักสูตร (แนวการจัดการเรียนการสอน)

กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ

หลักสูตรกลุ่มนี้ จัดเนื้อหาเป็น 3 งาน คือ งานบ้าน งานเกษตร และงานเลือก
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 ให้เรียนงานบ้านและงานเกษตรเป็นงานบังคับ และ
เลือกงานประดิษฐ์งานช่างหรืองานอื่น งานใดงานหนึ่งทั้ง 2 งาน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ให้เรียนงานบ้านและงานเกษตรเป็นงานบ้าน และ
เลือกงานที่เตรียมไปสู่งานอาชีพ เป็นงานบังคับเลือก หรือเลือกทั้งงานที่เตรียมไปสู่อาชีพ
และงานประดิษฐ์และงานช่างด้วยก็ได้

อัตราเวลาเรียน งานบังคับและงานเลือกในแต่ละระดับชั้น กำหนดไว้ประมาณ
2 : 1 ของเวลาเรียนกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพตลอดปีการศึกษา การแบ่งเวลาเรียนใน
งานบังคับและงานเลือก ถือหลักทุกวิชาหรือแขนงงานมีความสำคัญเท่ากัน

สาระของหลักสูตรการงานพื้นฐานอาชีพ มีดังนี้

ความมุ่งหวังที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน

หลักสูตรกลุ่มนี้มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติ คือ ทำงานเป็น กล่าวคือ มีทักษะในการใช้มือ
ในการทำงานซึ่งผู้ฝึกต้องรู้จักสังเกต เพื่อที่จะได้ทำตามอย่าง และสามารถทำเองได้จนกระทั่ง
ถึงขั้นที่ทำได้เองโดยอัตโนมัติ นอกจากนี้ยังต้องมีทักษะในกระบวนการทำงาน คือ รู้จัก
วิเคราะห์งาน วางแผนงาน ปฏิบัติตามแผนงาน และการประเมินผลงาน อีกทั้งยังมีทักษะใน
การทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งประกอบไปด้วยลักษณะนิสัย 3 ประการ คือ รักการทำงาน มี
ความรู้ความสามารถในงาน มีเจตคติที่ดีต่องาน มีนิสัยในการทำงาน คือ ต้องมีความรับผิดชอบ
ชอบ และมีการปรับปรุงงานอยู่เสมอ

จุดมุ่งหมาย

1. มีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เบื้องต้นเกี่ยวกับการทำงานในชีวิต
ประจำวัน และงานที่เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ
2. มีทักษะในการใช้มือ เครื่องมือ และทักษะกระบวนการทำงาน ทำงานอย่าง
มีแผน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ช่วยเหลือครอบครัวและผู้อื่นได้ตามสมควรแก่วัย
3. มีนิสัยที่ดีในการทำงานและรู้จัก নিজตนเอง

4. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการปรับปรุงผลงานและกระบวนการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

เนื่องจากกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพในหลักสูตรฉบับปรับปรุงนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 งาน คือ งานบ้าน งานเกษตร และงานเลือก ดังนั้นจึงมีจุดประสงค์การเรียนรู้เฉพาะของงานดังกล่าวแตกต่างกันไปในด้านจำนวนและปริมาณเนื้อหา (ศึกษารายละเอียดในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ฉบับปรับปรุง 2533)

อัตราเวลาเรียน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 ร้อยละ 10 ของเวลาเรียนทั้งหมด

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 ร้อยละ 20 ของเวลาเรียนทั้งหมด

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ร้อยละ 30 ของเวลาเรียนทั้งหมด

จะเห็นว่าหลักสูตรฉบับปรับปรุงนี้ กำหนดเวลาเรียนเป็นคาบเช่นเดียวกับหลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2521 ดังนั้นเวลาเรียนจึงกำหนดไว้เช่นเดียวกัน และโดยเวลาเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ทั้งหมด 1,000 ชั่วโมง หรือ 3,000 คาบ ดังนั้นเวลาเรียนของกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพจึงมีดังนี้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 มี 100 ชั่วโมง หรือ 300 คาบ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 มี 200 ชั่วโมง หรือ 600 คาบ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 มี 300 ชั่วโมง หรือ 900 คาบ

ดังแผนภูมิดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงอัตราเวลาเรียนกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ

ชั้น	เนื้อหา	เวลาเรียน
ป. 1 - 2	1. งานบ้าน	200 คาบ
	2. งานเกษตร	
	3. งานเลือก	10 คาบ : 1 หรือ 2 งาน
	3.1 งานประดิษฐ์งานช่าง	
	3.2 งานอื่น	
ป. 3 - 4	1. งานบ้าน	400 คาบ
	2. งานเกษตร	
	3. งานเลือก	200 คาบ : 1 หรือ 2 งาน
	3.1 งานประดิษฐ์งานช่าง	
	3.2 งานอื่น	
ป. 5 - 6	1. งานบ้าน	600 คาบ
	2. งานเกษตร	
	3. งานเลือก	300 คาบ : 1 หรือ 2 งาน
	3.1 งานประดิษฐ์งานช่าง	
	3.2 งานที่เตรียมไปสู่อาชีพ	

ที่มา กระทรวงศึกษาธิการ, 2533 : 48)

กระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอนที่ได้กล่าวไว้โดยรวม มีดังนี้

1. จัดครูที่มีใจสู้และรับผิดชอบในการทำงานเป็นผู้สอน

2. วางแผนจัดตารางสอนกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพร่วมกันทั้งโรงเรียน โดยจัดช่วงเวลาสอนแต่ละครั้งแตกต่างกัน เช่น มีช่วงสั้นบ้างยาวบ้าง เพื่อสะดวกในการสอนภาคทฤษฎีและปฏิบัติ และควรจัดให้เรียนไม่พร้อมกัน เพื่อป้องกันการขาดแคลนสถานที่และอุปกรณ์

3. นิยามาเลือกสอนงานเลือกในแต่ละชั้นตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน ความพร้อมของครู โรงเรียน ผู้ปกครอง ฯลฯ โดยปฏิบัติตามแนวทางการจัดการสอนงานเลือกตามหลักสูตร

4. ควรจัดสอนงานแต่ละประเภท ให้สัมพันธ์กัน รวมทั้งให้สัมพันธ์กับกลุ่มประสบการณ์อื่นด้วย เช่น สอนงานเกษตร เรื่องการปลูกผักสวนครัว เมื่อพืชผักเจริญเติบโตพอที่จะเก็บเกี่ยวก็สอนงานบ้านเรื่องการประกอบ การจัดการปรุงอาหาร เพื่อนำผลผลิตการเกษตรมาใช้ หรือสอนเรื่องชีวิตในบ้าน ก็นำเรื่องการจัดตกแต่งบ้าน ฯลฯ ในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพมาใช้ เป็นต้น

5. ควรเน้นกระบวนการในการทำงานเท่า ๆ กับผลงาน คือ ดูกระบวนการซึ่งเป็นวิธีการทำงาน และผลที่เกิดจากการทำงานนั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ครูได้ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมการทำงานของผู้เรียนอันจะนำไปสู่การมีนิสัยที่ดีในการทำงาน

6. เน้นกระบวนการกลุ่ม การสอนกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพมีทั้งสอนให้ผู้เรียนทำงานเป็นรายกลุ่มและรายบุคคล แต่หลักสูตรนี้เน้นการทำงานกลุ่ม

การฝึกการทำงานกลุ่มในชั้นแรก ต้องให้ความรู้ในเรื่องบทบาทหน้าที่ ของหัวหน้ากลุ่มและสมาชิก แล้วฝึกทักษะที่จำเป็นในการทำงานกลุ่ม เช่น ทักษะการพูด การฟัง ฯลฯ ต่อจากนั้นจึงเป็นเรื่องของวิธีการทำงาน

7. สอนปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎี หมายความว่า ในการให้ผู้เรียนทำงานใด ๆ ควรสอนภาคความรู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ให้ผู้เรียนทำอาหารก็ต้องสอนให้ผู้เรียนมีความรู้เรื่องคุณค่าของอาหาร การเลือกซื้อ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักในการทำงานและพัฒนางานให้ดีขึ้น

ส่วนการสอนปฏิบัติ ควรคำนึงถึงหลักสำคัญอย่างน้อย 4 ประการ คือ ให้ทำอย่างประหยัดด้วยวิธีที่ปลอดภัย รวดเร็ว และมีคุณภาพ สำหรับการสอนภาคปฏิบัติ ให้ผู้เรียนเกิดความคล่องแคล่วในการทำงาน ควรสอนไปตามขั้นตอนของการฝึกทักษะปฏิบัติดังได้กล่าวแล้ว

8. สอนภาคปฏิบัติด้วยวิธีการสาธิตและใช้ใบงานประกอบการสอนเป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะช่วยให้สอนได้ผล ทั้งผู้เรียนจะได้ศึกษาค้นคว้า และทำงานด้วยตนเอง อันจะนำไปสู่

การมีคุณสมบัติ พึ่งตนเอง สำหรับการสาธิต ควรทำเฉพาะเรื่องที่มีขั้นตอนการทำงานที่ซับซ้อน หรือเป็นเรื่องที่ต้องใช้เครื่องมือที่ต้องการความปลอดภัย ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมด้วย

9. ควรจัดบทเรียนเริ่มจากง่ายไปหายาก เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความสำเร็จ ความสำเร็จที่ได้รับแรก ๆ จะทำให้เกิดความหวังและเป็นการสร้างแรงจูงใจ เกิดความ พยายามในการทำงานต่อไป

10. สอนให้เกิดความมั่นใจ โดยไม่ให้ผู้เรียนเกิดความล้มเหลว ซึ่งจะเป็น อุปสรรคในการทำลายความมั่นใจ ควรหลีกเลี่ยงการวิจารณ์ ตีเชิงทำลาย หรือพูดจาดูหมิ่น ถากถาง ฯลฯ

11. สอนให้เกิดนิสัย โดยให้เรียนหรือทำซ้ำ การเรียนหรือทำซ้ำต้องเป็นการปฏิบัติ ในเรื่องที่มีความหมาย

12. จัดให้มีการวัดและประเมินผล ด้วยวิธีและเครื่องมือหลาย ๆ แบบ ให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอน เช่น ใช้วิธีการสังเกต ในการจัดกระบวนการทำงาน วิธี จัดอันดับคุณภาพ สำหรับการตรวจผลงาน เป็นต้น

13. ควรจัดให้ผู้เรียนมีโอกาส ทำหรือฝึกงานที่บ้านหรือในสถานที่ทำงานจริง ๆ ภายใต้อาการนิเทศของครู เพื่อฝึกทักษะในการทำงานเพิ่มเติม เพราะการสอนและฝึกปฏิบัติที่ โรงเรียนยังไม่เพียงพอ

สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ วัสดุอุปกรณ์การสอนสำหรับครู วัสดุและสถานที่ฝึก ปฏิบัติงานของผู้เรียนให้พร้อม โดยเฉพาะวัสดุฝึกปฏิบัติสำหรับผู้เรียน โดยให้หาจากวัสดุที่มี ในท้องถิ่น หรือวัสดุราคาถูกมาใช้ และควรจัดระบบการจัดหาจัดซื้อ เพื่อให้ได้สื่อการเรียน การสอนที่มีคุณภาพตรงกับความต้องการและไม่ควรทำความลำบากกับผู้ปกครองที่จะสนับสนุน

การวัดและประเมินผล

กล่าวไว้ในเรื่องของแต่ละงานแล้ว ยกเว้นกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ไม่นำผลมา เป็นเกณฑ์การตัดสินผลการเรียน แต่เป็นการวัดผลและประเมินผล เพื่อดูความก้าวหน้าจาก การทำกิจกรรม

อิทธิพลของการเมือง เศรษฐกิจ สภาพสังคม ค่านิยม และแนวคิดที่มีผลต่อการจัดการศึกษา

การเมือง

ประเทศชาติประกอบด้วยระบบต่าง ๆ หลายระบบ เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบบริหาร ระบบการผลิต ระบบการศึกษา ระบบการเมือง เป็นต้น ระบบต่าง ๆ เหล่านี้มีความสำคัญในตัวเอง ระบบการเมืองก็ถือว่าเป็นระบบหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าระบบอื่นเช่นกัน

การนำระบบการเมืองมาใช้ในการศึกษา

1. การเมืองกำหนดนโยบายการศึกษา แผนการศึกษาชาติ ตลอดจนโครงสร้างทางการศึกษาจะต้องมีประกาศหรือแถลงนโยบายการศึกษาต่อสภาผู้แทนราษฎรทุกครั้ง และนโยบายการศึกษาก็มาจากรัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรี ผู้บริหารประเทศนั่นเอง
2. การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา บางครั้งเป็นผลมาจากอิทธิพลทางการเมือง เช่น การโอนการศึกษาประชาบาลสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด
3. การพัฒนาการศึกษา เป็นผลมาจากอิทธิพลทางการเมือง

การเมืองที่มีผลต่อการศึกษา

การดำเนินชีวิตของสังคมประชาธิปไตยนั้น สอดคล้องกับหลักศาสนาของคนไทย ซึ่งนักการเมืองจะต้องคำนึงถึง คือ การผลิต การอบรม ฝึกฝน และสร้างลักษณะนิสัยของคนไทยให้เข้าใจความหมายของการเมืองว่าคืออะไร ถ้าในฐานะผู้ปกครองประเทศจะต้องเข้าใจวิธีใช้อำนาจและการแสวงหาอำนาจในทางที่ถูกที่ควร

นอกจากนี้สภาพทางการเมือง ยังเป็นปัจจัยในการกำหนดจุดหมายของการประถมศึกษา ทั้งในด้านมรรควิธีและผลอันเกิดแก่ผู้เรียนซึ่ง เป็นคุณสมบัติที่ผู้จัดการศึกษาต้องการ (เสนห์ จามริก, 2526: 28) เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะราษฎรมีนโยบายที่จะจัดการศึกษาให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่ เพื่อให้เป็นพลเมืองดี ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ รู้จักสิทธิ หน้าที่ และมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย ดังคำแถลงนโยบายการศึกษาของคณะรัฐมนตรีคณะที่ 5 (พ.ศ. 2476 - 2477) ที่กำหนดให้คนไทยรู้จัก

การปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2524: 49) หรือในจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2480 ที่ประกาศใช้ หลังจากนั้นก็ยังกำหนดจุดมุ่งหมายในเรื่องนี้ (กระทรวงธรรมการ, 2480: 26) สอดคล้องกับคำแถลงนโยบายดังกล่าว ในช่วงภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 นับว่าเป็นช่วงที่อาศัยข้อมูลพื้นฐานทางการเมืองกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุด

สังคมและเศรษฐกิจ

การศึกษาเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมทุกคนแสวงหา การศึกษาเป็นสิ่งที่ไม่อยู่นิ่งมีการปรับปรุงอยู่ตลอดเวลาตามกาลสมัย ทั้งในด้านรูปแบบ (form) มโนทัศน์ (conception) และหน้าที่ (function) การจัดการศึกษาให้เหมาะกับสังคมและความต้องการของสมาชิก จึงต้องคำนึงถึงสภาพพื้นฐานต่าง ๆ ของสังคม เพื่อประโยชน์ในการกำหนดรูปแบบการศึกษา

ชนิตา รัชผลเมือง (2534: 79) ได้กำหนดรูปแบบการศึกษาไว้ 3 รูปแบบ คือ แบบทางการ (Formal Education) ซึ่งหมายถึงการศึกษาที่จัดอย่างเป็นระบบในโรงเรียน มีโครงสร้างแบบทางการนับตั้งแต่การกำหนดลำดับชั้น เกณฑ์อายุผู้เรียน หลักสูตรผ่านการรับรอง ขึ้นตอนเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วมีใบรับรองอย่างเป็นทางการ รูปแบบที่สอง คือ การศึกษาแบบไม่เป็นทางการหรือการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Nonformal Education) เป็นการจัดกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบแบบทางการเพื่อตอบสนองความต้องการหรือความสนใจ ทางการศึกษาเฉพาะด้านของสมาชิกสังคม และรูปแบบที่สาม คือ การศึกษาแบบธรรมดาลัย (Informal Education) ซึ่งหมายถึง การเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน

สังคมและเศรษฐกิจที่มีผลต่อการศึกษา

ทุกสังคมมีการศึกษา 3 รูปแบบนี้ แต่รูปแบบการศึกษาหนึ่งอาจเหมาะสมกับความต้องการสังคม เฉพาะอย่างมากกว่ารูปแบบอื่น อย่างไรก็ตามการศึกษาจะต้องมีหน้าที่ทางสังคม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. หน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม คือ เป็นการถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ วัฒนธรรม ประเพณี อันเป็นแก่นสารของสังคมเพื่อดำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรม

2. หน้าที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม คือ การศึกษาเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกันรวมกันได้ และช่วยให้เกิดมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันจากการที่ได้เรียนรู้ในสิ่งเดียวกัน มีความเชื่อในสิ่งเดียวกัน การศึกษาจึงสร้างความกลมกลืนให้เกิดขึ้นในสังคม

3. หน้าที่คัดเลือกจัดสรร คือ ในสังคมดั้งเดิม การศึกษาในโรงเรียนมีบทบาทน้อย ครอบครัวจะเป็นผู้กำหนดสถานภาพ และบทบาทสมาชิก ปัจจุบัน โรงเรียนเป็นผู้คัดเลือกอาชีพรายได้ และเกียรติภูมิในสังคม ทำให้เอื้อต่อการเลื่อนฐานะทางสังคม

การจัดการศึกษานอกจากต้องคำนึงถึงสังคมแล้ว ยังต้องคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจควบคู่กันไปด้วย ดังจะเห็นได้จากการจัดการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในระยะนั้นประเทศไทยมีกำลังคนระดับบริหารบ้านเมืองน้อยมาก ดังจะพบหลักฐานในเอกสารเกี่ยวกับการจัดการศึกษาหลายฉบับ ว่าชาดคนที่มีความรู้ทุกระดับ และยังเป็นการเริ่มต้นจัดการศึกษาให้เป็นระเบียบแบบแผนมาได้ไม่ถึง 10 ปี คือ เริ่ม พ.ศ. 2427 โดยตั้งโรงเรียนที่วัดมหาพรหมารามเป็นแห่งแรก การจะขยายโรงเรียนและปรับปรุงโรงเรียนในวัดให้มีมาตรฐานย่อมเป็นการยาก ต้องใช้เวลา และงบประมาณมากจึงเป็นอุปสรรคอันหนึ่ง ถ้าพิจารณาด้วยประวัติศาสตร์ของไทยในระยะนั้นพบว่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2414 เป็นต้นมา ราคาเนื้อเงินเริ่มตกต่ำเป็นลำดับ จึงส่งผลกระทบต่อประเทศไทยทำให้ต้องเปลี่ยนระบบการเงินมาใช้มาตรฐานทองคำ แทน (เสถียร คุรุโสมณ, 2514: 125) นอกจากนี้ยังพบว่า ประเทศไทยเริ่มจัดทำงบประมาณแผ่นดินเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2439 ฉะนั้น การใช้จ่ายเงินจึงเพิ่งเริ่มเป็นระบบ และยังคงอยู่ในช่วงที่ค่าเงินตกต่ำ ทำให้กระทบกระเทือนด้านเศรษฐกิจมาก

นอกจากนี้สังคมไทยเป็นสังคมชนบท มีอาชีพเกษตรกรรม ที่อยู่อาศัยจึงกระจุกกระจายเพราะต้องอาศัยที่ดินทำกิน ดังนั้นการขยายความเจริญหรือการสื่อสารต้องใช้เวลามาก แต่การศึกษาในสมัยนี้ เป็นที่สังเกตว่า มีทิศทางไปในแนวเดียวกัน ทั้งนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีกำลังสำคัญในการหาข้อมูลและข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการศึกษา จากกลุ่มคนคณะเดียวกันตลอด เช่น พระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นต้น

ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ยังมีส่วนในการกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา ดังจะเห็นได้จากแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ได้กำหนดความมุ่งหมายให้กุลบุตรกุลธิดา พึงชวนชวาทหาความรู้และประสบการณ์อันเป็นประโยชน์แก่งานของตนสืบไป และให้จัดการศึกษาให้สนองความต้องการของสังคมและบุคคล สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2503: 155)

การให้ความสำคัญแก่ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมในการกำหนด จุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับประถมศึกษา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532: 28) กล่าวว่า มีจุดกำเนิดจากสภาพเศรษฐกิจของไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นระยะ ที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา ได้มีการกู้เงินธนาคารโลกมาใช้ในการปรับปรุงประเทศ โดยคาดหมายว่าจะผลิตสินค้าได้มากขึ้น แต่หลังจากสงครามเกาหลี (พ.ศ. 2495-2496) ผ่านไป ความต้องการสินค้าเกษตรกรรมของต่างประเทศลดลง ทั้งสินค้าของประเทศไทย ที่ส่งไปนั้นต่างประเทศยังไม่มั่นใจในคุณภาพ จึงเกิดความไม่มั่นคงในเศรษฐกิจของไทย ใน ปี พ.ศ. 2520 รัฐบาลได้มีการกำหนดนโยบายเพื่อเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของไทยกับการ ศึกษาให้ควบคู่กันไป จนในที่สุดได้มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) คู่ไปกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 และหลักสูตร ประถมศึกษา พ.ศ. 2503 จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับแรกจนกระทั่งในปัจจุบัน มีทั้งสิ้น 7 ฉบับ คือ แผนฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) แผนฯ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 - 2514) แผนฯ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) แผนฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) แผนฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) แผนฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2532) แผนฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2533 - 2539) ซึ่งจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ใน แผนฯ ส่วนใหญ่ จะมุ่งผลิตคนเพื่อสนองความต้องการทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น

ค่านิยม

ค่านิยม หมายถึง การยอมรับนับถือและพร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่าที่กลุ่มคนมีอยู่ต่อ สิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งที่ มีตัวตนหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้โดยได้ทำการประเมินคุณค่าเหล่านั้น โดยถี่ถ้วนและรอบคอบแล้ว และมีความเชื่อว่าหากประพฤติและปฏิบัติตามที่สังคมกำหนดไว้ จะเป็นที่ต้องการและได้รับการยอมรับจากคนในสังคมนั้น ๆ (อุมา สุนทรมาน, มปป: 244)

ประยูร ศรีประสาธน์ (2516: 78) ได้กล่าวถึงระบบการศึกษาที่ค่านิยมของสังคมไว้ว่า ระบบการศึกษามีหน้าที่สำคัญ 2 ประการ คือ เป็นตัวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม และเป็นตัวการชลอหรือยับยั้งการเปลี่ยนแปลงในสังคม และเป็นการสืบทอดคุณธรรมหรือค่านิยมของสังคม ระบบการศึกษาเป็นระบบสังคม พฤติกรรมหรือค่านิยมของระบบการศึกษาไทยที่ได้รับอิทธิพลจากพฤติกรรมหรือค่านิยมทางสังคม เช่น

1. ระบบสังคมไทยนิยมเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ พ่อแม่ หากใครไม่เคารพเชื่อฟังหรือโต้เถียงมักได้รับการติฉิน ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่กล้าตัดสินใจ และคอยเป็นผู้ตามเสมอขาดความริเริ่ม ไม่กล้ารับผิดชอบหรือไม่กล้าตัดสินใจ

2. นิยมทำตามแบบอย่างและขนบธรรมเนียมประเพณี ทั้ง ๆ ที่ในบางครั้ง ใจไม่มีความเข้าใจในลักษณะสิ่งเหล่านั้นเพียงพอ แต่เมื่อคนส่วนใหญ่นิยมปฏิบัติตาม โดยขาดการนำเหตุผลมาพิจารณา ไตร่ตรอง หากมีการคิดอะไรใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน มักจะถูกขัดขวาง

3. ระบบการปกครองของไทยนิยมรวมอำนาจสู่ส่วนกลาง คือ แบบบิดาปกครองบุตร บุตรคือพลเมืองต้องเชื่อฟัง โดยไม่กล้าโต้แย้งหรือขัดขวาง

4. ระบบสังคมไทยมีทัศนคติเชิงรับมากกว่าเชิงรุก จึงกลายเป็นสังคมตัวใครตัวมัน

ค่านิยมที่มีผลต่อการศึกษา

ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์นั้น สถานภาพสตรีจากการอธิบายตามคติพุทธศาสนาซึ่งให้เห็นว่า กำเนิดของสตรีนั้น เกิดเนื่องจากกิเลสเข้าครอบงำมนุษย์ทำให้มีโมหะ อันเป็นต้นเหตุให้เกิดการรู้สึกแบ่งเพศ และนับแต่นั้นมามนุษย์ผู้มีสาเหตุวิวาทกัน ในชาดกพุทธศาสนาจึงพยายามชี้ให้เห็นโทษของสตรีในฐานะผู้ก่อให้เกิดโมหะแก่มนุษย์ที่เป็นบุรุษเพศ อันเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้น (สุนทร โคพิน และ สนิท สัมครการ, 2523: 67-101) ที่ขณะดังกล่าวสามารถนำมาอธิบายสอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่ของสตรีในสมัยรัตนโกสินทร์ ด้วยการสร้างค่านิยมและประเพณี กำหนดให้สตรียอมรับฐานะของตนที่ต่ำกว่าบุรุษ ค่านิยมนี้มีมานาน เคยมีจาริกสุโขทัยเป็นเรื่องของสตรีชั้นสูงในราชสำนักผู้หนึ่ง ได้สร้างสาธารณกุศลพร้อมกับอธิษฐานให้พลบุญนั้นบันดาลตนให้ชาติหน้าเกิดเป็นชาย จะได้เข้าถึงซึ่งความหลุดพ้นได้ด้วยการบวช (Reynolds, 1977: 22 - 26 อ้างถึงใน วารุณี โอสการมย์, 2524: 36) ซึ่งเป็นการปฏิบัติกิจเพื่อศาสนาที่ถือว่าสร้างมหากุศลและผู้ที่เป็นบุรุษเท่านั้นที่จะกระทำได้

กฎหมายในสังคมยังมีส่วนกำหนดให้สตรีมีฐานะ เป็นเพียงทรัพย์สินของบุรุษและพ่อแม่ผู้ชายได้
 สามีมีภรรยาได้มากกว่าหนึ่ง จนถึงกับรัชกาลที่ 4 เองทรงเห็นว่ากฎหมายเดิมทำให้สตรีมี
 ฐานะเพียง "หญิงเป็นควายชายเป็นคน" (สุภัทรา สิงหลกะ, 2525: 2) ทิศนะทาง
 พุทธศาสนา และสถานภาพทางกฎหมายในขณะนั้น ได้จำกัดบทบาทสตรีให้มีหน้าที่เน้นหนักใน
 กิจการภายในครัวเรือน นับตั้งแต่การปรุงอาหาร เสื้อผ้า การดูแลครัวเรือน การอบรม
 เลี้ยงดูบุตร ส่วนบทบาทนอกครอบครัวเป็นเรื่องของบุรุษ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ
 ปาลเลกัวซ์ (สันต์ ท. โกมลบุตร, 2506: 205) ที่เล่าถึงการศึกษาของเยาวสตรี สามัญชน
 ว่า "...การศึกษาของเด็กสาว คือ ต้องรู้จักทำครัวและตำน้ำพริกเป็น ทำขนม มวลบุหรี่
 และจับพลู...ผู้หญิงไปหาพิน เก็บผักและผลไม้ ตักน้ำตำข้าว และช่วยมารดาในกิจการ-
 บ้านเรือน..." นอกจากนี้ชนบทรรมนิยมโบราณที่แสดงให้เห็นถึง ค่านิยมดังกล่าว คือ
 พิธีกรรมเมื่อแรกเกิด ถ้าเป็นเด็กหญิงผู้ใหญ่จะจัดตายและเข็มวางไว้ข้างตัว ถ้าเป็นเด็กผู้ชาย
 จะจัดสมุดดินสอวางไว้เป็นการถือเคล็ดว่า เมื่อโตขึ้นเด็กผู้หญิงจะเก่งการบ้านการเรือน
 เด็กผู้ชายจะมีความสามารถด้านหนังสือเมื่อโตขึ้นจะได้มีโอกาสรับราชการเป็นเจ้านายคน
 (จิตรกร ตั้งเกษมสุข, 2525: 25)

นอกจากนี้ยังพบความแตกต่างระหว่างเยาวสตรีชั้นสูงและเยาวสตรีสามัญ ใน
 เรื่องของความซับซ้อนของแบบพิธีและประเพณีวัฒนธรรม ระหว่างคนทั้ง 2 กลุ่ม ทำให้เกิด
 ความแตกต่างในโอกาสของการศึกษาอักษรวิธี อย่างไรก็ตามค่านิยมในหมู่สตรีชั้นสูงเองก็ยังไม่
 นิยมในการศึกษาอักษรวิธี ด้วยเกรงว่าเป็นการสร้างพฤติกรรมที่ผิดตัวอย่างสตรีที่ดีตามคติ
 พุทธศาสนา เช่น เกรงว่าเมื่อรู้หนังสือแล้ว จะนำไปเขียนเพลงยาว สร้างควมสัมพันธ์ต่าง
 เผศ ซึ่งถือว่าผิดประเพณี

แนวคิด

จอห์น ล็อก (John Lock, อ้างถึงในคณะอาจารย์วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, 2535:
 45) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับแนวคิดในการจัดการศึกษาว่า "การศึกษาคือองค์ประกอบ
 ของพลศึกษา จริยศึกษา และนฤติศึกษา" ซึ่งแนวความคิดนี้มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาไทย
 อย่างมาก และสอดคล้องกับแนวคิดของ คอมินิอุส (John Amos Comenius, อ้างถึงใน
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532: 59) จ้านง ทองประเสริฐ ยิ่งกล่าวเพิ่มเติมอีก

ว่า "ควรมีการปลูกฝังความรับผิดชอบและความเป็นผู้ดี" (คณะอาจารย์วิทยาลัยครูธนบุรี, 2529: 126)

แนวคิดในการจัดการศึกษาในระยะแรก (ก่อน พ.ศ. 2441) ยังไม่มีระบบที่แน่นอนจึงย่ำสับสนอยู่มาก และเริ่มเข้ารูปเข้ารอยมากขึ้นภายหลังจากปี พ.ศ. 2441 ดังหลักฐานจากแนวคิดในการจัดการศึกษาของรัชกาลที่ 5 หลังจากที่พระองค์ขึ้นครองราชสมบัติ จากการที่พระองค์ทรงได้รับการศึกษามาอย่างดีจากต่างประเทศ และจากการเสด็จประพาสไปยังที่ต่าง ๆ ทำให้พระองค์เกิดแนวคิดในการจัดการศึกษา ดังความตอนหนึ่งว่า

...วิชาหนังสือ เป็นวิชาที่น่านับถือมาแต่โบราณว่าเป็นวิชาที่อาจทำให้การทั้งปวงสำเร็จไปได้ทุกสิ่งทุกอย่าง...

บทความของเอกวิทย์ ณ ถลาง (2524: 12-17) ในหนังสือชุมนุมบทความทางวิชาการ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสังคมไทย พอสรุปได้ดังนี้ คือ

1. การศึกษา การเลือกเฟ้นให้หลักของความรู้ ความคิด วิธีการ และนิสัยที่ดี เพื่อเป็นรากฐานที่บุคคลจะได้เรียนรู้และพัฒนาความสามารถของตนได้ตลอดชีวิต
2. การศึกษาความเป็นไปเพื่อความอยู่รอดของบ้านเมืองด้วยการปลูกฝังในแง่วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง
3. การศึกษาควรส่งเสริมคุณภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในทางที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน
4. การศึกษาควรจะทำให้มนุษย์เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการ
5. การศึกษาควรเตรียมบุคคลและสังคม ให้สามารถเผชิญปัญหาและเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยสติและปัญญา อาศัยความรู้ ความสันทัด วิจารณ์ญาณ ความคล่องตัว และอาศัยธรรมะ
6. การศึกษาควรเป็นกระบวนการที่จะทำให้คนมีคุณภาพ ให้ใจกว้าง
7. การศึกษาควรให้ผู้สำเร็จการศึกษากลับคิด กล้าแสดงความคิดเห็น

แนวคิดที่มีผลต่อการศึกษา

แนวคิดของคนรุ่นเก่าเชื่อว่า คุลบุตรกับเยาวยสตรีแตกต่างกันอยู่แล้วตามธรรมชาติ ดังนั้นการปลูกฝังให้ได้รับการศึกษาอบรมระหว่างคุลบุตรกับเยาวยสตรีจึงไม่เหมือนกัน วิธีการปลูกฝัง อบรมที่แตกต่างกันนี้ เท่ากับเป็นการเตรียมให้ทั้งสองเพศรับบทบาทและหน้าที่ต่างกัน ตามความเหมาะสม แต่บทบาทของทั้งสองเพศนี้มิได้ทำให้เกิดความขัดแย้ง แต่กลับเป็นการเอื้อและเสริมซึ่งกันและกัน สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม อาชีพหลักของคนคือการทำสวน ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง บทบาทของทั้งสองเพศ จะ เป็นไปในลักษณะ

"ชายหาบ หึงคอน" ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ลิ่นเจี๊ยะ หะวานนท์ (สัมภาษณ์, 2536) ที่ว่า "ในขณะที่ชายทำงานในไร่ หึงจะช่วยเหลืองานที่เบากว่า และช่วยกันทำอาหารสำหรับชาย"

แนวคิดในการจัดการศึกษาในระยะต่อมา เมื่อมีการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ยังคงมีลักษณะไม่แตกต่างไปจากแนวความคิดเดิมมากนัก กล่าวคือ ยังอาศัยพื้นฐานแห่งความแตกต่างทางสรีรร่างกายเป็นสิ่งที่กำหนดเนื้อหาการเรียนรู้อีก

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมเป็นผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยมทัศนคติ ตลอดจนบทบาทและหน้าที่จากเดิม เพราะทั้งเยาวยสตรีและคุลบุตรมีศักยภาพในการเรียนรู้เท่ากัน ดังนั้น แนวคิดในการจัดการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนไปเพื่อความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาในทุกระดับจำเป็นต้องอาศัยแนวทางต่าง ๆ เพื่อใช้ในการกำหนดเนื้อหาและกำหนดจุดมุ่งหมาย นั่นคือ ต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการนิยามกำหนดจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา นอกจากนี้แนวคิดและค่านิยมก็เป็นปัจจัยสำคัญเช่นกัน ในด้านแนวคิดจะเห็นว่า ส่วนใหญ่จะอาศัยแนวคิดเดิมที่มีอยู่มาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัย และสอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ในขณะนั้น ส่วนทางด้านค่านิยมก็มีความสำคัญในข้อที่จะช่วยอนุรักษ์ และยับยั้งวัฒนธรรมที่ล้าหลังไหลเข้ามาไม่ให้มีอิทธิพลเหนือจิตใจของชาวไทย ซึ่งจะทำให้ชาติเอกลักษณ์ของไทย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในเรื่องการจัดการศึกษา มีนักวิจัยหลายท่านได้ทำการศึกษาไว้หลายเรื่อง เช่น ในปี พ.ศ. 2500 พรรณศรี วิชากรกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง "วิวัฒนาการทางการศึกษาของหญิงไทย" โดยทำการศึกษาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ถึง พ.ศ. 2500 สรุปได้ว่า ระบบการศึกษาไทย ตั้งแต่สมัยโบราณสืบมา เป็นวัฒนธรรมแบบไทยโดยเฉพาะ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีโรงเรียน แต่เป็นการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการสืบทอดและสร้างสรรค์วัฒนธรรมโดยอัตโนมัติ หญิงไทยสมัยโบราณจำนวนไม่มากนักสามารถอ่านออกเขียนได้ การศึกษามีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ อันเป็นความคิดความเชื่อภายใต้อุดมการณ์ สังคม นุทธศาสนา และค่านิยม ซึ่งจะนำไปตามบทบาทและหน้าที่

ในปี พ.ศ. 2517 บุญยงค์ เกศเทศ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "สถานภาพของสตรีไทยในวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ในช่วง พ.ศ. 2325-2394 (รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว)" ซึ่งงานวิจัยได้กล่าวถึงการศึกษาของ นางนิมพิลาไล ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน สรุปได้ว่า การศึกษาของนางนิมพิลาไลเป็นการศึกษาในครอบครัว ที่มีมารดาเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ จนกระทั่งมีฝีมือในการปักไหม ประดิษฐ์แกะสลักมะละกอ ขึ้นฝัก ตลอดจนมีความรู้อ่านเขียนหนังสือได้ เพราะค่านิยมของผู้หญิงในสมัยก่อนถือว่า "สตรีต้องอยู่กับเหย้า เฝ้ากับเรือน" เมื่อมีงานเทศกาลต่าง ๆ มักจะทำอาหารสดเป็นเครื่องกำนัล มีการนำผลไม้แกะสลักเป็นรูปต่าง ๆ ถวายแด่พระภิกษุ ในโอกาสนี้เองที่สตรีได้ใช้วิชาที่ฝึกฝนมาแสดงผลงานให้เป็นที่ประจักษ์ต่อธารกำนัล ซึ่งลักษณะการศึกษาของสตรีดังกล่าวสอดคล้องกับคำวิจารณ์ของ เซอร์ จอห์น เบาว์ริง เขียนโดย จริญญา iewicziriyannath และ ทวีวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์ (2475: 147) ที่กล่าวว่า "การศึกษาเป็นไปอย่างเชื่องช้า มีหลายคนเก่งด้านดนตรี แต่กิจกรรมที่สำคัญของสตรี ได้แก่ การดูแลกิจการภายในบ้าน"

ในปี พ.ศ. 2523 วารุณี โอสถารมย์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411-2475" ซึ่งในส่วนย่อยของงานวิจัยได้กล่าวถึง การศึกษาของสตรีไทย สรุปได้ว่า การศึกษาของสตรีไทยก่อนที่จะเป็นระบบโรงเรียน ไม่เน้นอักขระวิธี แต่มุ่งอบรมสั่งสอนให้รู้จักหน้าที่ของแม่บ้านและมารดา สตรีชั้นสูงมีโอกาสดีกว่าสตรีสามัญชน เมื่อวัฒนธรรมตะวันตกเริ่มหลั่งไหล การศึกษาระบบโรงเรียนเริ่มวางรากฐาน ผู้มีบทบาทสำคัญ คือ กลุ่มมิชชันนารี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิไลวรรณ แสงช้า ที่ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาท

ชาวต่างประเทศที่มีผลต่อการจัดการศึกษาในราชสำนัก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างปี พ.ศ. 2411-2453" ซึ่งได้ทำการวิจัยในปีเดียวกัน

ในปี พ.ศ. 2527 สุธิดา แสนสุข ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของหน่วยงานรัฐบาล ในการให้การศึกษาแก่สตรีไทย เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม" สรุปได้ว่า รัฐบาลได้พยายามหาทางปรับปรุงแก้ไข โดยจัดให้สตรีได้รับการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการต่าง ๆ ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) จึงกำหนดให้สตรีเป็นกลุ่มเป้าหมายพิเศษในการพัฒนาสังคม แต่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ระยะ 5 (ระยะสั้น) นั้นมิได้ให้ภาพจุดหมายปลายทางของการพัฒนาสตรีว่าจะเป็นไปได้ ในภาพรวมของแผนระยะยาว (2525-2544) จะเห็นว่า ในแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ได้มีการกำหนดให้สตรีสามารถปรับเปลี่ยนบทบาทของตนให้สามารถปฏิบัติภารกิจทั้งในบ้านและนอกบ้านได้ดี

ในปี พ.ศ. 2530 ยุพารณ์ แจ่มเจนนิก ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาของสตรีไทย ศึกษาเฉพาะกรณีของโรงเรียนราชินี" โดยได้ทำการศึกษาตั้งแต่ปี 2477 - 2503 สรุปได้ว่าการศึกษาของสตรีก่อนที่จะเป็นระบบโรงเรียน สตรีชั้นสูงมีศูนย์กลางการศึกษาในวังสำหรับสตรีสามัญฝึกสอนกันภายในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมณ อมรวีวัฒน์, 2534: 1) พวงเพชร สุรัตน์วิกุล (2525: 10) และงานวิจัยของ รัชนิกร เศรษฐรัฐ (2523: 26) จนกระทั่งอิทธิพลตะวันตกเริ่มหลั่งไหล การศึกษาในระบบโรงเรียนจึงเกิดขึ้น สตรีสามัญมีโอกาสเข้ารับการศึกษ และทำงานนอกบ้านได้ภายหลังเรียนจบ แต่การจัดการศึกษาให้แก่นักเรียนโรงเรียนราชินีมีข้อบกพร่องเนื่องจากขาดโรงเรียนสตรีที่เป็นแกนนำ ขาดการจัดหลักสูตรในลักษณะผสมผสานวิชาตะวันตกกับการศึกษาในวัง และที่สำคัญ คือรัฐไม่ทุ่มเทให้การศึกษที่จัดให้สตรีมากนัก และโรงเรียนสตรีมีจำนวนน้อย ต่อมาเมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำหลักสูตร ซึ่งโรงเรียนราชินีได้นำไปใช้พร้อมทั้งคิดค้นวิธีการจัดการเรียนการสอนเพิ่มเติม เช่น ใช้จิตวิทยาช่วยในการสอน หรือการเรียนภาษาอังกฤษจากแผ่นเสียง เป็นต้น นอกจากนี้ยังจัดให้มีกิจกรรมพิเศษอีกหลายประการ เช่น ฝึกหัดเรื่องการฝีมือและการครัว

ในปีเดียวกัน สุนันทา นียจินต์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาของสตรีไทย ระหว่าง พ.ศ. 2411 - 2475" สรุปได้ว่า การศึกษาของสตรีไทยสมัยรัชกาลที่ 5 แบ่ง

เป็นการศึกษาแบบโบราณ หรือไม่มีแบบแผน พระบรมมหาราชวังเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่สตรี
 ชั้นสูงในด้าน มารยาทวิชาการเรือน และวิชาหนังสือ ส่วนสตรีสามัญยังไม่นิยมให้เข้ารับ
 การศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยูพากรณ์ แจ็งเจนกิจ (253๒) ที่กล่าวในข้างต้น
 ส่วนการศึกษาแบบใหม่ คือการให้การศึกษาแก่เด็กในโรงเรียน ในสมัยนี้สถานที่เรียนยังมี
 จำนวนน้อยมาก จนกระทั่งในรัชกาลที่ ๕ พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของการส่งเสริมสถาน
 ภาพสตรี โดยการส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับชาย แต่การจัดการเรียน
 ดังกล่าว มีข้อบกพร่องเนื่องจากค่านิยมแบบเก่าที่ผู้ปกครองเห็นว่าเด็กหญิงไม่ควรเรียน
 หนังสือนานัก และการที่ต้องเรียนปนกับเด็กชายจะนำความเสื่อมเสียมาสู่ตระกูลได้
 จนกระทั่งมีการประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษาจำนวนสตรีที่เข้าศึกษาจึงมีจำนวนมากขึ้น